

ROGALAND
STATSADVOKATEMBETER

**SLUTTRAPPORT ETTER
FAGLEDELSESPROSJEKT –
SYSTEMATISK ERFARINGSLÆRING
SØR-VEST POLITIDISTRIKT**

**HISTORIEN
BAK TALLENE**

*Systematisk erfaringslæring av pågående
straffesaker gjeldende voldtekt og mishandling i
nære relasjoner.*

Overordnede mål- og prioriteringer

Innhold

1	Sammendrag	6
2	Innledning	11
3	Metode	14
3.1	Kvalitetssikring av pågående sak	14
3.1.1	Statsadvokatens rolle	14
3.1.2	Fokuspunkter og beskrivelse av beste praksis	15
3.1.3	Praktisk gjennomføring	16
3.2	Overordnede mål og prioriteringer	20
3.3	Kvalitetssikring av rapporten	21
4	Kvalitetssikring i pågående sak	22
4.1	Etterforskningsledelse	22
4.1.1	Roller og ansvar	22
4.1.2	God etterforskningsledelse i praksis i voldtekts- og mishandlingssaker	24
4.1.3	Funn	26
4.1.4	FASE 1 – SAMLE	26
4.1.5	FASE 2 – KONTROLLERE	30
4.1.6	FASE 3 – KOBLE	33
4.1.7	FASE 4 – BYGGE	36
4.1.8	FASE 5 – VURDERE	44
4.1.9	FASE 6 - KONSULTERE	45
4.2	Avhør	49
4.2.1	Forutsetninger for god kvalitet på avhør i mishandlings – og voldtektssaker (ønsket situasjon)	50
4.2.2	FUNN	51
4.2.3	Planleggingsfase	51
4.2.4	Fri forklaring	52
4.2.5	Sonderingsfase	53
4.2.6	Bevisfremleggingsfase (konfrontasjon)	54
4.2.7	Evalueringsfase	55
4.2.8	Hvem tar avhør?	56

4.2.9	Avhørsrapporten	58
4.2.10	Konsekvenser	59
4.3	Tilrettelagte avhør	61
4.3.1	FUNN.....	62
4.4	Beskyttelse	66
4.4.1	Innledning.....	66
4.4.2	Funn.....	67
4.5	Hvorfor blir det slik?.....	70
4.5.1	Kapasitet	70
4.5.2	Kompetanse.....	72
4.5.3	Organisering.....	77
4.6	Systematisk erfaringslæring – erfaringer.....	80
4.7	"Vi må slutte med alle disse tiltakene..."	83
4.7.1	Er tiltakenes tid forbi?	83
5	Anbefalinger.....	89
5.1	Anbefalinger til politidistriktet	89
5.2	Den høyere påtalemyndighet	92
5.2.1	Anbefalinger til Den høyere påtalemyndighet – Riksadvokaten - statsadvokatembetet	92
6	Overordnede mål og prioriteringer – tallenes tale	94
6.1	Sakstilfang.....	94
6.1.1	Seksuallovbrudd	94
6.1.2	Mishandling i nære relasjoner	95
6.2	Produksjon	96
6.2.1	Positive påtaleavgjørelser mest alvorlige kategorier.....	97
6.3	Oppklaringsprosent.....	98
6.3.1	Voldtekt.....	98
6.3.2	Voldtekt u/ 14	98
6.3.3	Mishandling i nære relasjoner	99
6.4	Saksbehandlingstid	99
6.4.1	Voldtekt.....	100
6.4.2	Voldtekt u/ 14.....	100

6.4.3	Mishandling i nære relasjoner	101
6.5	Utvalgte tema	101
6.5.1	Påtalekapasitet, bemanning og kompetanse i politidistriktet.....	101
6.5.2	Tilrettelagte avhør	102
6.5.3	Besøksforbud	103
6.6	Oppfølging av besøksforbud	104
7	Avslutning.....	106

1 Sammen drag

Statsadvokatene fremlegger i denne rapporten resultater og funn fra prosjektet "Kvalitetssikring i pågående sak", gjennomført i Sør-Vest politidistrikt i perioden september 2024 – medio februar 2025. Rapporten baserer seg på systematiske erfaringslæring gjennomført i samtlige etterforskningsgrupper som etterforsker sakstypene voldtekt og mishandling i nære relasjoner i politidistriktet, individuelle tilbakemeldinger til påtalefaglige og politifaglige etterforskningsledere og etterforskere, samt intervjuer med nøkkelpersonell i politidistriktet.

Prosjektet er del av styrkingen av Den høyere påtalemyndighets fagledelse av politiet, og er et samarbeid mellom Rogaland statsadvokatembeter og fagutviklingsapparatet i Sør-Vest politidistrikt.

Målet med prosjektet var å foreta en grundig vurdering av etterforskningskvaliteten i de aktuelle sakstypene ved også å se på de reelle arbeidsprosessene i etterforskningsmiljøene, og samtidig støtte etterforskningsmiljøenes evne til systematisk erfaringslæring og kvalitetssikring gjennom "on the job training". Vi ønsket også å rette fokus mot eventuelle "rotårsaker" som gjør seg gjeldende i etterforskningsteamenes arbeidsprosesser når oppklaringspotensialet i saker ikke oppfylles i tilstrekkelig grad.

Prosjektet omfattet Sør-Vest politidistrikt, men funnene kan ha overføringsverdi til andre politidistrikter.

Kapittel 2 redegjør for bakgrunn, mål og gjennomføring av prosjektet.

Kapittel 3 beskriver metode. Prosjektet skiller seg fra tidligere inspeksjoner og kvalitetsundersøkelser, ved at sakene er gjennomgått og vurdert i sin fullstendighet. Det er foretatt en grundig analyse også av arbeidsprosesser og hvordan etterforskningsmiljøene benytter gjeldende etterforsknings- og avhørsmetodikk i praksis. Samtlige avhør er sett og/eller hørt, og alle systemer for notoritet knyttet til straffesaken er lest og analysert. Prosjektet benyttet politiets forbedringssystem (Synergi) og rammeverk for systematisk erfaringslæring med fokus på kvalitetssikring av pågående saker. Det ble foretatt en spisset normering i forkant. Etterforskning og arbeidsprosesser er vurdert etter gjeldende etterforskningsmetodikk. Avhør er vurdert etter KREATIV avhørsmetode. Det ble også gitt individuelle tilbakemeldinger til påtalefaglige- og politifaglige etterforskningsledere samt etterforskere/avhørere. I tillegg ble det gjennomført 8 dybdeintervjuer av nøkkelpersonell i politidistriktet. Tallmaterialet i pkt 6 er hentet fra riksadvokatens tallmateriale "SA-rapporten T3 2024". Det er også hentet inn lokal statistikk fra Sør-Vest politidistrikt.

Den sentrale datakilden for undersøkelsen i kapittel 4 er saksanalysen og saksgjennomgangen. Totalt 24 saker er gjennomgått. Disse er primært tilordnet statistikkgrupper for straffeloven 2005 §§ 291-293, 282-283 og 299-301. Sakene ble utvalgt for saksgjennomgang av etterforskningsteamene. En uttømmende oversikt over normering på dette feltet kan ikke oppstilles. Vurderingene som er gjort er skjønnsmessige.

Statsadvokatene har utøvet sitt påtaleskjønn i saksanalysen. Samtlige deltakere i prosjektet har god kompetanse innen sine respektive fagfelt, og funn er vurdert samlet.

Kapittel 4 beskriver funn.

Punkt 4.1 beskriver funn knyttet til etterforskningsledelsen. Først beskrives de ulike rollene i en etterforskning, med tilhørende normering. Deretter er gitt kort beskrivelse av "best practice". Punktet er deretter strukturert i tråd med etterforskningssirkelens faser, da dette best illustrerer både funn og fokus i prosjektet.

Punkt 4.2 beskriver funn knyttet til gjennomgåtte avhør. Over 100 avhør er gjennomgått i løpet av prosjektet. Også her er gitt en kort beskrivelse av "best practice" innledningsvis. Punktet er strukturert etter fasene i avhørsmetoden KREATIV, og funn knyttet til de enkelte fasene gjennomgås.

Punkt 4.3 beskriver funn knyttet til gjennomgåtte tilrettelagte avhør. 17 tilrettelagte avhør ble gjennomgått i prosjektet.

Punkt 4.4 beskriver funn knyttet til hvordan politiet i de gjennomgåtte sakene har foretatt vurdering av risiko og beskyttelseshensyn.

I punkt 4.5 sees nærmere på mulige bakenforliggende årsaker til det forbedringspotensialet som er konstatert i sakene, herunder problemer knyttet til kapasitet, kompetanse og organisering.

I punkt 4.6 formidles prosjektets erfaringer med systematisk erfaringslæring.

I punkt 4.7 påpekes utfordringer med manglende helhetlig forbedringsarbeid på etterforskningsfeltet. Suksesskriterier for slikt forbedringsarbeid diskuteres.

I kapittel 5 gis anbefalinger til politidistriktet og Den høyere påtalemyndighet.

I kapittel 6 gjennomgås tallmateriale for sakstypene voldtekt og mishandling i nære relasjoner, herunder sakstilfang, produksjon, oppklaringsprosent og saksbehandlingstid. I tillegg er påtalekapasiteten i Sør-Vest politidistrikt nærmere redegjort for, og det er foretatt en oppfølging av tilrettelagte avhør og besøksforbud.

Sør-Vest politidistrikt utfordres, som flere andre distrikt, på ressurser og kapasitet. Etterforskningsmiljøene har opplevd betydelig nedtrekk over tid. Politidistriktets økonomiske situasjon er fremdeles svært presset noe som kan lede til ytterligere nedtrekk. Kapasitetsproblemene har medført lite heldige organisatoriske endringer, så som oppløsning av de spesialiserte etterforskningsseksjonene som tidligere håndterte voldtekts- og mishandlingssakene. Kompetansen er spredt, og kompetanseutvikling vanskeliggjøres av høy turn-over på de geografiske driftsenhetene. Nyutdannede fra Politihøgskolen ansettes som etterforskere, men ønsker primært operativ tjeneste, og blir ikke lenge nok i etterforskningsmiljøene til at kompetanse kan bygges over tid. Øremerkede tiltak, som

eksempelvis tiltak mot Kriminelle nettverk (KN), taper de generelle etterforskningsmiljøene som ikke er robuste nok til å tåle slik gjennomtrekk av personell. Viktig kompetanse blir borte. TEAM-modellen som ble besluttet innført i 2021, er ikke reelt implementert.

Til tross for at politidistriktet har hatt et vedvarende og godt fokus på kvalitet i etterforskningen over tid, gjør dette, i kombinasjon med andre "rotårsaker", at etterforskningskvaliteten i distriktet utfordres. Bedring i måloppnåelsen kan ikke forventes uten at rammevilkårene forbedres.

Etterforskningen i de gjennomgåtte sakene hadde gjennomgående forbedringspotensial, og fremsto i liten grad som en systematisk og metodisk prosess i henhold til gjeldende etterforskningsmetodikk. Dette fører til dårligere formålsstyring, forringer etterforskningskvaliteten og effektiviteten. Behov for reparative tiltak utfordrer etterforskningskapasiteten ytterligere (eksempelvis gjentatte avhør).

Vi fant mangler i samtlige faser av etterforskningssirkelen.

Det samlede inntrykket av "samlefasen" er at relevant og også tidskritisk informasjon i flere tilfeller ikke ble sikret tidlig nok. Sentrale og tidskritiske vitner ble ikke avhørt i tide. Spesielt i mishandlingssakene ble åsted ikke tilfredsstillende og taktisk gjennomgått. Samling og sikring av digitale enheter og tjenestekonti, og kvaliteten på slik sikring kan bli bedre.

Innledende avhør av fornærmede i voldtektssaker ble ikke sjelden overlatt til patruljetjenesten grunnet kapasitetsproblemer på felles straffesaksinntak (FSI), uten at det ble foretatt en vurdering av erfaringsgrunlaget hos avhører i forkant, eller at avhører fikk forsterket støtte fra etterforskningsledelsen.

Saksmottaket/innledende avhør av fornærmede i voldtekts- og mishandlingssakene blir ikke tilfredsstillende kontrollert. Dette svekker sakens oppklaringspotensial, idet mangler ved innledende avhør ikke blir fanget opp i tide, og informasjonen ikke testes mot kontrollerbare opplysninger. Mangler ved avhør ble ikke fanget opp, noe som igjen medførte unødvendige gjentatte avhør. Manglende kontroll førte også til at det ikke opprettes saker på voldtekt når en fornærmet forklarte seg både om mishandling i nære relasjoner og voldtekt. I 5 av 6 saker der dette var relevant, var det ikke opprettet voldtektssak på tidspunkt for saksgjennomgangen.

En annen konsekvens av manglende kontroll viser seg i hvordan ulike former for saksmottak, skriftlig, digital, oppringning eller avhør, undergis risikovurdering. Systemet for umiddelbar risikovurdering av saksmottak anses lite tilfredsstillende.

Det foretas ikke en tilfredsstillende kobling av politiets samlede kunnskap i sakene på de ulike stadiene i etterforskningen. Vi fant en generell kompetansemangel opp mot hvordan slik kobling skal gjøres, samt manglende saks- og informasjonsflyt mellom ulike enheter som felles straffesaksinntak (FSI) og de geografiske driftsenhetene (GDE). Dette medførte at tidskritiske etterforskningsaktiviteter ikke ble identifisert, og viktige kontrollerbare opplysninger gikk tapt. Videre at de blir vanskeligere å prioritere i og blant prioriterte saker.

Ingen av de gjennomgåtte sakene hadde konkretiserte hypoteser tilpasset sakens bevistema og utvikling, ei heller tilfredsstillende reelle etterforskningsplaner. Manglende hypotesestyring viste seg blant annet ved unødig ressursbruk i saker uten oppklaringspotensial. Konkretiserte tilpassede informasjonsbehov manglet i samtlige saker. Styringsverktøyet Indicia brukes ikke som et reelt styringsverktøy. Den tekniske kompetansen mangler og erfaringen mangler. Mange opplever arbeid i Indicia som bortkastet, da det ikke brukes som en felles arena for styring av etterforskningen. Det bør utvikles et bedret eller nytt verktøy med større grad av brukervennlighet og mulighet for tilpasning etter sakstype.

Manglende metodisk tilnærming viste seg også i "vurderefasen", og svekket sakenes oppklaringspotensial i flere tilfeller. Taktisk etterforskning fremsto lite tilfredsstillende, og oppklaringsfokuset fraværende. Fokus lå på produksjon rettet mot henleggelse. Uklar forventningsavklaring og rolleforståelse i etterforskningsgruppene, medfører reaktivitet og passivitet hos etterforskere med medfølgende mindre eierskap til sakene.

"Konsulterefasen" mangler etablering av gode møtepunkter for samhandling og vurderinger. TEAM-modellen er ikke reelt implementert. Manglende forståelse for hva de ulike roller skal bidra med inn i konsultasjonsfasen, og manglende bruk av virkemidler (visuelle) for å sikre en felles forståelse for saken, gjorde at møtene ikke bidro til viktige avklaringer eller virket ressurseffektivt. Politidistriktets kompetansefunksjoner brukes ikke i tilstrekkelig grad i voldtekts – og mishandlingssaker.

Politidistriktet mangler god basiskompetanse på avhør, og bruk av KREATIV avhørsmetode i praksis. I samtlige gjennomgåtte avhør opptrådte avhører rolig og ivarettende. Ulovlige metoder ble ikke funnet benyttet. Det ble funnet forbedringspotensial i samtlige avhørsfaser i henhold til KREATIV. Dette kan medføre svekket oppklaringspotensial. I saker som omfatter mer enn en hendelse, typisk mishandlingssakene, er dette mer uttalt. Mangler ved avhør utfordrer etterforskningsressursene gjennom behov for reparative tiltak som gjentagende avhør. Utvikling av gode systemer for kontinuerlig tilbakemelding på avhør må søkes etablert. Avhør i sakstypene må gjennomføres av kompetente avhørere.

Samhandling og kommunikasjon mellom etterforskningsledelsen og avhører fungerer ikke tilfredsstillende. Avhørets aktuelle tema og formål med disse formidles ikke til avhører på en måte som gjør avhører i stand til å forstå rammen for avhørsoppdraget. Samtidig utfordres ikke etterforskningsledelsen ved at avhører etterspør en klar nok bestilling. Dette må også sees i sammenheng med at det ikke sjelden er helt tilfeldig hvem som foretar avhør i disse sakstypene. Det handler om tilgjengelighet mer enn hvem som har rett kompetanse for oppdraget. I initialfasen overlates ikke sjelden innledende avhør av fornærmede til patruljetjenesten. Det rapporteres at patrulje er lite komfortable med slike oppdrag, og funn viste at det ikke ble gitt tilstrekkelig støtte fra etterforskningsledelsen.

Avhørsrapportene hadde forbedringspotensial. Flere fremsto for lange, var ikke konsentrert rundt rettsrelevant informasjon, og tidshenvisninger manglet i over halvparten av partsavhørene.

Mangler ved avhør kan få konsekvenser for sakens oppklaringspotensial, ressurseffektivitet og saksbehandlingstid. Politidistriktet må fremover prioritere langsiktig satsing på avhørsfeltet.

Tilrettelagte avhør gjennomføres i tråd med DCM-metoden og avhørerne har stort fokus på metoden. TA-avhører bør få bedre støtte fra etterforskningsledelsen/etterforskningsgruppen, for å sikre bedre formålsstyring av avhøret. Forbedringspotensial ble konstatert i de ulike fasene av avhøret. Det ble konstatert at hensynet til "barnets beste" utfordres av organisatoriske og praktiske forhold. Bedre systemer for tilbakemelding på TA, må søkes etablert.

Politidistriktets etterforskningsmiljø har gode holdninger og ivaretakende fokus på beskyttelseshensyn. De fleste gjennomgåtte sakene inneholdt en vurdering av beskyttelsestiltak. Samtidig kan politiets oppfølging av beskyttelsesbehov ble bedre. Den initielle risikovurderingen har mangler. Oppfølging av beskyttelsestiltak, eksempelvis besøksforbud og besøksforbud/kontaktforbud med elektronisk kontroll, krever mye ressurser. Dette kan gå ut over kvaliteten på etterforskningen i den tilknyttede voldtekts- eller mishandlingssaken, da ressursene rettes inn mot oppfølging av brudd.

Systematisk erfaringslæring er rammeverket i prosjektet. Erfaringer fra prosjektet viser at mange ikke har erfaringer og kunnskap om erfaringslæring og bruk av rammeverket, og at erfaringslæring utfordres av driftsfokus og manglende kapasitet. Politidistriktet utfordres på kompetanse i etterforskningsmiljøene, og systematisk erfaringslæring bør støttes av kompetent personell.

Det kreves en nasjonal langsiktig og forpliktende innsats i alle ledd for å løfte etterforskningskvaliteten og etterforskningsfaget i politiet. Tilslutning fra bevilgende myndigheter vil være avgjørende. Dette arbeidet vil ta tid, og fordrer robuste etterforskningsmiljøer som gis tid og anledning til å bygge kompetanse og gode systemer. Tiltak innen etterforskningssøylen alene, vil ikke være tilstrekkelig.

Politidistriktets ledelse anerkjenner en krevende situasjon på etterforskningsfeltet, og har iverksatt tiltak. Et større avhørsprosjekt er iverksatt, og andre tiltak er under fortløpende vurdering og forventes implementert i inneværende år.

2 Innledning

Med virkning fra 2024 ble Den høyere påtalemyndighet tildelt en varig styrking på 43 millioner kroner for å jobbe med fagledelse av politiet. Dette prosjektet er del av denne satsingen.

Voldtekt og mishandling i nære relasjoner er blant de alvorligste kriminalitetstruslene i samfunnet, og ligger i kjernen av samfunnsoppdraget. Sakstypen skal gis prioritet, jf RA-2025-1.

Voldtekt og mishandling skjer ofte i lukkede rom, der bare overgriper og offer er til stede. Det gir et utfordrende utgangspunkt for politiet, og stiller særlige krav til politiets etterforskning.

Den senere tid har myndighetenes innsats på området vært tema i offentlige utredninger, og sakstypene har over tid vært gjenstand for Den høyere påtalemyndighets fagledelse i samarbeid med politiets lokale fagutviklingsapparat. Statsadvokatembetet har i senere år brukt mye ressurser på fagledelse i politidistriktet, særlig opp mot etterforskningsledelse i voldtekts- og mishandlingssaker. Dette i godt samarbeid med fagutviklingsapparatet i politiet.

Fokuset i utredninger og kvalitetsundersøkelser har imidlertid ofte vært på resultatene av politiets etterforskning, beskrevet gjennom tallgrunnlag knyttet til oppklaringsprosent og saksbehandlingstid, egenrapportering eller dokumentgjennomgang. Identifisering av læringspunkter har vært en del av arbeidet sammen med anbefalinger til tiltak. Men disse har ofte vært knyttet til antagelser om årsaksforklaringer på systemnivå. Fagledelsestiltak har ofte kommet i form av instruksjonsvirksomhet.

Siden 2021 har statsadvokatene brukt mye ressurser på å innhente og analysere tallgrunnlag fra politidistriktet, for å kunne vurdere om riksadvokatens overordnede mål og prioriteringer blir fulgt. Våre erfaringer her er at tallgrunnlaget ikke ga fullstendig nok informasjon verken for vår fagledelse eller resultatoppfølgingen. Riksadvokaten har også, sammen med Politidirektoratet, de to siste årene utgitt en Fellesrapport som er dekkende for det sentrale tallgrunnlaget både regionalt og nasjonalt. I inneværende rapport har vi derfor begrenset gjennomgang av tallgrunnlaget omhandlet i punkt 6, til det som er av relevans for prosjektet omhandlet i punktene 4 og 5.

Vi ønsket nå å gå nærmere inn i arbeidsprosessene i etterforskningsmiljøene. Møte de involverte partene. I etterforskningsteamene. I avhørsrommene. Se på samhandling

kommunikasjon mellom etterforsker og etterforskningsledelsen. Se hva som faktisk skjer. I spennet mellom det påtalefaglige og det politifaglige, og i møtet med parter, vitner og sakkyndige.

Vi ønsket å se på prosessene bak tallene, og samtidig støtte etterforskningsmiljøenes evne til systematisk erfaringslæring.

Og vi ønsket særlig å se om andre kjente rotårsaker¹ gjør seg gjeldende i etterforskningsteamenes arbeidsprosesser, når vi, på tross av et stort tilfang av skriftliggjorte forventninger til beste praksis på feltet og vedvarende fagledelsesfokus, ser at oppklaringspotensialet i saker ikke nås eller identifiseres i tilstrekkelig grad. Politiet måles på oppklaringsprosent, men det vil ikke nødvendigvis være et godt mål på kvalitet, fordi tallene ofte kan variere som følge av variabler utenfor politiets kontroll. At en sak måles som "oppklart" er heller ikke ensbetydende med at det tas ut tiltale eller er kommet dom i saken².

Som særlige fokusområder valgte vi etterforskningsledelse og avhør.

Vi ønsket også, gjennom "on the job training", å tilføre etterforskningsmiljøene innsikt og kompetanse gjennom bruk av politiets eget verktøy for læring, systematisk erfaringslæring, og derved gi et kvalitativt løft også i de sakene som inngikk i prosjektet.

Prosjektet er utviklet i samarbeid med fag- og opplæringsansvarlige i politidistriktet, og hovedinstruktører innen politifaglig etterforskningsledelse og avhør. Prosjektgruppen besto av følgende personer:

- Statsadvokat Birgitte Budal Løvlund
- Statsadvokat Nina Grande
- Politiadvokat 2 Bjarne Risvoll Winterhus-Fjeld (FOA-Påtale i første del av prosjektperioden)
- Politiadvokat 2 Christine Kleppa (SOA)
- Politioverbetjent Bjørn Kåre Dahl (FOA-Etterforskning)
- Politioverbetjent Truls Voll (hovedinstruktør avhør)
- Politioverbetjent Hanne Bækkelund (hovedinstruktør politifaglig etterforskningsledelse)

Prosjektet er gjennomført i Sør-Vest politidistrikt, og våre funn knytter seg utelukkende til dette politidistriktet. Politidistriktets problemer hva gjelder kapasitet, kompetanse og organisering er ikke enestående sett opp mot andre distrikt. Politidistriktet rekrutterer også fra samme utdanningsenhet som andre politidistrikt, og politidistriktet skiller seg ikke markant fra andre

¹ Se Handlingsplan for etterforskningsløftet punkt 3.2, som blant annet fremhever: mangelfull kapasitet til politi- og påtalefaglig veiledning og ledelse, manglende rutiner og kultur for læring og evaluering, lavt fokus på kontinuerlig kompetanseoppfølging, manglende rutiner for karriereutvikling og utilfredsstillende lønnsnivå m.v. Samlet sett antas det å føre til høy turnover, økte restanser og redusert kvalitet.

² Enkelte henleggelseskode teller som oppklart sak, eksempelvis kode 103 – henlagt intet straffbart forhold bevist.

distrikt hva gjelder kvalitet på etterforskningen i voldtektssaker³. Vi vil derfor anta at våre funn i større eller mindre grad kan være overførbare eller relevante også for andre politidistrikt.

Vi har imidlertid, under selve rapportskrivningen etter gjennomføringen av prosjektet, forsøkt å anlegge en prinsipiell tilnærming i lys av Justis- og beredskapsdepartementets tildelingsbrev 2025 til Den høyere påtalemyndighet av 18.12.24.

Det er der fremhevet av Den høyere påtalemyndighet i større grad forventes å involvere seg i resultatoppfølgingen i politiet, og også må kunne peke på forhold i politiet som en mener påvirker måloppnåelsen og kvaliteten, f.eks faktorer knyttet til kapasitet og kompetanse. Det er videre påpekt at oppklaringsprosenten innenfor blant annet alvorlig vold og overgrep fortsatt er lav, at det er stor variasjon i måloppnåelsen mellom politidistriktene, og at Den høyere påtalemyndighet, sammen med Politidirektoratet (POD), skal følge opp politidistriktene med svake resultater på disse områdene. I tildelingsbrevets punkt 4 uttrykkes det at dersom tiltak ikke har nødvendig effekt, må det gis en vurdering av hva det skyldes.

Vi opplevde å møte ærlige og imøtekomende team som åpent delte frustrasjoner og utfordringer med oss. Også det man fant vanskelig og tidvis vondt. Vi opplever at rammevilkårene for etterforskning i dag er for snevre. Rapporten er skrevet med respekt og anerkjennelse for påtalefaglige og politifaglige etterforskningsledere og etterforskere som hver dag står i tunge saker under krevende arbeidsforhold.

Det er vårt håp at rapporten kan bidra til at beslutningstagere på høyere nivå får et skriftliggjort innblikk i hva som reelt sett finner sted "bak tallene". Vi mener det er behov for langt mer enn krav, målstyring gjennom statistikk og kortvarige tiltak for å løfte etterforskningsfeltet. Det må sikres at disse særlige alvorlige sakstypene etterforsket med solid kvalitet og kompetanse. Sakene har stor påvirkningskraft på borgernes retts- og trygghetsfølelse, og betydelig samfunnsøkonomisk innvirkning. Det handler om rettsikkerhet. Det handler om trygghet.

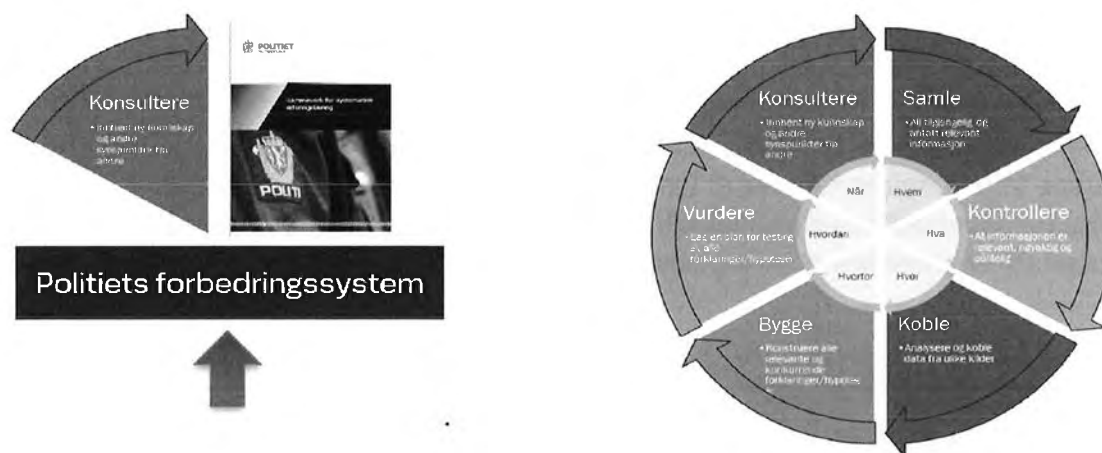
³ Jfr. Kvalitetsundersøkelsen 2024 – voldtekt - Nasjonal rapport.

3 Metode

3.1 Kvalitetssikring av pågående sak

Prosjektet inngikk som lokalt innhold i opplæringsplanen for 2024 i obligatorisk årlig opplæring på etterforskningsfeltet (OÅO). Det var fordelaktig at fagledelsestiltaket kunne innpasses i allerede etablerte arenaer, slik at det ikke ble oppfattet som "ekstraarbeid" i en ellers hektisk hverdag for målgruppen.

Prosjektgruppen valgte å bruke allerede eksisterende systemer for læring og kvalitetsforbedring, som politiets forbedringssystem (Synergi) og rammeverk for systematisk erfaringslæring, med fokus på kvalitetssikring av *pågående* saker.

Dette ut fra et identifisert behov for å øke kunnskap om systematisk erfaringslæring i politidistriktet, samt heve nivået på de obligatoriske kvalitative gjennomgangene av etterforskningen i de prioriterte sakstypene. Hver etterforskningsleder skal gjennomføre minst 2 slike erfaringslæringer i året, og prosjektet inngår som del av dette måltallet, noe som effektiviserte ressursutnyttelsen.

3.1.1 Statsadvokatens rolle

Statsadvokatens rolle i kvalitetssikringen ble vurdert ut fra Riksadvokatens retningslinjer for statsadvokatens deltakelse i systematisk erfaringslæring av 26.09.18, særlig pkt 3. Dette har vært gjennomført slik at prosjektgruppen har fungert som en kompetanse- eller konsulteringsgruppe, - et såkalt "consult-team", for etterforskningsteamene. Ansvarsforhold og statsadvokatens rolle som del av et consult-team har vært klart kommunisert til etterforskningsteamene. Det har ikke vært gitt direkte direktiver fra statsadvokatene under saksgjennomgangene.

3.1.2 Fokuspunkter og beskrivelse av beste praksis

Fokus for prosjektet har vært på etterforskningens kvalitative elementer. Hypotesestyring og formålsstyring og påtalefaglig/politifaglig etterforskningsledelse generelt, i tråd med forventninger i retningslinje for bruk av etterforskningsplan. Tilbakemelding og veiledning er gitt konkret i forhold til funn. Påtaleansvarlig politijurists (PÅLs) totalansvar for etterforskningen, slik dette er beskrevet i Riksadvokatens brev av 16.september 2021 – Forventninger til rollen som påtalefaglig etterforskningsleder, har vært et gjennomgående fokus.

Etterforskningen ble vurdert opp mot kravet om formålsstyring, jf straffeprosessloven § 226, ledelse og etterforskningsplan (RA-2018-3 pkt 4.2), med henblikk på rettsrelevans i etterforskningen, jf RA-1999-3:

*"Etterforsking er ikke en mer eller mindre tilfeldig innsamling av fakta, men en formålsstyrt virksomhet. Den faktainnsamling som etterforskningen består i, skjer med rettslige normer som bakgrunn, ramme og mål. **Det er bare rettsrelevante fakta som er av interesse.**"*

Hvorvidt etterforskningen var hypotesestyr, (RA-2018-3 pkt 4.3.2) ble også vurdert. Vi undersøkte om det var konstruert hypoteser konkretisert til den aktuelle saken, om disse var egnet til å styre etterforskningen og om etterforskningen *faktisk* var hypotesestyr.

"Formålsstyrt metode", en praktisk metode for hypoteseutforming og styring, utviklet av statsadvokat Birgitte Budal Løvlund, kst. førstestatsadvokat Oddbjørn Søreide og politiadvokat 2 Bjarne Risvoll Winterhus-Fjeld i 2021 og inntatt i obligatorisk årlig opplæring for politidistriktet i 2021 og 2022, ble brukt som en "benchmark" for vurderingen av etterforskningsplanene. Her deltok også erfaren politiadvokat med særlig kompetanse på etterforskningledelse. Det vises til punkt 4.1 under for en oppsummering av hva som ble lagt til grunn.

Formålsstyrt metode ble presentert på både Nasjonal etterforskningskonferanse og den nasjonale mishandlingskonferansen i 2022, og viderefører Politihøgskolens undervisning i hypoteseutvikling.

Alle sider av straffesaksbehandlingen kan ikke evalueres i et slikt prosjekt. Prosjektgruppen valgte å fokusere særlig på 2 hovedtema: etterforskningsledelse (politifaglig og påtalefaglig) og avhør.

Avhør er den etterforskningsaktiviteten som krever mest ressurser i etterforskningen, og er ofte det mest sentrale beviset i de aktuelle sakstypene. Vi ønsket derfor å foreta en fullstendig vurdering av foretatte avhør i de aktuelle sakene, utover det som normalt gjøres i kvalitetsgjennomganger. I Kvalitetsundersøkelsen for voldtekt 2024, er det eksempelvis sagt følgende på side 17:

"Når det gjelder kvalitetsvurdering av avhørene påpekes særskilt at saksgjennomgangen har basert seg på den skriftlige avhørsrapporten, og at det ikke er sett på eller lyttet til opptak. Det er altså avgrenset mot hvordan opplysningene i avhørsrapporten er skaffet til veie, avhørsmetoder og andre avhørsfaglige spørsmål. Dette medfører også at det er krevende å svare sikkert på om det i det enkelte avhør forelå potensiale for bedre saksopplysning som ble forspilt av for lav kvalitet på selve avhøret"

Prosjektgruppen har gått dypere inn i avhørene, ved at samtlige avhør ble hørt og/eller sett, og deretter vurdert opp mot KREATIV avhørsmetode. Vi har særlig sett på om avhøret utnytter det fulle potensial som ligger særlig i partenes forklaringer. Dette kan vanskelig vurderes ut fra avhørsprotokoller alene. Vi vurderte om avhøret var formålsstyrt og rettsrelevant, og om sentrale bevisstema ble dekket fullt ut gjennom etablert metodikk.

Politifaglig etterforskningsledelse ble vurdert opp mot etterforskningssirkelen (Fahsing 2016), og gjeldende etterforskningsmetodikk. Særlig ble det gitt innspill på bruk av visualiseringsteknikker for sakspresentasjon og som verktøy for å understøtte påtalefaglig styring.

I forberedelsesfasen ble det også foretatt en mer spisset normering, ved at aktuelle spørsmål som inngår i politiets rammeverk for systematisk erfaringslæring ble brutt opp i aktuelle tema og mer detaljerte kvalitetsindikatorer ble identifisert. Et eksempel fra systematikken er vist under.

Spørsmål fra mal	Tema	Kvalitetsindikator	Funn	Årsak	Utbedring nødvendig?
3.3 Hvordan ble sentrale bevisstema identifisert og kommunisert av PÅL innledningsvis og underveis i saken?	Bruk av prosjektmodul i Indicia	Er rettsrelevante bevisstema innført av Pål Er IB knyttet mot hypoteser og aktiviteter			
	Forståelse for hva IB skal dekke i etterforskningsgruppe	Hvordan diskuteres/formidles relevans av IB Er IB klart formulert			
	Identifisering av IB som kan styrke/svække troverdighet av forklaringer	Er relevans avklart og reflekterer løpende bevisvurderinger?			

Det understrekes at de aktuelle kvalitetssikringene/saksgjennomgangene ikke ble gjennomført etter en stringent gjennomgang av spørsmål og kvalitetsindikatorer. Disse fungerte som et fundament for en helhetlig kvalitativ vurdering av sakene, og ble inntatt i en muntlig reflekterende form sammen med etterforskningsteamet.

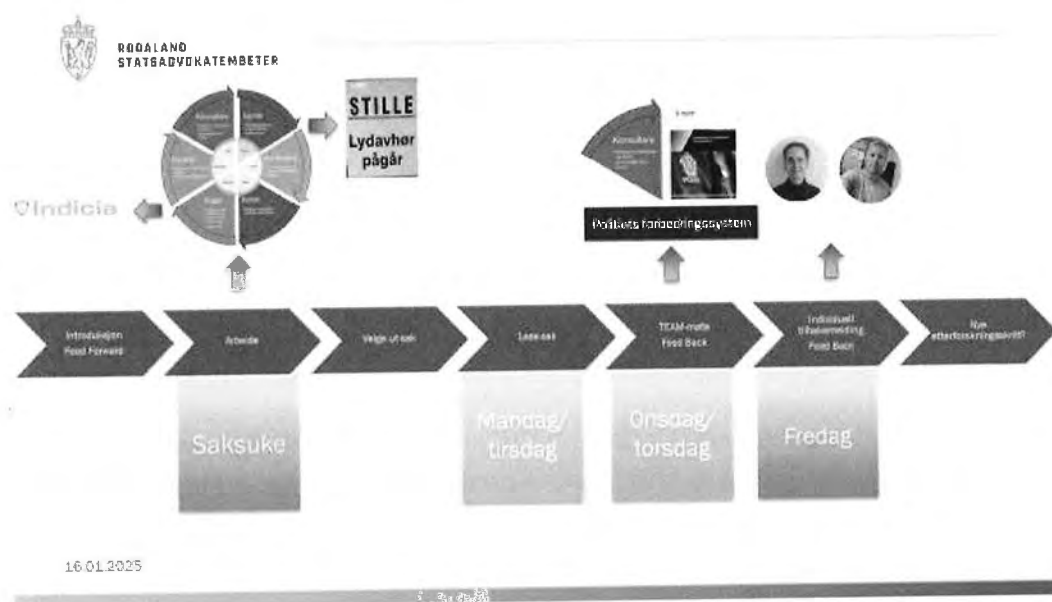
3.1.3 Praktisk gjennomføring

Samtlige team deltok på en introduksjonsfagdag på om lag 3 timer hvor prosjektet, dets formål og begrunnelse, metodikk, faktisk og praktisk gjennomføring, samt forventninger til etterforskningsteamene ble presentert. Sentrale forventninger, metodikk og metoder ble

gjennomgått, blant annet "formålsstyrt metode", hypotesestyring, Kreativ i praksis, politi og påtalefaglig etterforskningsledelse. Introduksjonsforelesning i powerpoint ligger som vedlegg til rapporten.

Introduksjonsforelesningen var også ment som en "feed forward", for å sikre et felles referansegrunnlag gjennom gode begrepsavklaringer i forkant. Som uttalt i forkant av hovedinstruktør avhør, politioverbetjent Truls Voll: *"Det nytter ikke å snakke om "fri forklaring" og "sondering" når mottakerne ikke vet hva som ligger i begrepene og kan skille de ulike avhørsfasene"*. Det ble gjennomført 14 introduksjonsfagdager på de ulike driftsenhetene mellom september og slutten av desember 2024.

Under vises et oversiktsbilde av prosjektgjennomføringen i det enkelte etterforskningsteam:

Etter introduksjonsfagdagen gikk etterforskningsteamene i vanlig turnus. Fagdagen ga forsterket fokus på bruk av gjeldende etterforskningsmetodikk og styringsverktøy. Teamene var orientert om hva prosjektet ville følge opp i saksgjennomgangene. Erfaringen her var at teamene plukket ut saker for gjennomgang hvor initiell etterforskning allerede var gjennomført før introduksjonsfagdagen. I enkelte tilfeller hadde etterforskningen allerede pågått i måneder. Dette gjør at teamene i varierende grad benyttet teknikkene som ble behandlet på introduksjonsfagdagen. Dette påvirket hvilket nivå tilbakemeldingene måtte legges på.

3.1.3.1 Saksutvalg

Teamene valgte i forkant av teamgjennomgangen selv ut en sak de mente var egnet for kvalitetssikring. Teamene ble anbefalt å velge en sak det var gjort en del arbeid i uten at den

var ferdig etterforsket. Teamene oppga ulike årsaker til hvorfor de valgte akkurat den aktuelle saken. Disse årsakene varierte fra at de ønsket å vise "det beste de fikk til", i hensikt å få avklart om dette traff på kvalitetsmålene, til saker teamene ønsket en kvalitativ gjennomgang av for å få reell etterforskningsstøtte i da de opplevde dette som nødvendig. Noen team valgte derimot saker de følte seg komfortabel med kvaliteten i.

Saken måtte innmeldes til prosjektgruppen senest uken før sakgjennomgang. Samtlige deltakere på kvalitetssikringen var forventet å ha gjennomgått saken i sin helhet, uavhengig av om de hadde utført arbeidsoppgaver i den.

3.1.3.2 Prosjektgruppens organisering

Prosjektgruppen organiserte sitt arbeid som illustrert i figuren over. Ukens to første dager ble brukt til forberedelse av kvalitetssikringen(e). Gruppen gjennomgikk individuelt den aktuelle saken, inklusive så og hørte gjennom alle relevante avhør, og vurderte saken opp mot aktuell normering, metodikk og rammeverk.

Statsadvokaten forberedte tilbakemelding særlig mot etterforskningsledelse, formålsstyring og hypotesestyring og hypoteseutforming/konstruksjon. Dette innebar også visualisering av et konkretisert hypotesesett til den aktuelle saken, samt illustrasjon av knytning mellom hypoteser, informasjonsbehov og etterforskningsaktiviteter.

Politiadvokaten forberedte tilbakemelding basert på sin særlige kunnskap om påtalefaglig etterforskningsledelse i praksis og suksessforutsetningene bak TEAM-modellen (jf dok 4.5.3).

Hovedinstruktør for politifaglig etterforskningsledelse forberedte tilbakemelding spisset mot sitt fagområde, herunder hvorvidt gjeldende etterforskningsmetodikk var fulgt. Hadde teamet en felles situasjonsforståelse for saken? Videre ble det gitt konkrete eksempler på formålsstyrt og hensiktsmessig visuell kobling av informasjonen i saken og saksgangen, og en politifaglig gjennomgang av etterforskningsledelsen og etterforskningen i sin helhet.

Hovedinstruktør for avhør forberedte detaljert tilbakemelding på aktuelle avhør utfra KREATIV avhørsmetode.

3.1.3.3 Saksgjennomgang

Onsdag og/eller torsdag ble det gjennomført systematisk erfaringslæring med aktuelt team. Team-gjennomgangene tok mellom 3 og 4 timer, og ble lagt opp etter følgende modell:

1. Statsadvokaten presenterer rammene for gjennomføringen
2. Etterforskningsteamet evaluerer eget arbeid i aktuell sak (tilrettelagt diskusjon).
Teamet ble også oppfordret til delta aktivt i evalueringen i de neste fasene.

3. Tilbakemelding på politifaglig etterforskningsledelse (*herunder viste eksempler på tavleledelse, sakspresentasjon, kritisk gjennomgang av prioriteringer og valgte etterforskningsskritt opp mot saken og gjeldende metodikk.*)
4. Tilbakemelding på påtalefaglig etterforskningsledelse (*herunder illustrasjon av eksempel på adekvat hypotesesett konkretisert til sak, grundig gjennomgang av hvordan styre gjennom hypoteser, identifisering av konkretiserte informasjonsbehov og kobling, tvangsmidler, riktig fokus på oppklaring og oppklaringspotensial i prioriterte saker, helhetlig vurdering av sak*)
5. Tilbakemelding avhør (*herunder avspilling av utpekte deler av relevante avhør, direkte tilbakemelding på avhør og fokus på konsekvenser av manglende kontroll av informasjon, samt fokus på gjeldende metodikk og konsekvenser av at denne ikke følges*)
6. Oppsummering og evaluering.

Vi opplevde i all hovedsak deltakerne som åpne, aktive og reflekterende i gjennomgangene. Det må uansett tas forbehold om at prosjektgruppen som konsult-team kan ha påvirket den enkelte deltaker eller teamet som helhet. Prosjektgruppens deltakere har høy grad av autoritet gjennom sine stillinger og kompetanseområder. Dette *kan* ha medført at prosjektdeltakerne har opplevd det som vanskeligere å komme med synspunkt på egen eller teamets innsats og etterforskningens kvalitet, eller følt på større grad av usikkerhet.

Etter gjennomgangen mottok teamet undervisningsmateriell og videoer, samt en "bruksanvisning" for utfylling av skjema for systematisk erfaringslæring og hvordan dette skal legges inn i det digitale verktøyet Synergi.

PEL og PÅL fikk frist på 14 dager til å fullføre skjema og føre funn inn i Synergi.

Fredag ble i all hovedsak holdt av til gjennomføring av individuelle tilbakemeldinger.

3.1.3.4 Individuelle tilbakemeldinger

Statsadvokaten gjennomførte individuelle tilbakemeldinger med påtaleansvarlige jurister, enten alene, sammen med annen statsadvokat og/eller sammen med politiadvokat 2, Christine Kleppa. Disse tilbakemeldingene varierte i form utfra aktuelle funn ved kvalitetssikringen og kommuniserte behov fra juristenes side. I noen tilfeller ble tilbakemelding gitt til enkeltstående jurist. I noen tilfeller møtte flere jurister sammen.

Politioverbetjent Bækkelund gjennomførte individuelle tilbakemeldinger med de politifaglige etterforskningslederne. Disse ble stort sett gjennomført en-til-en. Også her ble det tatt utgangspunkt i funn ved kvalitetssikringen og kommuniserte behov fra PEL.

Politioverbetjent Truls Voll gjennomførte individuelle tilbakemeldinger med avhørere/etterforskere. Disse ble gjennomført en-til-en, eller med avhørere som lærende gruppe, og fungerte som en fortsettelse av teamgjennomgangen der avhør ble avspilt og læringspunkter identifisert og formidlet.

3.1.3.5 Prosjektets helhet

Fra og med uke 37 2024 til og med uke 6 2025 ble det gjennomført 24 saksgjennomganger. Dette omfattet etterforskningsteam i samtlige driftsenheter i politidistriktet som etterforsker de aktuelle sakstypene, og felles straffesaksinntak (FSI)samtlige driftsenheter i politidistriktet, inklusive felles straffesaksinntak (FSI). I tillegg ble det gitt individuelle tilbakemeldinger til påtalefaglige- og politifaglige etterforskningsledere og avhørere.

Samtlige utfylte synergiskjema ble gjennomgått av statsadvokatene i forkant av denne rapporten, og sammenholdt med vurderinger og tilbakemeldinger som var tema i saksgjennomgangene. Vi så om det var samsvar mellom føring av læringspunkter og formidling av slike under gjennomgangen. Slik dannet vi oss et inntrykk av om teamet hadde tilegnet seg de aktuelle lærings- og forbedringspunktene.

Underveis i prosjektperioden gjennomført samtaler med nøkkelpersonell i distriktet. Disse ble ikke gjennomført i form av strukturerte intervju i stringent form, men som tematiserte samtaler der nøkkelpersonell fikk redegjort for sitt syn på etterforskningskvaliteten i distriktet, og hva som utfordret denne.

3.2 Overordnede mål og prioriteringer

Tallmaterialet som ligger til grunn for punkt 6 er i hovedsak hentet fra riksadvokatens tallmateriale ("SA-rapporten T3 2024"), som også har gitt grunnlaget for fellesrapporten (POD-RAPPORT 1/2025 – utarbeidet av POD og riksadvokaten).

Tallene fra Riksadvokaten er basert på søk i analyseprogrammet PAL for STRASAK, som henter informasjonen fra politiets straffesakssystem. Det fremgår under hver tabell hvor tallene er hentet fra. Er kilden angitt som "Tall fra Riksadvokaten" er det denne rapporten tallene er hentet fra. I datagrunnlaget fra tallene fra Riksadvokaten fremgår følgende:

"Alle tall i oversikten er fryste tall, dvs. at de er hentet ut 1. januar i påfølgende år. Dette er tilsvarende hvordan det blir gjort i fellesrapporten RA utarbeider sammen med POD (og før det i STRASAK-rapporten), men tallene kan da avvike noe fra for eksempel tallene i PSV Monitor som presenterer løpende tall.

Hvis det finnes JUS-rapporter som PIT månedlig legger ut i mappestrukturen \\NasA\ProgramData\RAPPORTER\Mndrapporter så er årlige tall hentet herfra. Hvis dette ikke er tilgjengelig er det benyttet historiske PAL Strasak-databaser, enten ved egne kjøringar fra PAL Strasak SAK, PAL Strasak Forhold eller PAL Strasak SA SAK, eller ved å kjøre JUS-rapporter fra de historiske databasene.

For IPA3 og IPA12 det innhentet tall fra PSV (Distrikt/Særorgan)."

I tillegg til tallene fra Riksadvokaten har vi hentet inn lokal statistikk fra Sør-Vest politidistrikt. Dette gjelder tall knyttet til bemanning, besøksforbud/kontaktforbud og saker med omvendt voldsalarm (OVA) samt tilrettelagte avhør.

3.3 Kvalitetssikring av rapporten

Rapporten, hva angår prosjektet, er kvalitetssikret ved at samtlige deltakere i prosjektgruppen samt embetsleder Asbjørn Eritsland har lest og fått mulighet til å komme med kommentarer og forbedringspunkt.

4 Kvalitetssikring i pågående sak

4.1 Etterforskningsledelse

4.1.1 Roller og ansvar

Påtalemyndigheten leder etterforskningen, og fatter beslutning om en sak skal etterforskes jf straffeprosessloven § 224. Etterforskningsledelsen utføres av påtalefaglig (PÅL) og politifaglig (PEL) etterforskningsleder med beskrivelser av roller.

Rollen som PÅL er beskrevet slik i straffesaksinstruksen for Sør-Vest politidistrikt punkt 2.4.4:

Den påtalefaglige etterforskningsleder er ansvarlig for at etterforskningen holder nødvendig kvalitet. Dette innebærer at påtalefaglig etterforskningsleder i størst mulig grad må være

tilgjengelig og sørge for at etterforskningen er planmessig og formålsstyrt (blant annet ved etterforskningsplan med hypoteser der det er pålagt eller hensiktsmessig), og at den gjennomføres med nødvendig fremdrift. Påtalefaglig etterforskningsleder samarbeider med politifaglig etterforskningsleder eller etterforsker, og treffer avgjørelse ved uenighet.

Lokal straffesaksinstruks er i stor grad en gjengivelse av Nasjonal straffesaksinstruks, utgitt av Politidirektoratet og Riksadvokaten. Forventninger til PÅL er også gitt fra Riksadvokaten, jfr: Riksadvokatens brev av 16.september 2021 – Forventninger til rollen som påtalefaglig etterforskningsleder.

Fra punkt 4.4. utheves:

"4.4 Prosjektstyringskompetanse

Rollen som PÅL kan i mange henseender arte seg som en form for prosjektledelse. Beslutninger skal skje på bestemte måter, ha nødvendig notoritet og skje på de plattformene hvor kommunikasjonen i etterforskningsteamet finner sted.

På etterforskningsstudiet Funksjonsrettet ledelse er kompetansekravene beskrevet slik:

Evnen til å reflektere over egen lederstil, og være bevisst på hvilken stil som passer i hvilke situasjoner og overfor hvilke medarbeidere.

- Kunne anvende prosjektledelse i organisering, effektivisering og kvalitetssikring av etterforskningsprosessen. Planlegge, gjennomføre og dokumentere etterforskningen.
- Begrunne valg og anvende tilgjengelige etterforskningsmetoder.
- Samhandle med ulike samarbeidspartnere.
- Bidra i evaluering av straffesaker i læringsøyemed. "

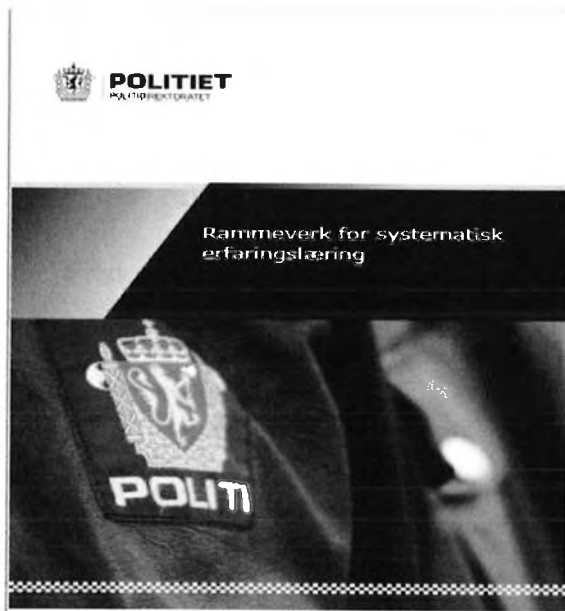
Rollen som PEL er i lokal straffesaksinstruks for SVPD punkt 2.5.4 beskrevet slik:

"Vedkommende skal gjennom sin tilstedeværelse bidra til at etterforskningen besettes med tilstrekkelig personell med riktig kompetanse, og skal samarbeide med påtalefaglig etterforskningsleder om planleggingen og gjennomføringen av etterforskningen, herunder om utarbeidelse av etterforskningsplan med hypoteser der dette er pålagt eller hensiktsmessig. Politifaglig etterforskningsleder er ansvarlig for at utførelsen av etterforskningen gjennomføres i tråd med de til enhver tid gjeldende faglige standarder og anerkjente etterforskningsmetoder, og skal bidra til at etterforskningen holder den nødvendige kvalitet".

Etterforskers rolle er beskrevet i punkt 5.5. Fra dette punkt utheves:

"Etterforsker har ansvar for at tildelte saker etterforskes i tråd med de til enhver tid gjeldende faglige standarder og anerkjente etterforskningsmetoder...."

4.1.2 God etterforskningsledelse i praksis i voldtekts- og mishandlingssaker

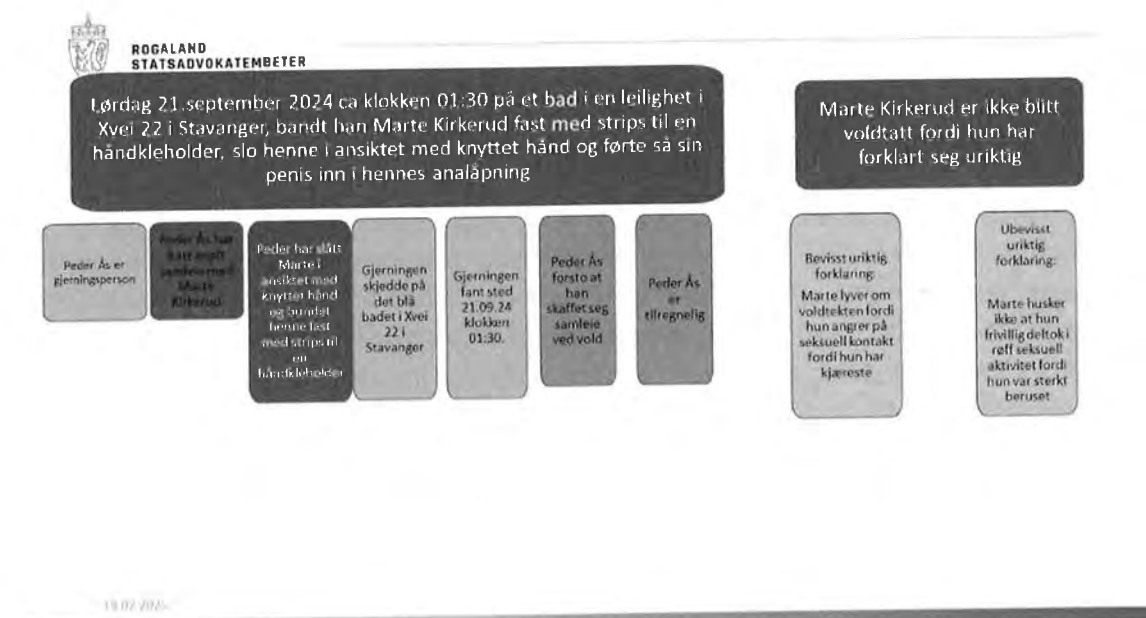

En kvalitativ god etterforskning fordrer at etterforskningsgruppen har god kjennskap til gjeldende etterforskningsmetodikk, og et aktivt forhold til etterforskningssirkelen. Saken kodes og registreres på korrekt måte, og man sikrer riktig prioritering og fokus videre.

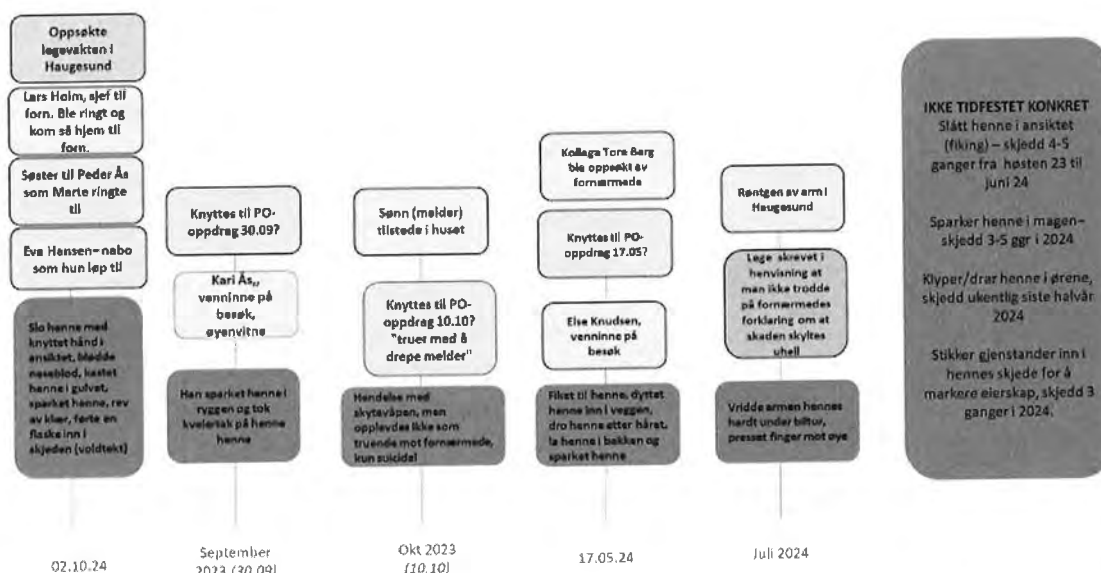
Beskyttelsesbehov vurderes fortløpende og konkret. Gjennom dette sikres et kvalitativt godt saksmottak, med god kommunikasjon mellom etterforskningsledelse og avhører om innledende avhørs aktuelle tema og formål med disse. Saksmottaket kontrolleres for relevans, nøyaktighet og pålitelighet, og analyseres og kobles med politiets samlede kunnskap til enhver tid. Det brukes visuelle virkemidler (PEL)

(tavleledelse/powerpoint/tegning/annet) for å sikre at etterforskningsgruppen har lik og relevant informasjon om hva som foreløpig ligger i saken. Slik sikres en samlet forståelse for de aktuelle problemstillinger saken reiser, og det defineres tidskritiske aktiviteter slik at det kan foretas en reell prioritering blant de prioriterte sakene. PÅL utarbeider konkretiserte faktumhypoteser basert på aktuelle straffbarhetsvilkår og konkrete null-hypoteser tilpasset saken, og kommuniserer disse tydelig i etterforskningsteamet for å sette retning videre. PEL kontrollerer at etterforsker mottar og forstår hva som er retning for saken. Fra hypotesene avledes aktuelle og konkretiserte informasjonsbehov, som lar etterforskningsgruppen metodisk teste hypotesene og identifisere hvor det kan finnes nye informasjonskilder eller relevante informasjonshull. Styringsverktøyet Indicia benyttes adekvat for å sikre notoritet rundt etterforskningsprosessen. Herunder ved at det er skriftlig synliggjort beslutninger, hypoteser og informasjonsbehov. Systemet brukes til å understøtte påtaleavgjørelsen og etterforskningsinnsatsen, ved at faktum brytes ned i konkrete hendelser som kobler informasjon og gir svar på gjeldende informasjonsbehov. Derigjennom testes aktuelle hypoteser, og etterforskningsgruppen identifiserer aktuelle nye aktiviteter med fastsatte frister for gjennomføring. Prosjektet fremstår som et levende produkt som tilpasses sakens utvikling. Nødvendig kompetanse konsulteres ved behov.

Illustrasjonseksempel (under) på hypoteseoppsett etter formålsstyrt metode i voldtektssak:

Enkelt illustrasjonseksempel (under) på hvordan PEL visuelt kan koble samlet kunnskap og synliggjøre prioritering i kombinert mishandlings- og voldtektssak:

I aktuelle eksempel fremstår fornærmedes forklaring om straffbare forhold i grønt. Kjente kontrollerbare opplysninger er angitt i blått (kontrollert informasjon) eller ferskenfarget (ikke kontrollert informasjon).

4.1.3 Funn

Gjennomgangene har samlet vist at etterforskningsledelsen har klart forbedringspotensial.

"Kanskje vi må begynne å bruke etterforskningshjulet og ikke bare la det være et bilde som henger på veggen..." (uttalt av deltaker i saksgjennomgang)

Etterforskning i de prioriterte sakstypene fremstår ikke som ledd i en systematisk prosess støttet av gjeldende metodikk, men mer som en tilfeldig liste over gjøremål uten definert formål og som man heller ikke har tid til. Etterforskningen fremstår da mer som en tilfeldig innhenting av fakta, (motsatt RA-1999-3), uten at det evnes å tilpasse informasjonsinnhenting til den konkrete saken. Informasjonen som er samlet inn kontrolleres i liten grad, og sammenstilles heller ikke etter initialfasen for å identifisere retningen videre. Når de ulike rollene i etterforskningen har manglende kompetanse på etterforskningsmetodikk, og også praktisk anvendelse av denne, benyttes heller ikke et felles språk noe som vanskeliggjør kommunikasjon i etterforskningsmiljøet. Sammenlignet med operativ tjeneste, hvor felles språk og metodikk har stort fokus, er dette påfallende. Funnet er gjennomgående for politidistriktet, men hos FEE personavsnittet finner man forventet bedre kjennskap til og bruk av etterforskningsmetodikken enn på de geografiske driftsenhetene og FSI.

4.1.4 FASE 1 – SAMLE

Illustrasjonsfoto:
Asbjørn Vigane

All rettsrelevant informasjon skal samles inn i etterforskningsprosessen. I tillegg til informasjon som er nødvendig på etterforskningsstadiet, (I.A.Fahsing og O.T. Bjerknes Etterforskning 2018).

"Samle" er en fase som skjer flere ganger i løpet av en etterforskning, presumptivt med stadig bedre presisjon og formålsstyrt fokus etter hvor mye annen informasjon som er hentet inn. Det er derfor stor forskjell på et første meldingsmottak, og et avhør av fornærmede som tas lenger ut i saken.

Saksmottaket i voldtekts- og mishandlingssaker vil i all hovedsak være "innsamling" gjennom avhør av den fornærmede. Dette er et særs viktig avhør, som setter retning og avgjør prioritering av saken fremover. Avhøret bør sikre kontrollerbare opplysninger, og opplyse saken for å muliggjøre sikring av flyktige spor. Vår opplevelse har vært at saksmottaket ofte overlates til tilgjengelige etterforskere eller operativt personell (PPS), uavhengig av om de har riktig kompetanse og også selv om utpekt avhører gir uttrykk for at kompetansen mangler. Dette er i strid med lokal straffesaksinstruks pkt 2.5.4⁴. Dette har vi sett uttrykt fra personell som har patruljetjeneste i flere saker. Avgjørende for hvem som tar saksmottaket er simpelthen hvem som er tilgjengelig der og da. Dette gjelder uavhengig av om saksmottak foretas av FSI eller GDE. Dette medfører at avhører har større behov for oppfølging fra etterforskningsledelsen, uten at vi fant at dette medførte at det ble gitt ekstra støtte fra etterforskningsledelsen i saksmottaket. Vi fant snarere at etterforskningsledelsen manglet tilstrekkelig kompetanse på hvordan slik støtte forutsetningsvis kan og bør gis. Dette gjør etterfølgende formålsstyring av saken utfordrende, og medfører ikke sjelden at behov for flere avhør. Med henblikk på det forbedringspotensialet som er konstatert i punkt 4.2 – avhør, påpekes her at etterforskningsledelsen utfordres ytterligere når det skal ytes støtte til personell som mangler grunnleggende kompetanse. Det nødvendiggjør et felles språk og gode støttefunksjoner.

Det er flere nivå på IP-godkjenning for operative politioppgaver. Men hvem som helst som har fullført Politihøgskolen kan settes til å ta avhør selv i de "skarpeste" avhørsoppdragene på etterforskning. Mens operativt personell gjennom IP-trening får kontinuerlig opplæring og veiledning, er det ikke generelle systemer som ivaretar slik kompetansebygging og vedlikehold på avhør.

Et relevant funn er også konsekvensen av at PÅL FSI ikke har umiddelbar tilgang til meldingsmottaket, når dette kommer inn via operasjonssentralen. Skal PÅL høre meldingsmottaket må dette gjøres inne på operasjonssentralen, men det forutsetter at jourtelefonen må legges igjen utenfor da det ikke er tillatt å ta med telefon inn. I praksis hører ikke FSI meldingsmottaket, noe vi fant kan få og får uheldige konsekvenser. Etter det vi har erfart, er dette en forholdsvis enkel mangel å utbedre.

"Alle vet at vi ikke kan stole på PO" (uttalt i flere saksgjennomganger)

Operasjonssentralen fører logg fra innkommet mottak i PO, et system for politioperativ håndtering og ressursstyring, ikke for notoritet med et etterforskningsformål. Det siste forutsetter kompetanse på hva som er rettsrelevant informasjon i et slikt mottak, og at dette gjengis korrekt. I all hovedsak hersket en oppfatning om at PO-logg sjelden var fullstendig opp mot relevant informasjon. Det gjennomføres ofte konferanser mellom de ulike aktørene, herunder mellom FSI og patruljen på stedet, og mellom operasjonsleder og FSI, men viktigheten av at det er god og presis notoritet, og at PÅL har fullstendig oversikt over sakens opplysning er essensielt for at det kan tas gode vurderinger.

⁴ "Politifaglig etterforskningsleder;. "Vedkommende skal gjennom sin tilstedeværelse bidra til at etterforskningen besettes med tilstrekkelig personell med riktig kompetanse..."

I en voldtektssak hadde fornærmede flyktet fra åsted (eget hjem) og søkt trygghet hos melder som ringte operasjonssentralen (OPS). OPS snakket både med melder og fornærmede, i to omganger. Det fremgikk klart av samtalene hvor alvorlig saken var, hvem som var mistenkt, hva som var åsted og at hendelsen hadde skjedd bare kort tid forut. Mottatt informasjon var tilstrekkelig for å sikre åsted, ivareta fornærmedes rettigheter, oppfordre og bistå henne i forhold til å oppsøke voldtektsmottak, og sikre hennes forklaring. I tillegg forelå tilstrekkelig informasjon og grunnlag for å pågripe mistenkte, og konstatere åpenbart beskyttelsesbehov.

Idet PO-loggen var ufullstendig, manglet PÅL grunnlag for å vurdere saken på forsvarlig vis. I tillegg ble det foretatt svært uheldige og for fornærmede belastende vurderinger. Hun ble bedt om å returnere til åstedet hun hadde flyktet fra, og det ble der gjennomført et PPS avhør av henne.

PO er et operativt system, og ikke et etterforskningsverktøy. Det er etterforskningsledelsens ansvar å kontrollere nøyaktigheten og relevansen av opplysningene i saken, og sjekke ut at det ikke finnes ytterligere informasjon av betydning for viktige vurderinger på ethvert trinn i saken. Riktig og felles oversikt over sakens opplysninger må sikres gjennom direkte kontakt med operasjonssentralen eller patruljen.

Generelt fant vi gjennomgående mangler ved samlefasen. Vi så flere ganger eksempler på at relevant og også tidskritisk informasjon ikke ble sikret tidlig nok. Potensielt viktige vitner ble ikke avhørt. Avledede bevis, eksempelvis hvor det i et vitneavhør ble opplyst om et annet aktuelt vitne, ble ikke dette automatisk fulgt opp.

Eksempelvis var vitner som tok hånd om en fornærmet umiddelbart etter at hun flyktet fra et åsted ikke avhørt nesten 6 måneder etter hendelsen. Dette til tross for at vitnene forutsetningsvis kunne bidratt med viktig informasjon, så som eksempelvis fornærmedes fysiske og psykiske tilstand på tidspunktet, og også opp mot kontroll av fornærmedes forklaring.

I mishandlingssakene ble åsted ikke tilfredsstillende og taktisk gjennomgått. Vi fikk inntrykk av at åsted sjelden gjennomgås i de sakene, med mindre akutte situasjoner har oppstått og politipatrulje har vært på stedet. Vi fant ikke at åsted ble gjennomgått i noen saker hvor politiet ikke var tilkalt til stedet. I de tilfellene åsted var gjennomgått, fant vi ikke i noen saker at åstedsgjennomgangen var gjort taktisk med tanke på å kontrollere opplysninger i saken, så som innledende avhør av fornærmede. Se punkt 4.1.6. Det synes å være lite forståelse av at også situasjonsspor kan underbygge pålitelighet og troverdighet i senere avhør. Samt at god dokumentasjon av situasjonsspor og/eller åsted gjør avhør enklere å planlegge og gjennomføre.

Hva gjelder elektroniske spor, fant undersøkende statsadvokater i Kvalitetsundersøkelsen for voldtekt 2024 – regional rapport i punkt 8.3.2, at partenes databærere og tjenestekontoer ikke sikres i tilstrekkelig grad i voldtektssakene. Det ble i tillegg konkludert at kvaliteten på sikringen ikke var tilfredsstillende i 15% av sakene. Her var SVPD bedre enn de nasjonale tallene, men det ble likevel uthevet at dette måtte følges opp under henvisning til potensiell relevans av databærernes informasjon.

Våre funn tilsier også et forbedringspotensial på samling og sikring av elektroniske spor, og dette er størst i mishandlingssakene, også der anmeldelsen i tillegg til mishandling omfatter voldtekt.

Mishandlingssakene angir et større behov for kartlegging av et familieliv, noen ganger i sin helhet og over lang tid. Underforstått må det foretas en avgrensning opp mot de aktuelle bevistema og relevante tidsperioder i saken. Tidlig og kvalitetsmessig sikring av partenes databærere og også tjenestekonti (eksempelvis Facebook, Instagram mv) vil kunne inneholde rettsrelevant informasjon. Vi ser et klart forbedringspotensial her, både hva angår sikring av digitale enheter og tjenestekonti, og kvaliteten på slik sikring, men også i selve gjennomgangen av beslaget. For at denne skal være formålsstyrt, bør slik gjennomgang i de fleste tilfeller skje etter fornærmedes forklaring eller når man har tilstrekkelig informasjon om saken til å foreta en målrettet gjennomgang av digitale bevis, med fokus på å eksempelvis kontrollere om fornærmedes forklaring er nøyaktig og pålitelig. Vilkarlig gjennomgang av databærere/tjenestekonti er lite effektiv ressursnyttelse.

Sikring av databærere ble i flere saksgjennomganger opplyst å ha blitt vanskeligere, typisk fordi tjenestestedet manglet tekniske muligheter for å sikre en mobiltelefon. Dette er blant annet tilfelle på politistasjonen i Egersund. Dette medfører at telefonen må sendes til annet tjenestested, noe som forsinker prosessen med flere dager. Vi fikk opplyst at saksbehandlingstiden medførte at særlig fornærmede ikke lenger ville samtykke til utlistering av telefonen.

4.1.5 FASE 2 – KONTROLLERE

Er innsamlet informasjon relevant, nøyaktig og pålitelig? Kontrollfasen i etterforskningssirkelen er viktig. Dekker anmeldelsen/den innledende forklaringen til fornærmede det aktuelle straffebudet, eller er viktige tema utelatt og ubesvart? Er sentrale tema for upresist gjennomgått med tanke på konkretisering av straffbare forhold, og avklaring av tid og sted for disse?

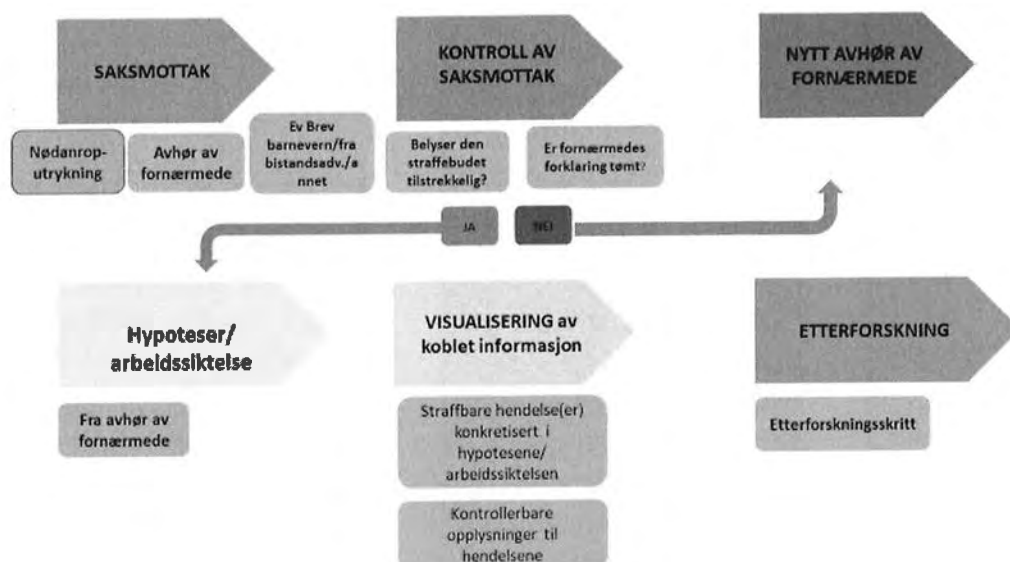
Vi fant at saksmottaket i voldtekts- og mishandlingssaker i all hovedsak ikke kontrolleres på det nivå som er ønskelig. PÅL og PEL leser som regel, ikke alltid, gjennom avhørene i saken før prioriteringsmøter, men vi

opplevde en mangel på et systematisk blikk for hva som ikke fremgår av dokumentene. Dette utheves som et viktig funn i prosjektet, med stor betydning for kvalitet og effektivitet på etterforskningen. Manglende *kontroll* på dette stadiet får konsekvenser for hele den videre etterforskningen. Mangelfull kontroll utgjør både en stor kvalitativ mangel, men er også en utfordring for effektiv bruk av tilgjengelig etterforskningskapasitet.

Mangler ved saksmottaket er krevende å rette opp i etterkant, og vil ofte kreve tid å rette opp gjennom reparerende avhør. En straffesak er avhengig av nøyaktige og relevante opplysninger. Det fordrer også nøyaktighet i etterforskningen. Det krever tid, noe både politiets ledelse og etterforskningsledelsen må ha en realistisk forståelse av. Det tar tid å kontrollere et saksmottak, eller initialfasen i en etterforskning. En prioritert mishandlingssak trenger mer tid enn det som er til rådighet og blir satt av til saksbehandling i dag. Tidlig identifisering av saker uten oppklaringspotensial er viktig for å bruke eksisterende ressurser riktig, jf RA-2025-1. Både "kontrollere" og "koble" fasene er levende prosesser. Særlig i mishandlingssakene er dette tidkrevende oppgaver som fordrer høy etterforskningskompetanse hos PEL og PÅL. Sakene er ofte kompliserte og inneholder ikke sjelden mye informasjon, omfatter straffbare forhold over flere år og mange titalls konkrete hendelser.

Det utheves også at det i dag ikke eksisterer et tilfredsstillende system for umiddelbar risikovurdering av saksmottak. Særlig gjelder dette saksmottak som inngis skriftlig i politivakta eller via mail, se nærmere i punkt 4.4. Beskyttelse, men også meldinger som inngis over telefon til operasjonssentralen, forebyggende risikoanalytiker (FRA) og direkte til PEL/etterforsker.

Figuren under viser sammenheng mellom kontroll av saksmottaket i mishandlingssak og videre gang i etterforskningen, herunder koble og byggefasen som beskrives under.

Korrekt registrering/koding av sak tidlig er en viktig forutsetning for riktig prioritering og formålsstyring videre i saken. I 6 av de gjennomgåtte sakene inneholdt saksmottaket/anmeldelsen opplysninger om at fornærmede hadde vært utsatt *både* for mishandling i nære relasjoner og voldtekt. I kun én sak var det opprettet både en mishandlingssak og en voldtektssak. I de øvrige 5 sakene var det kun opprettet sak på mishandling. Dette bemerkes særskilt fordi funnet er samsvarende med inntrykk gjennom enkeltsaksbehandlingen. Kodes en sak som mishandling i nære relasjoner, og fornærmede har i avhør forklart at hun har vært utsatt for voldtekt, registreres ikke voldtekten som egen sak. Saken kodes utelukkende som mishandlingssak. Det innebærer at sakens alvorsgrad ikke fremkommer gjennom registreringen. Hypotesen om voldtekt undergis heller ingen systematisk uttesting, noe som svekker etterforskningen som helhet. Mangelfull registrering avstedkommer også andre problemstillinger som vi ikke går nærmere inn på nå.

I en voldtektssak ble verken meldingen som operasjonssentralen eller gjennomført PPS-avhøret av fornærmede kontrollert. Dette medførte at fornærmede ble utsatt for unødige belastninger gjennom gjentakende avhør, som også hadde potensiale til å svekke bevisverdien av hennes forklaring, uten at dette skyldtes forhold ved fornærmede selv.

I en sak anmeldte en kvinne sin tidligere partner for mishandling både av henne selv og deres felles barn. Saksmottaket var ufullstendig og ble ikke kontrollert. Det medførte at saksmottaket verken avklarte hvilken relasjon mor hadde til mistenkte opp mot vilkår i mishandlingsbestemmelsen, ei heller hvilke voldsepisoder hun mente barna hadde vært vitne til. Dette ga et mangelfullt grunnlag for tema for tilrettelagte avhør av barna som ble gjennomført først 2 måneder senere uten at saksmottaket ble søkt fullstendiggjort ved nytt avhør av mor før dette.

I en sak fikk politiet opplysninger av en bekjent av barnet, om pågående vold mot et barn fra omsorgsperson. Saksmottaket ble ikke umiddelbart kontrollert. Ingenting ble gjort i saken før det ble fattet beslutning om å gjennomføre tilrettelagt avhør 2 måneder senere. Beslutningen ble deretter ikke fulgt opp, og først uker senere lokaliserte politiet barnet og fant at det da var i barnevernets omsorg på annen kant av landet.

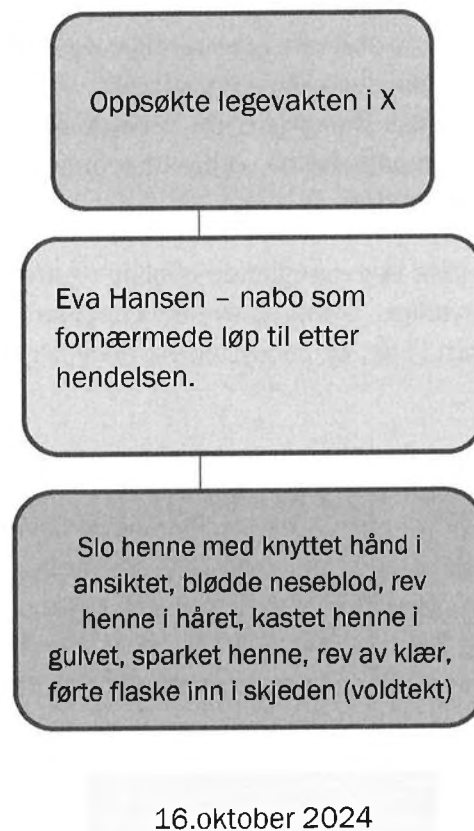
I en sak der politiet fikk bekymringsvarsel om at en kvinne mulig ble utsatt for vold av sin samboer, ble paret oppsøkt på bopel, noe som resulterte i pågripelse og etter hvert varetektsfengsling av siktede. Innledende avhør av fornærmede var ikke tilfredsstillende. Informasjonen som fremkom var lite konkret, og sonderingsfasen var ufullstendig. Saksmottaket ble ikke kontrollert. Flyktige bevis oppgitt i avhør, ble ikke fulgt opp.

I en sak der et familiemedlem av fornærmede meldte at hun ble utsatt for (gjentatt) vold av sin samboer, og at noe skulle være skjedd akutt, ble dette håndtert av operasjonsledelsen, som etter lokal instruks fungerer som politifaglig etterforskningsleder(PEL) i initialfase, ved at fornærmede ble kontaktet på telefon. Idet hun i samtalen ga uttrykk for at hun ikke ville anmelde, ble dette bare umiddelbart ført som utført oppdrag i PO. Det ble ikke foretatt en reell kontroll av opplysningene, eller gjort noe for å få reelt avklart og forsikret at fornærmede ikke var i umiddelbar fare. Heller ikke ble det foretatt en risikovurdering av fornærmedes situasjon også vurdert opp mot hvem som var opplyst som mistenkt. Mistenkte var kjent for politiet fra tidligere.

Geografisk driftsenhet (GDE) fanget opp hendelsen fra PO-loggen, fordi de har som vane å gjennomgå denne for eget område etter helgen. Fornærmede ble kontaktet, men fordi hun var på vei til hemmelig adresse utenbys ble hun ikke oppsøkt, og avhør av henne ble avtalt over en uke senere. Avhør ble ikke prioritert selv om det var gode muligheter for å få dette gjennomført. Da avhør ble gjennomført, fremkom det opplysninger om at fornærmede ved voldshandling kort før saken ble meldt politiet, ble påført synlige skader, og at det kunne finnes spor i hennes hjem umiddelbart etter handlingen. Disse sporene ble ikke søkt sikret.

4.1.6 FASE 3 – KOBLE

I koblefasen skal det foretas en tilfredsstillende analyse av informasjonen i saken, hvor data fra ulike kilder kobles sammen og gir en fullstendig oversikt over politiets samlede kunnskap i saken. Slik kobling skal etter gjeldende metodikk foretas fortløpende etter innsamling og kontroll av ny informasjon. Illustrasjonen under viser en enkel kobling av informasjon knyttet til en oppgitt voldshendelse.

Det er et gjennomgående funn at det ikke foretas en tilfredsstillende kobling av politiets samlede kunnskap i saken på de ulike stadiene i etterforskningen.

Vi fant:

- En generell kompetansemangel hva gjelder viktigheten av å koble informasjon, hvordan slik kobling kan gjøres, visualiseres og kommuniseres i etterforskningen.

- Manglende saksflyt og informasjonsflyt mellom ulike enheter som felles straffesaksinntak (FSI) og de geografiske driftsenhetene (GDE)men også mellom operasjonssentralen (OPS) og FSI.

Når informasjonen i saken ikke kobles og analyseres, bidrar dette til manglende felles oversikt og forståelse for saken i etterforskningsgruppen, noe som påvirker mulighetene for identifisering og prioritering av tidskritiske aktiviteter og helhetlige velfunderte taktiske vurderinger. Uten at informasjonen kobles kan det vanskelig foretas reell prioritering i og mellom prioriterte saker, noe politiet er helt avhengig av å gjøre hensett en svært knapp ressursituasjon.

Dette har også en side mot porteføljekontroll. Politiets knappe etterforskningsressurser nødvendiggjør hardhendte prioriteringer også i og blant de prioriterte sakene, så som vold mot barn og seksuelle overgrep som voldtekt. Vi erfarte mye usikkerhet knyttet til hvordan slik prioritering faktisk skal skje blant både de påtalefaglige og politifaglige etterforskningslederne. Manglende kompetanse på og praktisk bruk av etterforskningsrirkelen og metodikken for øvrig er del av dette bildet

Konsekvensene ved manglende kobling og analyse av saken på ulike trinn er mange, og de kan være alvorlige. Generelt svekkes oppklaringspotensialet i sakene, tidskritiske aktiviteter blir ikke utført i tide, og beskyttelsesbehov blir ikke ivaretatt.

I saken hvor fornærmedes familiemedlem meldte saken inn til operasjonssentralen, og det bare ble ført et utført oppdrag i PO, ble fornærmede ikke avhørt før over en uke senere. Hun beskrev da gjentatt vold over tid, flere konkretiserte handlinger, samt også en konkretisert voldtekt og flere mulige voldtekter som ikke ble sondert ut. Fornærmede ga kontrollerbar informasjon opp mot flere av de aktuelle hendelsene, vitner og muligheter for innhenting av legejournaler. Videre forklarte hun seg opp mot en partner med rus og aggresjonsproblemer og alvorlige psykiske utfordringer. Saken hadde klart oppklaringspotensial. Flere vitnebevis utpekte seg som tidskritiske da prosjektgruppen koblet informasjonen i saken. Fortløpende risikovurdering og oppfølging av mistenkte ble også vurdert tidskritisk, opp mot spørsmål om beskyttelsesbehov og tilregnelighet. Nær 5 måneder etter saksinnsikten, var fortsatt verken tidskritiske vitner eller siktede søkt avhørt. Anmodning om prejudisiell observasjon var sendt, men forelå ikke. Heller ikke var saksinnsikten forsøkt fullført, særlig opp mot sondering hva hvorvidt partenes relasjon var omfattet av mishandlingsbestemmelsen, og om de nevnte seksuelle krenkelsene omfattet flere voldtekter. Manglende analyse og kobling av data medførte i dette tilfellet at etterforskningssteamet ikke evnet å definere eller gjennomføre tidskritiske etterforskningskritt og iverksette nødvendige beskyttelsestiltak.

Samtlige gjennomgåtte saker i prosjektet var under etterforskning. Straffeloven § 224 var vurdert. Vi fant imidlertid at i flere av de gjennomgåtte mishandlingssakene lå det tidligere, nå henlagte, anmeldelser for straffbare forhold i samme relasjon. Ingen av disse tidligere anmeldte sakene var blitt etterforsket tilfredsstillende da de først ble anmeldt, og vi fant ingen tegn til at de var koblet og undergitt en felles vurdering.

I en sak fant vi eksempelvis 5 tidligere anmeldelser med ulik koding. Ingen av de tidligere sakene var undergitt etterforskning utover anmeldelsen. I en av hendelsene hadde politiet blitt tilkalt akutt, og hadde grepet inn og brakt fornærmede til sykehus. Der forelå rapport fra politipersonell på stedet, samt uttalelse fra lege i tillegg til fornærmedes forklaring. Vi fant flere klare mangler ved håndtering av de tidligere sakene. Disse var kodet feil, eksempelvis var anmeldelse for blant annet drapstrusler kodet som overtredelse av straffeloven § 266 (personforfølgelse), og henlagt på kode 103 – intet straffbart forhold bevist. I den akutte hendelsen, kodet som straffeloven § 271. kroppskrenkelse, ble saken henlagt etter minimal etterforskning på bevisets stilling til tross for at det forelå helt åpenbar bevismessig dekning for straffeskyld i form av politiets egne observasjoner, uavhengig vitne og dokumentasjon på skader. På tidspunktet fornærmedes sak ble registrert som overtredelse av straffeloven § 282, mishandling, skjedde det etter at hun leverte inn en lapp i politivakta en fredag i tilfelle noe skulle skje henne i løpet av helgen. Hun hadde da gitt opp å få hjelp fra politiet, men ville bare melde fra.

Manglende kobling i initialfasen, svekker også sikring av flyktige spor. Særlig i mishandlingssakene fremsto slik sikring vilkårlig og lite målrettet. Selv ved akutte saksmottak, også der politiet rykket ut til åsted, ble det eksempelvis ikke gjennomført en tilstrekkelig taktisk åstedsundersøkelse. Der åsted ble gjennomgått, fremsto dette vilkårlig og formålsløst. Vi fant ingen eksempler på at åsted ble sikret og deretter systematisk undersøkt i hensikt å ettergå/kontrollere partenes forklaringer. Det forutsetter at partenes forklaringer er kontrollerte, og den samlede informasjonen koblet. Når slik kobling ikke skjer, fører det til at man ikke identifiserer relevante/kritiske arbeidsoppgaver under "vurdere" fasen. Det er liten vits i at patrulje på stedet tar bilde av vaskerommet, når fornærmede har angitt at voldsutøvelsen har skjedd i gangen og på badet, og at det kan være mulige biologiske spor på stedet. Her går potensielt viktige kontrollerbare opplysninger tapt, og oppklaringspotensialet i sakene forringes.

Som eksempel nevnes en sak som gjaldt partnervold, der fornærmede opplyste å ha blitt utsatt for konkrete voldshandlinger på nærmere angitte steder i eget hjem. Kvinnen var påført skader som hadde blødd, og var blitt undersøkt av lege. Siktete nektet for å ha utøvet noe vold mot partneren. Kvinnens forklaring var egnet til å danne grunnlag for en målrettet åstedsundersøkelse, blant annet gjennom hennes beskrivelse av hvor voldshandlingene hadde skjedd, men en slik fant ikke sted. Åstedet ble i stedet gjennomgått av patrulje, og det ble tatt vilkårlige bilder av boligen

4.1.7 FASE 4 – BYGGE

Illustrasjon
hovedhypotese/arbeidssiktelse:
Fredag 1 september 2024 i X
gate nr 22 i Sandnes, på det blå
badet, bandt han Marte
Kirkerud fast med strips til en
håndkleholder, slo henne i
ansiktet med knyttet hånd og
førte så sin penis inn i hennes
analåpning.

Illustrasjon av tilhørende null-
hypotese:

Marte Kirkerud ble ikke voldtatt
1.september 2024 fordi hun har
forklart seg bevisst uriktig for
politiet, for å unngå å at samboeren
Lars Voll skal gå fra henne som
følge av utroskap.

I byggefasen må alle konkurrerende hypoteser og underhypoteser konstrueres på bakgrunn av all tilgjengelig informasjon i saken. Det understrekes at utarbeidelse av etterforskningsplan først må skje etter gjennomført kontroll- og koblefase opp mot saksmottaket. Uten dette vil ikke etterforskningsteamet ha god nok oversikt over saken til å konstruere relevante hypoteser.

PÅL og PEL har etter gjeldende rammeverk ansvar for utarbeidelse av etterforskningsplan og hypoteser i saken. Etter Riksadvokatens retningslinjer (RA-2018-3 punkt 4 med videre henvisninger) skal det være etterforskningsplan i mishandlings – og voldtektssaker med mindre de er så oversiktlige at slik plan ikke er nødvendig. Ingen av sakene i prosjektet hadde slik karakter. I dag ville kravene til etterforskningsplan vært oppfylt gjennom et tilfredsstillende Indicia-prosjekt, med konkretiserte dynamiske hypoteser, avledede informasjonsbehov konkretisert til saken med tilhørende fristsatte aktiviteter. Etterforskningsplanen ville holdt tilfredsstillende kvalitet også der informasjonen ikke var brutt ned i Indicia, men der annet visuelt verktøy var benyttet med god notoritet og lagt inn som fil i verktøyet.

I en mishandlingssak ble siktede varetektsfengslet kort tid før det skulle avvikles ferie. Det forelå ingen etterforskningsplan i saken. Det ble ikke utført etterforskning av betydning i den første varetektsperioden. Da etterforskningsgruppen ble spurt om hvilken plan man hadde da siktede ble fengslet, kom det frem at det ikke eksisterte noen slik plan, eller bevissthet om at varetektsfengsling innebærer ekstra ansvar for effektiv planmessighet i etterforskningen. Det ble avviklet ferie. Dette medførte ikke at oppfølging av etterforskningen ble overlatt til andre.

Ingen av de gjennomgåtte sakene hadde tilfredsstillende etterforskningsplaner. Vi fant at etterforskningsteamene manglet ønsket kompetanse, og hadde heller ikke fokus eller bevissthet om kravet om etterforskningsplan og hva en slik plan bør inneholde.

Etterforskningsledelsen ser ikke verdien av en etterforskningsplan eller hypoteser. Dette fremstår som unødig dobbeltarbeid uten at det gir verdi, og brukes ikke aktivt verken som verktøy under etterforskning eller ved påtaleavgjørelsen.

Mangel på planmessighet viser seg tydelig ved varetektsfengsling av siktet. Da skal saken prioriteres svært høyt, og kravet til effektiv tidsbruk øker. I flere saksevalueringer ble det påpekt at varetektsfengsling faktisk medførte økt prioritering av sak. PÅL med generell saksportefølje ga uttrykk for at det var kun i fengslingssakene man kunne regne med at noe skjedde i saksporteføljen for generelle saker uten særlig prioritering. Vi fant imidlertid klare mangler ved konkret planmessighet i de 5 sakene i prosjektet der varetektsfengsling var benyttet.

I Kvalitetsundersøkelsen for voldtekt 2024, nasjonal rapport, skriver riksadvokaten i punkt 11.1 om etterforskningsplaner at:

"Etterforskningsplanene benyttes ikke i stor nok grad og holder ikke den kvalitet som er nødvendig for å sikre en objektiv, effektiv og kvalitativ god etterforskning. Dette rapporteres i alle politidistrikter."

Våre funn samsvarer fullt ut med dette, og med tilsvarende funn i Kvalitetsundersøkelsen for voldtekt 2024 – regional del, pkt 8.4 hvor det konstateres mangler ved etterforskningsplanene og de opprettede Indicia-prosjektene. Der fremgår at det opprettes for få planer i voldtektssakene. De planene som opprettes i Indicia har preg av å kun være et "skall", og ikke et reelt styringsverktøy. Det er registrert mangler ved hypoteser, og verken hypotesene eller planene fremstår dynamiske og tilpasses sakens utvikling. Informasjonsbehov foreligger ikke, og formålsstyringen er for dårlig.

Våre hovedfunn:

- Etterforskning i PRI-sakene er ikke tilfredsstillende hypotesestyr.
- Hypoteser er ikke tilpasset sakens bevisstema og utvikling.
- Det opprettes ikke reelle etterforskningsplaner.
- Indicia brukes ikke som reelt styringsverktøy.

Om Indicia skriver riksadvokaten i Kvalitetsundersøkelsen for voldtekt 2024 pkt 11.1 følgende:

"Det rapporteres fra flere embeter at dataverktøyet Indicia, som i dag benyttes til å produsere etterforskningsplanene, oppleves som lite hensiktsmessig og komplisert. Det er nødvendig med et verktøy som ivaretar de behov som etterforskningen har til kvalitet, effektivitet og prioritering, og som tilrettelegger for gode og dynamiske hypoteser som sikrer en objektiv etterforskning. Et godt verktøy for utarbeidelse av etterforskningsplaner og styring av etterforskningen er helt sentralt for å oppnå en effektiv straffesaksbehandling med høy kvalitet. Blant annet for å få en

god ressursfordeling mellom de prioriterte og ikke prioriterte sakene, og dermed også bidra til å avdempe mangel på kapasitet og kompetanse.

Det bør vurderes om tilbakemeldingene i denne undersøkelsen tilsier at dataverktøyet bør utbedres/tilpasses eller om det bør utvikles et nytt verktøy"

Våre funn støtter riksadvokatens anbefalinger her. Eksisterende digitale verktøy bør utbedres eller nye verktøy utvikles egnet til å fremme formålsstyring og kvalitetskravene i etterforskningen.

Indicia understøtter etterforskningsprosessen godt på et teoretisk plan, i form av mulighet for kobling mellom hypoteser – informasjonsbehov – aktivitet og hendelse. Men, prosessen for å gjøre koblingen krever mye klikk. Disse klikkene oppleves som å "duplisere" informasjon i BL-saken og fremstår derfor som tidsforspillende.

Indicia fungerer godt for de som behersker verktøyet godt, og bruker det riktig. Skal man utnytte Indicias fulle potensial, kreves det imidlertid at man bryter ned informasjon i minimumsløsningen⁵, og at det kobles på en analytiker tidlig. Det gjøres i større, komplekse og alvorlige saker som er *tilstrekkelig* ressurssatt. Typisk i EKO-saker. Da fungerer Indicia etter sin hensikt som egnet styringsverktøy. I saker som ikke er tilsvarende ressurssatt og hvor kompetansen på verktøyet ikke er tilsvarende til stede, fungerer verktøyet langt dårligere. Da mangler ressursene til å vedlikeholde prosjektet, og analysekapasiteten er mindre tilgjengelig. Dette kunne vært utbedret dersom Indicia hadde hatt prosjektmoduler tilpasset sakstype og ressurskapasitet.

Selv etter 10 år som valgt styringsverktøy er kompetansen på Indicia jevnt over lav, og verktøyet brukes ikke etter sin hensikt. Det gjør at det ikke fungerer slik et styringsverktøy skal. Verktøyet er lite intuitivt, det er omstendelig, har ofte "heng", og er heller ikke tilpasset gjeldende etterforskningsmetodikk. Det er ønskelig at et utbedret styringsverktøy kan bidra til at informasjon kontrolleres og kobles eksempelvis, med digitale verktøy for enkel visuell sammenstilling av informasjon. Denne funksjonaliteten finnes i dag og aktuelle programmer er tilgjengelige for analytikerne, men systemet gjør ikke dette uten at informasjonen er brutt ned i hendelser eller det er laget koblinger manuelt. Vi har notert oss at personer med god teknisk kunnskap om Indicia er mindre kritiske til verktøyet enn de som ikke har den samme kompetansen, og Indicia fungerer, naturlig nok, bedre for superbrukere. Men et generelt styringsverktøy skal ikke kreve "superbrukerkompetanse" for å være funksjonelt.

"Vi har ingen erfaring i bruk av prosjektmodul i Indicia og etterforskningsplan. Vi bruker det så sjelden" (uttalt av etterforsker i saksgjennomgang)

⁵ Minimumsløsningen er en rutine, ikke en modul, som beskriver hvordan informasjon i en straffesak skal struktureres og gjøres tilgjengelig i prosjektmodulen, etter at man har gjennomført en etterforskningsaktivitet. Den skisserer krav til at man bryter ned dokumenter i objekter som man legger inn i Indicia, slik som kommunikasjonsprofil, personer, steder mv. Men den sier lite om nedbryting av hendelser og/eller hvordan man svarer på informasjonsbehov/angir relevans for hypoteser og vurderinger.

Uttalelsen kom i en saksgjennomgang og fremstår paradoksalt i og med at det gis uttrykk for at man ikke får bygget kompetanse på styringsverktøyet fordi man bruker det for sjelden, selv om man kontinuerlig jobber med sakstyper der verktøyet i utgangspunktet skal brukes. Det ble også i flere gjennomganger påpekt at man hadde fått lite opplæring på verktøyet, og det ble etterlyst bruksanvisninger eller "best practice" på hvordan et prosjekt i de aktuelle sakstypene burde være utformet.

Det var opprettet Indicia-prosjekt i alle gjennomgåtte saker i prosjektet, med et unntak.

FSI oppretter stort sett alltid Indicia-prosjekt i disse sakstypene ved saksmottaket. I noen saker var det opprettet to prosjekter i samme sak, idet prosjekt først var opprettet av FSI og deretter ble nytt prosjekt opprettet ved overføring av sak på GDE. Dette er unødvendig, og medførte blant annet at notoritet og informasjon fra initialfasen ikke fulgte med saken videre. Bakgrunnen for dobbelt prosjekt ble evaluert, og man fant at GDE ikke alltid hadde tilgang til det opprinnelige Indicia-prosjektet, og da ikke fikk med seg at det allerede var opprettet prosjekt i saken. Dette er unødvendig, og bør lett kunne unngås.

Flere etterforskere ga uttrykk for at de opplevde at de var de eneste som benyttet verktøyet, og at mye av arbeidet de la inn var bortkastet. PÅL erkjente også i flere gjennomganger at de svært sjelden var "innom". De fleste prosjekter fremsto som et "skall-prosjekt", i den forstand at innholdet stort sett besto av importerte dokumenter fra BL i kombinasjon med en aktivitetsliste, i noen tilfeller med satt prioritering, men uten frister. I kun et prosjekt var informasjonen søkt brutt ned, dette utelukkende fordi aktuell etterforsker ble inspirert til å forsøke dette med bakgrunn i prosjektets introduksjonsforelesning.

Et hovedsakelig inntrykk er at det gis og formidles mye muntlige tanker og beskjeder ad hoc, uten at disse følges opp, og at det er lite notoritet rundt veivalg og beslutninger.

BL-logger brukes i større utstrekning fra PÅLs side som alternativ loggføring og formidlingsverktøy, men dette er lite egnet og fremstår uoversiktlig.

I kun et prosjekt var det satt frister for utføring av oppgaver, men disse fristene var ikke overholdt. Det ble uttrykt i flere saksgjennomganger at det ikke var noen vits i å sette frister på aktiviteter, da disse sjelden ble overholdt likevel.

Vi fant tilløp til mer aktiv bruk av logg i Indicia, men også her i begrenset grad og bare i rundt halvparten av de gjennomgåtte sakene. I all hovedsak knyttet loggføringen seg til notoritet rundt møter i etterforskningsledelsen og de beslutninger som der var fattet. Flere PÅL'er loggførte selv, men vi så mest loggføring fra PEL.

Oppsummert konkluderer vi med et klart forbedringspotensial.

4.1.7.1.1 Hypoteser

Det følger blant annet av RA-2018-3 punkt 4, kvalitetsrundskrivet, at etterforskningen skal være hypotesestyrkt. Dette er essensielt for etterforskningen, slik at bekreftelsesfellen unngås. Hypotesene utgjør rammene for etterforskningen, og det er gjennom samvittighetsfull prøving av adekvate faktumbaserte hypoteser etterforskningen sikrer grunnlag for en forsvarlig påtaleavgjørelse, jfr strprl. § 226. Det forutsetter at hypotesene er konkretiserte opp mot sakens faktum, og baserer seg på de aktuelle straffbarhetsvilkår som er gjenstand for vurdering.

Forut for saksmottaket, hvor informasjonsmengden i saken er liten, må hypoteser utformes etter generell relevans. Inngangshypotesene i voldtekts og mishandlingssaker vil typisk handle om fire forhold:

1. Fornærmede er utsatt for det han/hun/hen sier
2. Fornærmedes forklaring kan ikke legges (helt eller delvis) til grunn fordi det er mangler ved pålitelighet
3. Fornærmedes forklaring kan ikke (helt eller delvis) legges til grunn fordi det er mangler ved troverdighet
4. Det beskrevne forholdet dekkes ikke av den objektive beskrivelsen i et straffebed.

Det første er den innledende anklagen som må konkretiseres og undersøkes. Punkt 2 – 4 er mulige frifinnende forklaringer på den omstendighet at fornærmede inngir en anmeldelse eller forklarer seg som hun/han/hen gjør.

Den videre etterforskningen vil ofte være en ytterligere *sakstilpasset* konkretisering og spesifisering av disse 4 variantene gjennom underhypoteser (rettslige og faktiske) som angir relevante bevistema nødvendig for straffeskyld, e.g subjektiv skyld, tilregnelighet, som blir aktuelle bevistema innenfor rammen av aktuelt skissert hendelsesforløp.

Saksmottaket skal belyse et aktuelt straffebed, og gi informasjon nok til å bygge sakstilpassede konkretiserte hypoteser på. Etter at fornærmede har avgitt sin forklaring, skal PÅL og PEL være i stand til å bryte ned innkommet informasjon og formulere konkretiserte hypoteser og underhypoteser basert på og tilpasset aktuelle straffbarhetsvilkår og de konkrete opplysningene i saken. Hypoteser er dynamiske, og må deretter fortløpende tilpasses etter hvert som etterforskningen skrider frem.

Gjennom etterforskningen defineres så relevans tydeligere gjennom formålsstyrt metode og målrettede aktiviteter, som gjentas og tilpasses i flere runder i etterforskningssirkelen. I sluttfasen vurderes konkrete frifinnende og domfellende hendelsesforløp i lys av det enkelte bevis og den samlede bevismengden, og man tar stilling til betydningen av den innhentede informasjonen opp mot straffebedet og subjektiv skyld i en påtaleavgjørelse ut fra gjeldende beviskrav. Bevisene gis mening gjennom de konkurrerende hypotesene. Saken er først klar for påtaleavgjørelse, når resultatet er tilstrekkelig sikkert opp mot beviskravet, og er robust nok opp mot potensiell ny informasjon som ikke er innhentet eller ikke kan/bør innhentes

I prosjektet har vi bevisst fremhevet fordeler med bruken av arbeidssiktelse for å illustrere hvordan en slik siktelse i praksis kan fungere som en dynamisk hovedhypotese underveis i saken, samtidig som vi har vist hvordan "formålsstyrt metode" og bruken av underhypoteser knyttet til de aktuelle straffbarhetsvilkår, kan tydeliggjøre sakens vurderingstema og hva etterforskningen må teste ut før påtaleavgjørelse kan tas, jf straffeprosessloven § 226.

Det går en tydelig tråd mellom dette og Høyesteretts uttalelser i en ny avgjørelse, HR-2025-458A hvor Høyesterett beskriver domstolenes bevisvurderingsprosess i lys av det strafferettslige beviskravet, og med referanse til det operasjonaliserte beviskravet inntatt i RA-2018-2. I avsnitt 28 skriver Høyesterett:

"Domstolens behandling av en straffesak skjer med utgangspunkt i tiltalen, som presenterer hendelsesforløpet i et perspektiv der tiltalte er skyldig. Retten bør imidlertid også vurdere bevisituasjonen i motsatt perspektiv ved å stille seg følgende spørsmål: Er det mulig å forstå bevisene slik at tiltalte er uskyldig? Hvis dette fremstår som en realistisk mulighet ut fra det samlede bevisbildet, må tiltalte frifinnes"

I neste avsnitt henvises det til at en slik tilnærming reduserer risiko for bekreftelsesfeller eller "tunnelsyn".

Høyesteretts beskrivelse her henger godt sammen med den systematiske uttestingen av sakens hypoteser en etterforskning skal gjøre, der etterforskningen skjer med utgangspunkt i en skyldhypotese, eksempelvis illustrert gjennom en arbeidssiktelse.

Slik ivaretas også formålsstyring av etterforskningen, idet denne innrettes mot prøving av hypoteser og derved rettsrelevant informasjonsinnhenting.

Vårt hovedfunn:

- Etterforskningen av voldtekts- og mishandlingssaker er ikke reelt hypotesestyr.

Vi fant gjennomgående lite tilfredsstillende hypoteser i samtlige saker. Vi konstaterer klar og generell kompetansemangel både hva gjelder hypoteseutforming hos PÅL og PEL, og hvordan en hypotesestyr etterforskning faktisk skal gjennomføres i praksis. Også etter saksevalueringer der dette tema ble gitt stor plass, ble det fortsatt kommunisert usikkerhet blant PEL'er og etterforskere om hvordan drive en hypotesestyr etterforskning og hvilken verdi dette har. Dette styrker funnet hva angår mangelfull forståelse av etterforskningens formål og gjeldende metodikk.

"Tanken er god, men vi klarer det aldri opp mot dette med hypoteser"(uttalt av PÅL i saksgjennomgang)

Der hypoteser var søkt utformet, var disse lite egnet til å formålsstyre etterforskningen, og beskytte mot bekreftelsesfelle. I prosjektene der vi fant hypoteser, var disse som hovedsak kun en angivelse av juridiske vilkår, og ikke konkretiserte faktumhypoteser.

Hypotesene vi fant var i all hovedsak generiske matriser hvor aktuelle straffebud er brutt opp i de enkeltstående straffbarhetsvilkår og ikke konkretiserte til sakens faktum. Matrisene ble utformet av statsadvokatembetet under gjennomføring av obligatorisk årlig opplæring i 2021/2022, og er utelukkende ment som et støtteverktøy for utforming av konkretiserte faktumhypoteser i tråd med formålstyrt metode. Matrisen utgjør ikke i seg selv et reelt hypotesesett. I kun noen få tilfeller fant vi tilløp til faktumhypoteser, og disse var ikke dekkende.

I kun en av sakene var det brukt arbeidssiktelse, men i aktuelle sak hadde PÅL deltatt på saksgjennomgang tidligere i prosjektet og hadde utbedret hypoteser på andre saker i ettertid.

Mangelfull hypotesestyring gir dårlig oversikt og uttesting av sakens aktuelle bevistema, og mulighet for fortløpende og tidlig vurdering av sakens oppklaringspotensial jf RA-2025-1.

Statsadvokaten utarbeidet i forkant av saksgjennomgangene fullstendige hypotesesett (faktumhypoteser) i saken for å visualisere hypotesestyring i praksis. Med tydelige faktumhypoteser knyttet til relevante straffbarhetsvilkår, ble etterforskningsteamet utfordret på hvordan de vurderte oppklaringspotensialet i saken når de foretok aktiv testing av de aktuelle hypotesene opp mot informasjonen i saken. Først gjennom en slik visualisering og uttestingsøvelse, ble det tydelig for etterforskningsteamet at flere hypoteser for straffeskyld var reelt svekket, uten at det kunne gjennomføres etterforskningsskritt egnet til å endre dette.

I flere saker var det rett og slett trykket på "den store røde knappen", og iverksatt ressurskrevende etterforskning, selv om saken ikke hadde oppklaringspotensial. Med henblikk på politiets svært pressede ressurssituasjon må dette unngås. Dette er også fremhevet i Riksadvokatens Mål og prioriteringsrundskriv for 2025, Ra-2025-1.

I en voldtektssak var det utført mye og ressurskrevende arbeid. Det var ikke utarbeidet konkretiserte hypoteser og underhypoteser til saken. Statsadvokaten konstruerte konkrete faktumhypoteser etter formålstyrt metode, og stilte etterforskningsteamet kritiske spørsmål opp mot hvilke reelle muligheter som var til stede for at etterforskningen kunne oppfylle eller i tilstrekkelig grad teste hypotesene som knyttet seg til straffbarhetsvilkårene "vold" og "ute av stand". Det ble da synlig for teamet at det var fullt ut mulig å forstå bevisene slik at den siktede var uskyldig, og at ingen nye etterforskningsskritt var egnet til å endre den vurderingen.

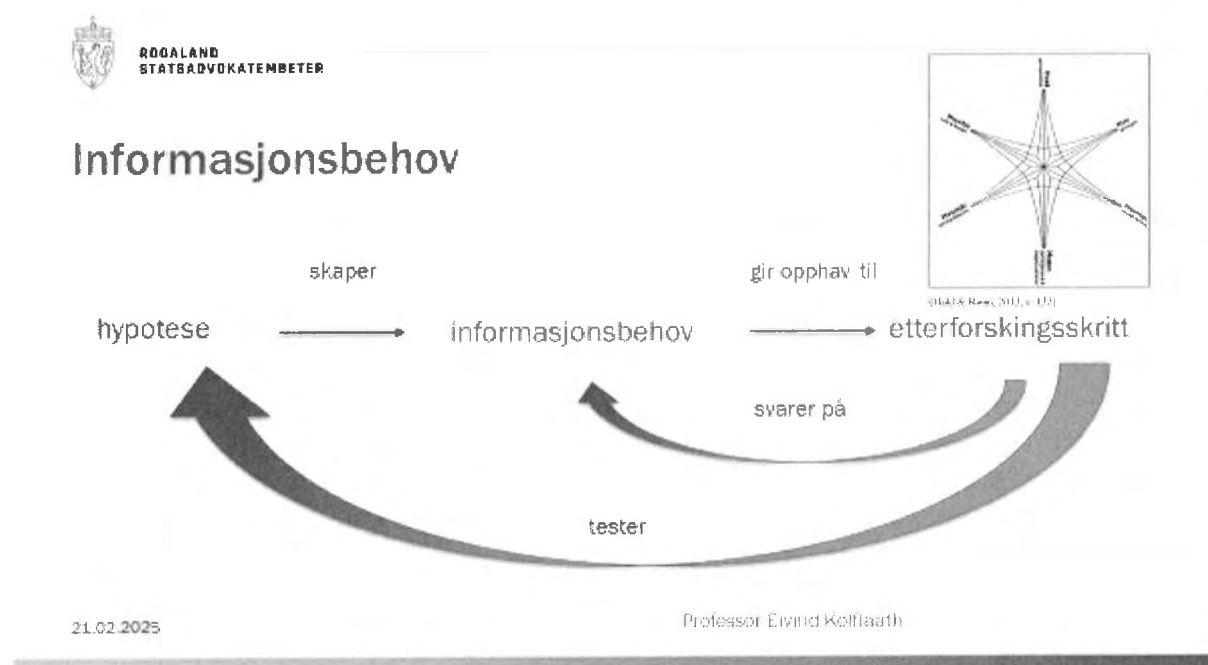
Manglende konkretisering av faktumhypoteser og systematisk styring gjennom disse, har også konsekvenser i form av manglende uttesting av sentrale spørsmål/bevistema. Spørsmål knyttet til mistenktes strafferettslige tilregnelighet er et typisk eksempel på dette.

Manglende formulering av en tilstøtende "null-hypotese", altså en konkret hypotese for uskyld, medfører i praksis at etterforskningen ikke fokuserer på forhold egnet til å svekke eller styrke en slik hypotese. Det igjen svekker oppklaringspotensialet i saken, idet etterforskningen ikke i

tilstrekkelig grad fokuserer på alternative forklaringer til at det har skjedd voldtekt eller mishandling, og eventuelt utelukker eller svekker disse.

4.1.7.2 Informasjonsbehov

Informasjonsbehov skal gi veiledning til etterforskningsgruppen på hvilken informasjon som søkes. Informasjonsbehovene skal være formålsdrevne. Som Professor Eivind Kolflaaths modell under illustrerer, avledes informasjonsbehov av eksisterende hypoteser, og det er disse som definerer etterforskningskritt som svarer ut informasjonsbehovene og tester aktuelle hypoteser.

Illustrasjon av professor Kolflaaths modell hentet fra prosjektets INTRO-forelesning

Når det ikke utformes konkretiserte hypoteser skapes heller ingen systematisk avledede konkretiserte informasjonsbehov. Det samsvarer med våre funn. Ingen av sakene hadde konkretiserte informasjonsbehov. Manglende systematisk tenkning innebærer at etterforskning da fremstår som en ren løsrevet aktivitetsliste samsvarende med innholdet i de prosjektene vi har gjennomgått. Formålsstyring er fraværende. Dette får konsekvenser både for etterforskningens kvalitet, men også for ressursuttaket fordi det er en svært lite effektiv måte å drive etterforskning på. Når aktiviteter utføres mangelfullt må dette utbedres, noe som typisk innebærer gjentatte avhør. Dette skjer enten ved at politijurist returnerer saken til fortsatt etterforskning, eller at statsadvokaten gjør det på påtale- eller klagestadiet. Uansett er forutsetningene for å sikre sakens opplysning og oppklaringspotensial svekket.

Vi fant ingen konkretiserte informasjonsbehov i de gjennomgåtte Indiciaprojektene. I BL-logger fant vi innimellom loggføringer fra PÅL som angivelig skulle beskrive informasjonsbehov (IB'er) i saken. Disse var i all hovedsak juridiske utgangspunkter og vurderings- og bevistema i saken, og ikke konkretiserte informasjonsbehov avledet av sakens hypoteser.

Dette gjenspeilet seg i etterforskningskvaliteten nettopp ved at etterforskningsaktivitetene hadde et tilfeldig preg, fremsto lite formålsstyrte og systematiske, og testet ikke ut sentrale hypoteser i saken i tilstrekkelig grad. Dette henger også sammen med at Indicia oppleves som tidkrevende og verdiløst av etterforskningsledelsen. Etterforskningen styres ut fra gjøremål fremfor overordnede informasjonsbehov konkretisert til saken og knyttet til rettsrelevante tema.

4.1.8 FASE 5 – VURDERE

Hypotesene må undergis vurdering og testes. Hvilke hypoteser er velprøvet nok? Har etterforskningen gitt nok informasjon til å kunne konkludere med tilstrekkelig grad av sikkerhet at Peder Ås førte en flaske inn i Marte Kirkeruds analåpning? Eller at han først bandt henne fast og slo henne i ansiktet? Hvilke hypoteser krever nærmere uttesting? Hva vet man? Hva vet man ikke? Fra hypotesene avledes informasjonsbehov som definerer etterforskningsaktiviteter som inngår i en etterforskningsplan etter en systematisk objektiv prosess.

Et av prosjektets målsettinger var å lete etter og stimulere den profesjonelle nysgjerrigheten. Taktisk velfundert etterforskning og profesjonell nysgjerrighet fremstår som mangelvare i våre gjennomganger. Den nysgjerrige detektiven med oppklaringsfokus forsvinner i produksjonsfokus rettet mot henleggelse og mangel på metodisk tilnærming til etterforskningen. Vi understreker at mange selv etterlyste oppklaringsfokuset i sine gjennomganger, men samtlige ga uttrykk for at dette ble drept av kapasitetsproblemer og vanskelige rammevilkår.

"Hvor er detektivene? Svar: De er på Org-krim". (uttalt i saksgjennomgang) (Illustrasjonsfoto: B Løvlund)

Mangler i samle-, kontroll-, koble- og byggefasen reduserer mulighetene for velfundert taktisk etterforskning, og derved også god kvalitet på etterforskningen. Slike mangler fant vi i samtlige gjennomgåtte saker, og vi konstaterte at den taktiske etterforskningen ikke fikk tilfredsstillende fokus. Mishandling i nære relasjoner og voldtekt er sakstyper som etter sin art har vanskelig oppklaringspotensiale. De skjer i lukkede rom. Det er nære bånd mellom voldsutøver, fornærmede og vitner. God taktisk etterforskning er en forutsetning for oppklaring. Vi fant at sakene ofte fremsto tilfeldig og ufullstendig etterforsket, og at vurderingene som lå til grunn var svake, ufunderte og lite systematiske. I det ligger også at vi har vurdert oppklaringspotensialet i saken i flere tilfeller som reelt høyere, men dette svekkes av manglende metodisk tilnærming som igjen leder til manglende oppklaring. Dette ser vi særlig i mishandlingssakene.

"Etterforsker forventer å få en full avhørdisposisjon fra etterforskningsledelsen selv ved helt enkle avhør" (uttalt av PÅL i saksgjennomgang)

Vi fant en manglende forventningsavklaring og rolleforståelse i etterforskningsteamene. Etterforskerne fremstår i for stor grad passiviserte og reaktive i den forstand at de ikke agerer selvstendig uten å få en konkret bestilling fra etterforskningsledelsen. Dersom en etterforsker har gjennomført et avhør som angir åpenbare oppfølgingsaktiviteter, fanges ikke det nødvendigvis opp. Etterforsker har da utført oppdraget – å ta et avhør, og føler ikke ansvar for eventuelle oppfølgingsaktiviteter.

Det igjen leder til informasjonsmangel og svekkelse av sakens opplysning. Etterforskerne opplever ikke eierskap til sakene, da de ikke er ansvarlige for dem, og det er mye usikkerhet i hvordan konkrete oppgaver skal løses. Det viser seg igjen i oppgaveutførelsen. Dette står i kontrast til tiden hvor erfaren førstebetjent fordelte saker til den enkelte etterforsker, som så hadde ansvar for egen sak og egen portefølje. Den løsningen hadde imidlertid også klare kvalitative utfordringer. Det sentrale er at de ulike rollene i etterforskningen har god samhandling, rolleforståelse og kommunikasjon, og ikke minst gode konstruktive samhandlingsarenaer.

Selv om det stilles store krav til etterforskningsledelsen, innebærer ikke dette at etterforskere ikke forventes å operere som de detektivene de faktisk er ansatt for å være. De har et selvstendig ansvar, blant annet formulert i lokal straffesaksinstruks punkt 5.5, og forventes å bidra aktivt i hensikt å oppklare sakene. Som redegjort for i pkt 4.5 vanskeliggjøres dette blant annet av svært høyt turn-over og mangel på systematisk kompetansebygging.

4.1.9 FASE 6 - KONSULTERE

En viktig del av etterforskningen er samhandling hvor vurderinger utfordres, og hvor ny kompetanse innhentes fra andre kompetanseområder. En viktig arena for ivaretagelse av

denne fasen i etterforskningssirkelen er kontakt mellom eller oppfølgingsmøtene mellom PÅL, PEL og etterforskere. I punkt 4.5 redegjøres nærmere for noen av årsakene vi mener ligger bak våre funn, hvor organisering står som eget punkt. Vi påpeker blant annet manglende implementering av den såkalte "TEAM-modellen" som politimesteren i 2021 besluttet innført i distriktet.

Som fremgår av pkt 4.5 er det ikke etablert gode møtepunkt for samhandling og vurderinger. Adekvat møtestruktur er ikke adaptert til de ulike seksjoners behov. En geografisk driftsenhet vil ha andre behov enn Felles etterforskningsenhet – personavsnittet. Møtestruktur ble heller ikke vurdert utfra en metodisk tilnærming, det vil si at møtepunkt ikke ble lagt og møter strukturert hensiktsmessig.

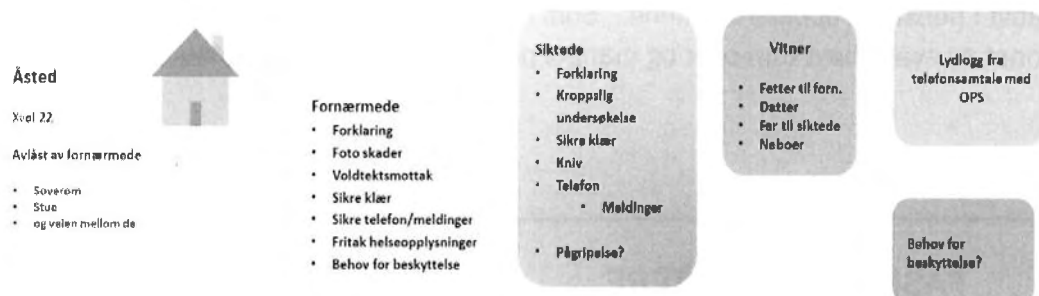
Vi fant også en manglende forventningsavklaring og rolleforståelse for hva de enkelte rolleinnhaverne forutsetningsvis skal bidra med inn i konsultasjonsfasen, eksempelvis gjennom oppgaver og ansvar i aktuelle møter. Dette bidro til at:

- Visuelle virkemidler ikke benyttes for å sikre felles forståelse for saken og videre retning (tavleledelse, power-point, annet)
- Manglende kompetanse på hva som skal prioriteres og hvorfor, og hvordan slik prioritering i samlet portefølje faktisk skal utføres.
- Manglende forståelse for hverandres arbeidssituasjon og rolle
- Manglende systematisk etterprøving av etterforskningen, vurderinger og metoder.

Et enkelt illustrerende eksempel for hvordan slik felles forståelse for saken kan skapes ved visuelt virkemiddel:

Mulige bevis – hva haster mest - bevisforspillelse?

PÅL: "Flyktige spor pri. 1" sitat fra PO kl 23:25

Dette er lite effektiv ressursutnyttelse. Når møtene ikke bidrar til viktige avklaringer, resulterer det blant annet i at PÅL'ene får svært mange ad hoc forespørsler som virker forstyrrende i deres krevende arbeidssituasjon.

"Etterforskerne forventer at jeg skal ha full oversikt over alle sakene deres til enhver tid. De forstår ikke at jeg ikke har mulighet til det. Og de klarer heller ikke å presentere en saksoversikt for meg", (uttalt av PÅL i saksgjennomgang).

Vi fant at PEL (og etterforskere) er blitt for avhengige av PÅL for fremdrift. PEL skal i større grad være i stand til å drifte sakene på eget initiativ basert på utarbeidede hypoteser og avledede informasjonsbehov. Dette forutsetter at det faktisk er konstruert egnede hypoteser og at informasjonsbehov er konkretisert. Dersom PEL hadde sikret en felles situasjonsforståelse med PÅL gjennom å visualisere/illustrere saken, hadde PELs eierskap til saken blitt større, og PÅLs muligheter for reell formålsstyring ville blitt bedre. Dette vanskeliggjøres når PEL i realiteten blir et navn på en portefølje vedkommende drukner i, jf punkt 4.5.1. Dette innebærer at når politiet måles på saksbehandlingstid på etterforsknings vs påtalestadiet, så kan det reelle bildet være annerledes enn tallene skulle tilsi. Når etterforskningen stopper opp i påvente av en vurdering fra påtalefaglig etterforskningsleder, har dette betydning for saksbehandlingstiden og hvor saken trekker tid.

Møter som ikke virker etter sin hensikt, gjør at mange PÅL'er opplever disse som unødig tidsbruk fordi de likevel slukes av ad hoc forespørsler og avklaringer. Disse gis som muntlige avklaringer og beslutninger som igjen leder til misforståelser og manglende notoritet. Samtidig gir PEL'er uttrykk for at PÅL ikke evner å oppstille konkretiserte hypoteser og identifisere sentrale bevistema konkretisert til den aktuelle saken, noe som gir manglende formålsstyring.

"Det blir så ullent – jeg skjønner ikke hva PÅL snakker om" (uttalt av PEL i saksgjennomgang)

Illustrasjonsfoto fra saksgjennomgang med fokus avhør. Foto: Hanne Bækkelund

Et annet viktig funn er manglende bruk av politidistriktets kompetansefunksjoner. Vi fant en gjennomgående forutinntatthet, særlig på GDE-nivå, om at de ikke vil få slik bistand dersom dette etterspørres. Manglende bistand fra analyse var et gjennomgående tema i saksgjennomgangene.

Analytikerne har siden sommeren 2023 ført statistikk over de sakene de bistår med. Politioverbetjent Roar Otterøen har gitt prosjektet tilgang til denne statistikken. I den aktuelle perioden det er ført statistikk har analyse bidratt inn i kun 6 mishandlingssaker i distriktet, fordelt på to geografiske driftsenheter. Bistanden som er ytt varierer fra enklere forespørsler som trafikkdata, til full analyse i 2 saker hvor analyse har brukt mye ressurser. I følge Pob Otterøen, har ikke analyse avslått bistandsanmodninger i mishandlingssaker i senere tid. Med henblikk på antall mishandlingssaker politidistriktet til enhver tid har under etterforskning, jf punkt 6.1.2, fremstår tallet 6 som svært lavt. Mishandlingssaker er prioriterte, og kompetent analytikerbistand har potensial til være en nyttig komponent mot sakens oppklaring. Dette fremstår således som et ytterligere element som forklarer lav oppklaringsprosent. Vi bemerker for så vidt kort at politidistriktet utlyste stilling som politioverbetjent på analyse i desember 2024. Ingen søkte stillingen.

Dersom FSI utfordres på ressurser, kompetanse eller annet, gjelder SVPDs samhandlingsrutine mellom OPS, FSI, GDE og FEE. Våre funn viser at FSI ofte ber om bistand på kriminalteknisk eller digital kompetanse, men sjelden på etterforskningsledelse eller avhørskompetanse i de aktuelle sakstypene. Med tanke på at en betydelig del av initialfasen, herunder også avhør, grunnet kapasitetsproblemer på FSI, overlates til patruljetjenesten (PPS), bør det vurderes en grundig gjennomgang av om samhandlingsrutinen på dette området er reelt operasjonell.

Politidistriktet har i dag særskilt beredskap på krimteknisk, men ikke på avhør eller DPA. Avhørskoordinator er et eget funksjonskort i beredskapsplanverket, og er i utgangspunktet en delleder som øvrige deltakere. Det er i dag ikke vanlig å ha avhør på automatisk innkalling ved EKO, men hovedinstruktør avhør innkalles i praksis like ofte.

4.2 Avhør

"Vi bruker kanskje 80% av tiden vår på avhør".

Samtlige etterforskningsteam i prosjektet ble spurt om hva de bruker tiden sin på.

Svaret var alltid: "Avhør".

I voldtekts- og mishandlingssaker er avhøret ofte den viktigste etterforskningsaktiviteten. Avhør er tidkrevende, og viktigheten av kvalitativ og kompetent gjennomføring er avgjørende for oppklaringspotensialet i sakene.

I prosjektet ble samtlige avhør i de gjennomgåtte sakene sett og vurdert. Dette utgjør over 100 avhør. Funnene var gjennomgående og entydige, og ble ytterligere bekreftet i saksgjennomgangene, i åpen og god dialog med etterforskningsteamene.

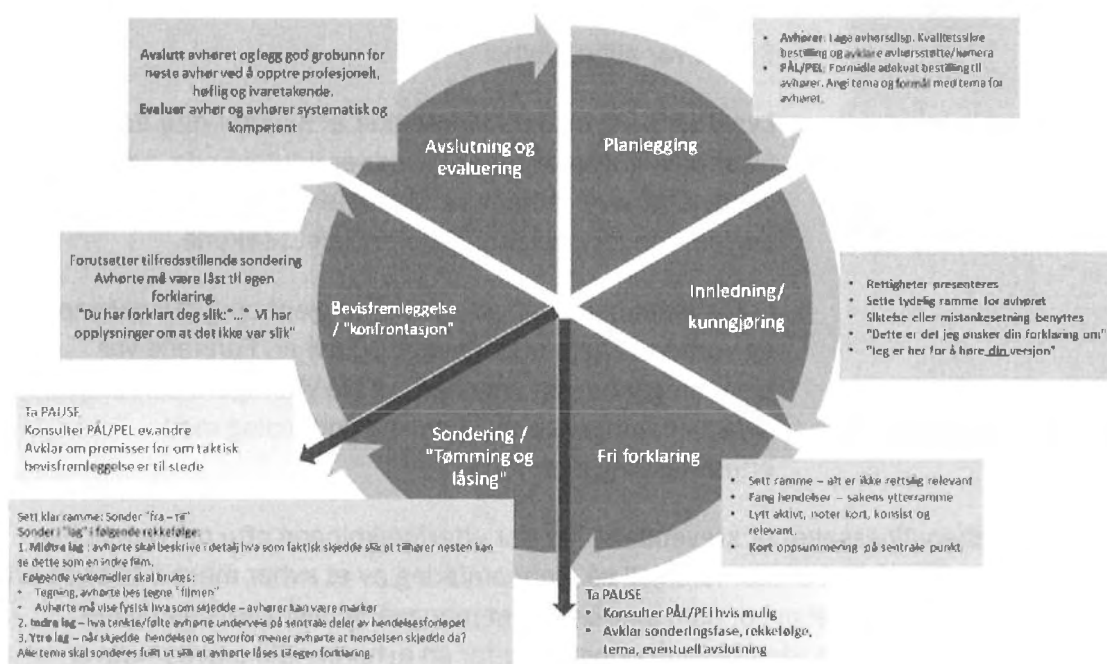
Voldtekts- og mishandlingssaker er krevende saker der etterforskningen ofte må belyse hva som skjer i lukkede rom. Det er stor forskjell på gjennomføring av et avhør ment å opplyse en enkeltstående hendelse, og et avhør som skal belyse et mangeårig mishandlingsregime. Sistnevnte kan være en av de vanskeligste oppgavene for en avhører. Slike avhør krever kompetent håndtering i alle ledd. Det fordrer at avhører har god kompetanse på sakstypen, relevante tema og aktuelle straffebud i tillegg til gjeldende avhørsmetodikk.

Innledningsvis understrekes at i all hovedsak fremstår avhører i de gjennomgåtte avhørene, rolig og ivaretakende i formen, uavhengig av om det er fornærmede, mistenkte/siktede eller vitner som avhøres. Vi presiserer også at vi ikke har sett ulovlige metoder benyttet, eller at mistenkte/siktede på noen måte ble utsatt for press.

Det er vår oppfatning at avhørsfaget må løftes og i vesentlig større grad anerkjennes som en egen fagdisiplin. Avhør i komplekse sakstyper krever spesialkompetanse, både på sakstype og på avhør. Avhøret kan være avgjørende for oppklaringspotensialet i saken, også i negativ forstand. Dersom denne viktige kompetansen ikke anerkjennes, bygges over tid og trygges, ser vi det ikke som realistisk å tilstrebe høyere oppklaringsprosent på disse sakstypene.

4.2.1 Forutsetninger for god kvalitet på avhør i mishandlings – og voldtektssaker (ønsket situasjon)

Figuren "avhørshjulet" er laget av statsadvokaten, og er ment utelukkende som en komprimert visuell oversikt over avhørsfasene i KREATIV, med noen, ikke uttømmende, praktiske råd til gjennomføringen av disse.

I forkant av avhøret har etterforskningsledelsen kommunisert avhørets formål, aktuelle tema og formål med tema til avhører. Slik avklares informasjonsbehov som skal sjekkes ut, og om aktuelle hypoteser som skal testes i avhøret er kjent og forstått.

Lyd/og bildeavhør tas etter gjeldende regelverk.

Avhører har god kompetanse på KREATIV avhørsmetode og på hvordan aktuelle straffebestemmelser skal belyses i avhøret. Avhører setter en trygg ramme for starten av avhøret og avklarer formål. Avhører kan formalia/rettigheter, og formidler og avklarer dette godt. Det blir satt en adekvat formålsstyrt ramme for fasen "fri forklaring", og avhører styrer denne i henhold til KREATIV. I saker som omfatter flere hendelser, typisk mishandlingsaker, vil fokus i fri forklaring i avhør av fornærmede typisk være å "fange" aktuelle hendelser for å belyse omfanget av saken. Avhører driver aktiv lytting, skriver ikke resyme samtidig, og fanger opp relevante beskrivelser og hendelser egnet for videre sondering.

Avhører forstår og manøvrerer skillet mellom avhørsfasene "fri forklaring" og "sondering". Det tas i all hovedsak pause mellom fasene, slik at etterforskningsledelsen, hvis mulig, eller avhører selv, kan sette retning og prioritere fokus for sondering, ofte utfra en prioritering av hvilke hendelser som kan gi kontrollerbar informasjon. I sonderingsfasen avhøres i "midtre,

indre og ytre lag", det brukes tegning som virkemiddel og den avhørte bes vise fysisk hvordan konkrete hendelser, typisk voldshandlinger, har foregått. Det tas pause etter sondering. Dersom det er aktuelt å konfrontere den avhørte med bevis, beviskonfrontasjonsfasen, blir de taktiske avhørsmessige forutsetningene for dette avklart (med etterforskningsledelsen hvis mulig) før konfrontasjon finner sted.

Avhører mottar systematisk jevnlig tilbakemeldinger på foretatte avhør av *kompetente* tilbakemeldere.

4.2.2 FUNN

SVPD mangler god basiskompetanse på avhør. Dette gjelder på tvers i distriktet. Ledelsen i politidistriktet tar dette på alvor, og har iverksatt et målrettet tiltak i form av etablering av et større avhørsprosjekt for å søke å utbedre dette, se nærmere punkt 4.7.1. Vi vil imidlertid våge å anta at SVPD neppe er det eneste politidistriktet som utfordres på dette området. Politidistriktene ansetter fra samme utdanningsinstitusjon, utfordres på kapasitet, turn-over og kompetansebygging.

SVPD har for dårlig kompetanse på avhør og KREATIV avhørsmetode. Det er lite kunnskap og kompetanse på avhørsmetodikken KREATIV, og hvordan et godt avhør i praksis skal gjennomføres i tråd med denne. Dette gjelder både teoretisk kunnskap om KREATIV men særlig hvordan avhørsmetoden skal praktiseres godt i avhør. Det er liten bevissthet og kunnskap om hvordan avhør skal planlegges, hvilken ramme som skal settes for fri forklaring, hva en fri forklaring faktisk er, hvordan sondering skal foretas, hvilke virkemidler som skal brukes, og hvilke forutsetninger som må være til stede for forsvarlig og taktisk beviskonfrontasjon.

4.2.3 Planleggingsfase

Kompetansemangel gjør at planleggingsfasen ikke utnyttes godt, og det brukes unødvendig mye tid til å lage til dels uegnede og for detaljerte avhørdisposisjoner som fungerer dårlig. Vi har observert gjentatte ganger at avhører blir så opptatt av sin egen detaljerte disposisjon at avhører ikke aktivt lytter til informasjonen som fremkommer i avhøret og følger opp denne på en hensiktsmessig måte.

"Avhørere ber om bestilling/forventer nesten full disp fra PEL for hvert eneste avhør, uansett hvor lite komplisert avhøret er" (sitat fra PÅL under saksgjennomgang).

Manglende felles forståelse for roller og ansvar gjør seg gjeldende fra planleggingsfasen. Manglende kunnskap om avhørsmetodikk og etterforskningsledelse viser seg i mangler ved hvordan kommunikasjon rundt avhøret skjer. I for stor grad fokuseres det på avhøret som en ren etterforskningsaktivitet ikke som et formålsstyrt etterforskningsskritt. Avhører får beskjed

om å "ta et avhør" av en konkret person. Det formidles ikke hva som er formålet med avhøret, hvilke tema som er aktuelle å få belyst og hvilket formål disse temaene har opp mot de definerte informasjonsbehovene i saken. Etterforsker etterspør heller ikke dette. Vi fant at avhører i for liten grad tok selvstendig ansvar for å sikre konkret bestilling fra etterforskningsledelsen i forhold til avhørsoppgaven, samtidig som vi fant at "bestillingen" - når del faktisk ble gitt en, var av liten verdi for avhører. Det ble kommunisert på en uegnet måte fra etterforskningsledelsens side. Hvilke tema som man ønsket belyst i avhør, og hvilke formål disse temaene tjente i saken, ble ikke hensiktsmessig kommunisert. Ikke sjelden så vi en BL-logg med strekpunkt kalt IB'er som i all hovedsak gjaldt juridiske termer knyttet til straffebudet. Samtidig var avhører passiv og kontrollerte ikke selv egen forståelse av oppgaven.

Vi fant at det store fokus på etterforskningsledelsen som har trådt frem i senere år, har medført en passivisering av etterforsker/avhører. Der avhører tidligere ofte hadde selvstendig ansvar for saken, er det nå PEL som sitter på portefølje og deler ut oppgaver. Etterforskerne i dag har generelt mindre erfaring, og opplever mindre ansvar for de respektive sakene. De forholder seg til enkeltstående oppgaver, som de tar på alvor, men mangler kompetanse til å forstå oppgaven.

"De setter av en halv dag til å forberede et avhør som gjelder kjøring i påvirket tilstand" (uttalt av nøkkelpersonell på ledernivå i samtale)

Nøkkelpersonell har uttalt at mange unge avhørere er redde for å gjøre feil. Dette er både en konsekvens av kompetansemangel, og at de derfor bruker uforholdsmessig mye tid på også enklere avhørsoppgaver. Det er et lederansvar å påse at personell får nødvendig støtte og opplæring til å utføre sine arbeidsoppgaver på en tilfredsstillende måte.

4.2.4 Fri forklaring

Ingen av avhørene gjennomgått i prosjektet gjennomførte fri forklaring og prosess videre til sondering godt nok ihht KREATIV. Dette medfører manglende opplysning av saken, herunder opp mot kontrollerbare opplysninger og redusert oppklaringspotensial. I tillegg medfører dette at det gjennomføres mange unødvendige gjentakende avhør, eksempelvis at den fornærmede gir en ny fri forklaring om samme forhold i flere avhør etter hverandre når dette ikke er nødvendig. Dette er også uheldig når avhøret er særlig belastende for en traumatisert part.

Fornærmedes frie forklaring er et sentralt etterforskningsskritt for å få en oversikt over sakens ytterramme, det vil si få en oversikt over de aktuelle hendelsene saken omfatter. Vi fant manglende kompetanse på at fri forklaring skal brukes til å "fange hendelser", og hvordan dette skal gjøres. Vi så flere eksempler i saksgjennomgangene på at viktige avhør dermed ikke ga en slik oversikt og avklaring. Det svekker oppklaringspotensialet i saken, og forvansker etterforskningen. At fornærmede ikke kommer med relevant informasjon før i sjette avhør, vil ha en slik effekt, der årsaken er manglende avhørskvalitet og ikke mangler ved fornærmedes pålitelighet eller troverdighet.

Dette har også betydning for saksflyten mellom FSI og GDE/FEE. Vi så mye unødig gjentakende avhør, dels grunnet manglende kunnskap om avhørsmetodikk men også manglende kontroll av innkommet informasjon, jfr punkt 4.1.5. Dersom FSI i initialfasen avhører opp mot/sonderer eventuell akutt hendelse og gir mulighet for å sikre flyktige spor, og også sikrer fornærmedes *frie forklaring* opp mot eventuelle ytterligere hendelser i et mishandlingsregime, vil GDE i oppfølging av saken kunne gå rett i sonderingsfase på de øvrige hendelsene. Det minimerer gjentakelser i avhør, og sikrer god utnyttelse av ressursene.

Vi fant manglende kunnskap og bevissthet om hvordan avhører setter en ramme for fri forklaring, slik at god formålsstyring sikres, og gjentatte eksempler på at slik ramme ikke ble satt. Det medfører at avhørene blir mer omfangsrike, og inneholder mer irrelevant informasjon.

I et typisk eksempel fra et mistenktavhør i en voldtektssak, hadde mistenkte allerede innledningsvis plassert seg på åstedet alene med fornærmede (etter å ha blitt foreholdt siktelsen). Deretter snakket mistenkte fritt om kun irrelevante ting. Ikke på noe tidspunkt kom siktede inn på hva som hadde skjedd mellom ham og fornærmede. Det ble ikke gjort noe forsøk på å sette en ramme for fri forklaring som for eksempel: "*Du sa innledningsvis at du og X på et tidspunkt befant dere i det aktuelle rommet sammen. Fortell om det*". Da dette ble tatt opp i saksgjennomgangen, spurte avhører direkte hvordan slik ramme kunne settes, og at man manglet kompetanse på dette.

Vi noterte oss også at partene i for stor grad ble avbrutt av avhører under fri forklaring, og at avhørers oppsummeringer gjennomgående var for omfattende og detaljerte.

4.2.5 Sonderingsfase

Når et tema er ferdig sondert i avhør, skal det ikke være nødvendig å gå tilbake til tema. Da skal avhørte være låst til forklaringen, og den skal være fullstendig. Viktige virkemidler som tegning og at avhørte bes vise og ikke bare beskrive hva som skjer, forutsettes benyttet.

Når kompetanse og kunnskap mangler, blir ikke dette gjort.

Vi fant at:

- Avhører ikke skilte mellom fri forklaring og sonderingsfase
- Det ble ikke tatt pause mellom fri forklaring og sonderingsfase slik at relevante tema for sondering ble identifisert og prioritert i rekkefølge enten av etterforskningsledelsen sammen med avhører eller avhører alene eller med andre

- Det ble ikke sonderet fullstendig nok, "langt nok ned i trakten". Avhørte ble dermed ikke låst til forklaringen, og forklaringen var åpen for tolkning og ufullstendig. Dette går klart utover sakens opplysning.
- Avhører benyttet ikke tegning som verktøy, for å trigge hukommelse og også låse avhørte til forklaringen.
- Avhørte ble ikke spurt om å vise hva som hendte. Istedenfor å be den fornærmede vise nøyaktig hvordan han ble slått i en konkret situasjon, ble det gitt ufullstendige beskrivelser og spørsmål om hvor hardt slaget var på en skala fra 1-10.
- Det ble ikke sonderet "fra – til", det vil si at det ikke ble angitt for avhørte nøyaktig hvilken del av den frie forklaringen man ønsket å høre alle detaljer om, eksempelvis: *"fortell om alt som skjedde fra dere satte dere ved middagsbordet og til du rømte fra huset"*. Dette medfører upresis og lite formålsstyrt inngang til sonderingstemaene. I tilknytning til illustrasjonseksempelet ville man risikert å bruke mye tid på å sondere ut hva som hadde skjedd tidligere samme dag, eller dagene før, selv om dette ikke var rettsrelevant, dersom avhørte uten en nærmere bestilling valgte å starte sitt utgangspunkt på et annet sted.
- Avhør i "lag" var tilfredsstillende. Sonderingsfasen skal avklare hva som konkret skjedde, i detalj (midtre lag), hva den avhørte tenkte/følte på sentrale steder i hendelsen (indre lag) og tid og sted for hendelsen (ytre lag). De fleste etterforskere hadde hørt om dette, men mange ga uttrykk for usikkerhet om hvordan dette skulle gjennomføres i praksis, og i hvilken rekkefølge. Dette var også tydelig i de gjennomførte avhørene. Eksempelvis så vi flere eksempler på at avhører altfor tidlig var opptatt av tidfesting, og dermed grep inn i og forkludret den avhørtes forsøk på å beskrive et hendelsesforløp. Indre lag ble heller ikke håndtert godt. Vi så flere eksempler på at den fornærmede først avslutningsvis ble spurt om hva han/hun tenkte eller følte, men da på saken som helhet. Hva fornærmede tenkte eller følte på sentrale deler i de konkrete hendelsene var ikke et tema. Da risikerer man å miste viktig informasjon. At fornærmede, da hun ble tatt kvelertak på, kjente på dødsangst og var sikker på at hun skulle dø, er en viktig opplysning om sakens potensielle alvorlighetsgrad. Dersom fornærmede bare avslutningsvis får mulighet til å beskrive hva hun "føler" eller "tenker" om et beskrevet mangeårig mishandlingsregime, vil ikke det gi en tilfredsstillende konkretisering og beskrivelse av hennes opplevelse av saken.

4.2.6 Bevisfremleggingsfase (konfrontasjon)

Vi fant at bevissthet og kunnskap om forutsetningene for og gjennomføring av forsvarlig og taktisk bevisfremleggelse/ konfrontasjon vurdert opp mot KREATIV ikke er tilfredsstillende, noe som er med på å svekke sakens oppklaringspotensial.

I en voldtektssak ble det prematurt gjennomført et konfronterende avhør av siktede, til tross for at de bevis som var mest avgjørende å konfrontere siktede med, ikke forelå da avhøret ble gjennomført. De avhørsmessige premissene for beviskonfrontasjon, i.e. at siktedes "låses" til beviset før bevisfremleggelse/konfrontasjon skal skje, var heller ikke til stede. På spørsmål om hvorfor avhøret ble gjennomført, var svaret fra etterforskningsledelsen at *"Man følte man måtte gjøre noe i saken"*. Siktede ble foreholdt det meste av informasjonen i saken, og fikk dermed kjennskap til dette uten at politiet på det tidspunktet kunne låse siktede til bevis.

I en annen sak ble det gjennomført avhør av siktede samtidig som hans barn satt i tilrettelagt avhør på barnehuset. Avhører mottok etter hvert informasjon fra det tilrettelagte avhøret på tekstmelding, og dette ble deretter foreholdt mistenkte. Informasjonen som ble foreholdt mistenkte var ikke i sitats form, men var generell og helt uegnet for konfrontasjon. Dette medførte heller at siktede ble gitt tidlig tilgang til innholdet i barnets forklaring, før etterforskningsledelsen kunne foreta en reell vurdering av både behovet for eventuell klausulering eller hva mistenkte hensiktsmessig og korrekt kunne konfronteres med. Dersom konfrontasjon skulle skjedd, burde det vært gjort med direkte sitat eller helst avspilling av avhøret.

Manglende kompetanse på bruk av KREATIV i praksis, både hos avhører og etterforskningsledelsen generelt, medfører at det ikke er utviklet et felles språk i etterforskningsmiljøene, og liten forståelse for avhørets reelle potensial. Dette utfordrer formålsstyringen av avhøret. Avhøret er et etterforskningsskritt egnet for å teste ut aktuelle hypoteser gjennom at identifiserte informasjonsbehov svares ut. Når hypoteser og informasjonsbehov ikke er identifiserte og konkretiserte opp mot saken, skaper det en vilkårlig ramme for et avhør.

Et typisk eksempel i flere saker gjelder avklaring av om partene i saken har en relasjon som faller inn under straffeprosessloven § 282, det vi har kalt bestemmelsens "inngangsbillett". Spørsmålet har stått uavklart i flere av de gjennomgåtte sakene, med manglende fokus og bevissthet på å få avklart dette både tidlig i etterforskningen men også der etterforskningen hadde pågått i måneder. Vi fant at aktuelle tema og formål med tema ikke ble tilstrekkelig kommunisert til avhører, slik at viktige informasjonsbehov ikke ble svart ut. Selv der tema ble kommunisert, evnet ikke avhører å sondere på tema "relasjon" i tilstrekkelig grad. I en sak hadde en relativt omfattende etterforskning pågått nesten et år, uten at relasjonsspørsmålet var avklart, tross den betydning dette har for vurdering av mishandlingsbestemmelsens aktualitet, sakens riktige prioritering og etterforskningens fokus og innretning. Når dette sees i sammenheng med at saksmottaket gjennomgående ikke kontrolleres, jfr punkt 4.1.5, forsterkes dette.

4.2.7 Evalueringsfase

Det foreligger ikke i dag et system for jevnlig strukturert tilbakemelding på avhør i politidistriktet. Skal avhørskompetansen styrkes, må slike systemer utvikles. Våre erfaringer fra prosjektet viser at slike tilbakemeldinger anses viktige og er ønsket. Samtidig tilsier våre funn at etterforskere ikke selv søker kompetanseheving og tilbakemelding fra andre med mindre dette blir tilbudt.

4.2.8 Hvem tar avhør?

I Kvalitetsundersøkelsen av voldtektssaker 2024 – Sør-Vest politidistrikt – pkt 8.2 tar de inspiserende statsadvokatene forbehold om at de ikke har gått gjennom hvordan opplysningene som er nedtegnet i avhørsrapporten er kommet frem, kvaliteten på avhøret opp mot KREATIV-modellen eller andre avhørstekniske forhold. Det er blant annet uttalt at *"Spesielt er det da vanskelig å avdekke om det i det enkelte avhør forelå potensiale for å opplyse sakens vesentligste tema, som forspilles fordi kvaliteten på avhøret er for dårlig."* Som gjennomgått over, er det først når man ser og hører avhørene at man får et reelt bilde av etterforskningen.

I samme punkt (8.2) skriver statsadvokatene følgende:

"Det er også et stort tankekors at når vi gikk gjennom hvem som har tatt det første fornærmede-avhøret i sakene, det er ikke én etterforsker som går igjen – dette viktige første avhøret av fornærmede er altså utført av 46 forskjellige avhørere".

Hvorfor dette var et funn i de gjennomgåtte voldtektssakene i kvalitetsundersøkelsen, kan besvares utfra vårt prosjekt.

"Tilfeldighetsprinsippet rår. Man er avhengig av at de riktige folka er på jobb på riktig tid".
(uttalt av PEL i saksgjennomgang)

Våre funn viser klart at avhører velges ikke utfra kompetanse, men utfra tilgjengelighet, uavhengig av sakstype.

Redusert etterforskningskapasitet på FSI gjør at stadig flere innledende etterforskningsskritt, som avhør, i voldtekt- og mishandlingssaker tas av operativt personell. I flere gjennomgåtte saker har operativt personell gitt uttrykk for å være ukomfortable med tildelt oppgave, typisk innledende avhør av fornærmede i en voldtektssak.

Det foretas ingen vurdering av egnethet hos avhører i forkant, og avhenger av hvem som er på jobb, og hvilket patruljemannskap som er ledig på det aktuelle tidspunktet. Som nevnt under punkt 4.1.4 er dette et brudd på lokal straffesaksinstruks punkt 2.5.4⁶ Dette kan medføre redusert kvalitet på saksmottak/innledende avhør av fornærmede i disse sakstypene.

⁶ Politifaglig etterforskningsleder: "Vedkommende skal gjennom sin tilstedeværelse bidra til at etterforskningen besettes med tilstrekkelig personell med riktig kompetanse...."

I en voldtektssak ble innledende avhør av fornærmede, mottak av anmeldelse, kun foretatt på lyd og ikke lyd og bilde, til tross for at avhøret var tatt på politistasjonen. Avhøret ble tatt kun timer etter at voldtekten skulle ha funnet sted. Det ble etterspurt "kompetanse på lyd og bilde", forut for at avhøret skulle tas. Dette er en kompetanse som skal være til stede til enhver tid på politistasjonen. Dersom alle avhørsrom er opptatt, eller tilgjengelig utstyr ikke fungerer, så er enhver operativ tjensteperson utstyrt med nødvendig utstyr som kan sikre at avhøret filmes.

Straffeprosessuelle rettigheter, særlig rettigheter etter straffeprosessloven §§ 122/123 ivaretas ikke i tilstrekkelig grad. FSI ga i saksgjennomganger uttrykk for at man forutsatte at patruljepersonell hadde "kontroll på rettigheter", til tross for at de i flere saker lå forbehold og uttalt usikkerhet fra patrulje. Noen saker viste at rettigheter ikke ble tilfredsstillende håndtert, ved at fornærmede enten ikke ble foreholdt straffeprosessloven § 122, men utelukkende § 123, eller ingen av rettighetene etter nevnte bestemmelser.

Operativt personell som avhører får ikke tilstrekkelig støtte fra etterforskningsledelsen, enten fra FSI eller OPS. Dette påvirker kvalitet og effektivitet. Typisk kommuniseres ikke avhørets aktuelle tema og formål.

"En fornærmet har ikke kjennskap til aktuelle straffebud. Når avhører heller ikke har det – hvordan skal disse to sammen klare å belyse straffebudet?" Hovedinstruktør avhør, pob Truls Voll, SVPD.

Vi fant også at etterforskningsledelsen ikke hadde nødvendig kompetanse og bevissthet på hvordan de kan gi patrulje kvalitativ avhørsstøtte underveis i avhøret, ved eksempelvis være klare i bestillingen på hva som er rammen for avhøret, eller avtale at det tas pause mellom fri forklaring og eventuell sondering der etterforskningsledelsen konsulteres.

Samtidig er det opplyst at pålagte tilbakemeldingsmøter for PPS ikke gjennomføres i SVPD.

- Helt nyutdannet politibetjent ble kun uker etter at vedkommende var ferdig på Politihøgskolen og ansatt som etterforsker på et av distriktets GDE, satt til å ta et komplisert avhør av en siktet i en krevende mishandlingssak. Avhøret var komplekst, både utfra sakens konkrete forhold men også forhold ved siktede. Det ble også nyttet tolk under avhøret. Avhøret holdt ikke tilfredsstillende kvalitet.

Tilfeldighetsprinsippet opp mot hvem som tar avhør gjelder også på GDE'ene. Det foretas ingen kvalitativ vurdering av hvem som er rett ressurs med rett kompetanse for det aktuelle avhøret uavhengig av vanskelighetsgrad. En slik vurdering nær umuliggjøres av en svært krevende ressursituasjon i SVPD. Dette medfører blant annet at helt nye og uerfarne politibetjenter settes til krevende avhørsoppgaver i disse sakstypene. Dette er de ikke kompetente til, og de har få muligheter til å utføre oppgaven med tilfredsstillende kvalitet. Dette utfordrer saken, og gir også lite mestring og virker demotiverende på en viktig eksisterende og også fremtidig ressurs i politiet. Unge etterforskere er dedikerte og har et uttalt forhold til

samfunnsoppdraget, og et sterkt ønske om å hjelpe. Studentene ved PHS får ikke tilnærmelsesvis nok undervisning eller trening under utdannelsen til å kunne utføre sentrale avhør i voldtekts- og mishandlingssaker rett etter eksamen. Hvilken kompetanse nyutdannede har opp mot avhør og hvilke avhør de faktisk er kompetente til å utføre, bør være gjenstand for forbedret kommunikasjon og forståelse mellom PHS og politidistriktene.

4.2.9 Avhørsrapporten

"Alle må forstå hvordan man lager verdi for neste person i straffesakskjeden".

(uttalt av nøkkelpersonell i samtale med statsadvokaten)

Vi fant forbedringspotensial i de gjennomgåtte avhørsrapportene:

4.2.9.1 Avhørsrapporten er for lang og ikke konsentrert rundt rettsrelevant informasjon.

I flere saker var avhørsrapporten uforholdsmessig lang, og inneholdt informasjon uten betydning for det straffbare forholdet som ble etterforsket. Dette fant vi dels skyldes manglende kompetanse hos etterforsker i forhold til hva som var rettsrelevant i saken, men også måten avhørsrapporten produseres på. Ikke sjelden skrives avhørsrapporten simultant mens avhøret pågår, typisk av en annen etterforsker som følger avhøret fra et bakrom. Dette skjer typisk på saksmottaket hos FSI og er uttalt å være nødvendig av tidsmessige hensyn, særlig i varetektsakene. Samtidig medfører dette ofte at rapporten svulmer opp og ikke konsentrerer seg rundt de rettsrelevante tema, noe som gir dårlig effektivitet videre i straffesakskjeden. At en etterforsker skriver avhørsrapporten "live" mens avhøret pågår, anbefales derfor ikke med mindre det er strengt nødvendig av tidsmessige hensyn. Dette kan imidlertid bedre ivaretas gjennom utforming av en kort avhørsrapport. Vi fant også flere tilfeller der avhørsrapporten ikke var dekkende for rettsrelevante tema opplyst i avhøret. Dette skyldes at forhold ved rapportskriving grunnet svært presset kapasitet er for stramme, i kombinasjon med lav kompetanse på hva som er rettsrelevant i sakstypen.

I en sak som gjaldt både mishandling og voldtekt opplyste fornærmede i avhør at mistenkte hadde spyttet på henne. Dette var utelatt i rapporten

4.2.9.2 Avhørsrapporten er skrevet tematisk og ikke kronologisk

I prosjektet er det ved flere tilfeller registrert avhørsrapporter skrevet tematisk og ikke kronologisk.

I en sak ble det gjennomført et innledende avhør av en fornærmet på rundt 9 timer. Avhørsrapporten ble skrevet tematisk og var uten tidshenvisninger noe som medfører svært vanskelig, tidkrevende og lite effektiv oppfølging videre i straffesakskjeden. I tilbakemeldingsmøtet kom det fram at etterforskningsmiljøet ikke var kjent med Riksadvokatens avhørsrundskriv fra 2016 (Ra-2016-2). Da det ble fremhevet at avhørsrapporten var skrevet tematisk, ble det stilt spørsmål om hvordan rapporten ellers skulle vært skrevet. Forståelse av behovet for tidshenvisninger fremsto begrenset.

4.2.9.3 Avhørsrapporten har ikke tidshenvisninger/markeringer i mediabanken

I regional rapport for Kvalitetsundersøkelsen av voldtektssaker pkt 8.2 er uttalt at tidshenvisninger manglet i over halvparten av partsavhørene.

Våre funn bekrefter dette. Vi så også flere eksempler på at etterforsker simpelthen ikke forsto betydningen av tidshenvisninger og markering i mediabanken, og hvordan dette påvirket straffesakskjeden videre.

Markering i mediabanken kan enkelt gjøres i forbindelse med rapportskriving, men utføres for det meste ikke. At en avhørsrapport kan effektiviseres ved å klippe inn bilder fra avhøret sammen med tidshenvisninger i rapporten og tilstøtende markering i mediabanken, var det lite bevissthet om.

4.2.10 Konsekvenser

Den gjennomgående kompetansemangelen vi fant på avhør får konsekvenser i voldtekts- og mishandlingssakene, der bevisbildet er krevende og avhøret som bevis er ofte av særlig betydning. Disse konsekvensene har vært synlige i nær samtlige av de gjennomgåtte sakene.

Følgende konsekvenser utheves:

- Oppklaringspotensialet i saken forringes vesentlig av lav avhørskvalitet.
- Et ufullstendig eller upresist saksmottak/innledende avhør gir et dårlig utgangspunkt for videre retning i etterforskningen.
- Saksmottaket får følgefeil for det videre løpet i etterforskningen
- Fornærmedes forklaring svekkes fordi nødvendig informasjon ikke sikres innledningsvis, men må innhentes i etterkant, kanskje flere avhør senere.

Manglende formålsstyring i kombinasjon med lav avhørskvalitet gir for mange avhør. Det tas gjennomgående for mange avhør, særlig i mishandlingssakene. Dette skyldes flere forhold i kombinasjon:

- Avhøret sjekker ikke ut nødvendige informasjonsbehov, og opplyser ikke saken i tilstrekkelig grad. Dette er en følge av mangelfull etterforskningsledelse og kommunikasjon mellom e-ledelse og avhører, ofte i kombinasjon med svak avhørskompetanse hos avhører.
- Dårlig avhørskvalitet nødvendiggjør flere avhør for å sjekke ut de aktuelle informasjonsbehovene.
- Flere avhør betyr dårlig ressursutnyttelse og effektivitet, og medfører unødvendige belastninger for involverte i saken, fornærmede i særdeleshet.

Heving av avhørskvaliteten gir et klart potensial for å redusere antall avhør, og heve effektiviteten i etterforskningen. Det bemerkes at kompetansegapet på avhør, slik det fremstår for oss, anses så stort at det vil kreve møysommelig og grundig kompetansebyggende arbeid over tid for å dekke dette, jfr punkt 4.7.

I en mishandlingssak hvor fornærmede hadde anmeldt mistenkte flere ganger tidligere og disse sakene var blitt henlagt, ble det gjennomført et avhør av fornærmede uten annen hensikt enn å få hennes gjentakende forklaring om samtlige forhold inn i et dokument, så man "slapp" å forholde seg til flere avhør/avhørsrapporter. Dette er ikke holdbart, verken utfra straffeprosessuelle eller avhørsfaglige vurderinger.

Behov for ytterligere avhør, må bero på en kvalitativ vurdering av fornærmedes tidligere forklaringer opp mot eksisterende informasjonsbehov og gjeldende hypoteser i saken. Der det er foretatt en tilfredsstillende sondering, vil behov for ytterligere avhør knytte seg til eventuell konfrontasjon.

I en alvorlig sak som gjaldt både voldtekt og mishandling i eget hjem, og hvor fornærmede hadde forlatt åstedet og søkt trygghet annet sted, ba FSI fornærmede returnere til åstedet hvor hun ble avhørt av patrulje som ble sendt til stedet. Dette til tross for at avhøret åpenbart ikke var egnet for avhør på stedet, og avhører fra patrulje vegret seg for oppgaven og ga uttrykk for å ikke ha nok kompetanse. I straksavhøret på åstedet ble ikke fornærmedes rettigheter ivaretatt fullt ut, og det ble akseptert at støtteperson deltok i avhøret selv om denne var et potensielt vitne i saken. Fornærmede ga en omfattende fri forklaring, og avhører fullførte etter beste evne. Fornærmede var svært preget og opplevde avhørssituasjonen som belastende. Den initiale forklaringen – saksmottaket – ble deretter ikke kontrollert. Fornærmede ble istedet kalt inn til FSI for nytt avhør dagen etter. Avhøret, som tok over en halv dag, var i all hovedsak en gjentakende fri forklaring som allerede var dekket av avhør på åstedet, med den økte belastning dette medførte for fornærmede. Avhøret ble gjennomlest og vedtatt med en gang. To dager senere ble fornærmede igjen innkalt til politiet for gjennomlesningsavhør av straksavhøret tatt på åstedet, og måtte da kommentere resyme av sin egen første forklaring når hun akkurat hadde avgitt en tilsvarende gjentatt forklaring to dager før. Hun ga da uttrykk for, fullt forståelig, slitasje og forvirring over å måtte gjenta seg selv flere ganger overfor ulike avhørere. I aktuelle sak var straksavhøret på åsted dekkende for hennes frie forklaring, men hennes rettigheter var ikke tilfredsstillende håndtert, og burde vært fokusert korrigert umiddelbart. Vel en uke etter, ble hun igjen innkalt til avhør, denne gang av GDE. Da ble hun igjen bedt om å gi en ny fri forklaring om aktuell hendelse.

4.3 Tilrettelagte avhør

Etterforskere med spesialkompetanse på tilrettelagte avhør (TA) er kun inne i den aktuelle saken i forbindelse med gjennomføring av det aktuelle avhøret. De tilfører etterforskningen sin spesialkompetanse på avhør av barn etter DCM-metoden. Det innebærer ikke at de har spesialkompetanse verken på sakstypen/aktuelle straffebud, hypoteseutvikling eller konkretisering av informasjonsbehov og sakens aktualiserte og konkrete avhørstema.

Vi finner klart forbedringspotensial også hva angår tilrettelagte avhør. Det understrekes at i samtlige gjennomgåtte avhør fremstår avhører rolig og trygg i møte med barnet, og med oppriktig fokus på betydningen av DCM-metoden og med lydhørhet for barnefaglige vurderinger.

Vi fant at TA-avhørerne har uttalt fokus på DCM, og sterk lojalitet til metoden.

Tross dette fant vi et innledende avhør av barn hvor det var notert at avhører "måtte gå utenom metoden" grunnet det avhørte barnets fungeringsnivå. Dette ble utfordret, idet DCM er utviklet nettopp med tanke på å ivareta også barn med spesielle behov, og vi så derfor ingen grunn til at man måtte gå "utenom metoden". Om man faktisk gikk utenom metoden ved dette tilfellet, fremstår mer usikkert.

Et vellykket tilrettelagt avhør i en mishandlingssak eller en sak med gjentatte seksuelle overgrep/voldtekt, krever god kompetanse på DCM- metoden fra avhørers side, i tillegg til god forståelse for hvordan et avhør som omhandler mer enn en hendelse skal gjennomføres. DCM krever stor evne til *fleksibilitet* hos avhører opp mot det enkelte barns behov. Kompetanse på aktuelle straffebud er også en forutsetning for at straffebudet skal kunne belyses i tilstrekkelig grad. I tillegg kreves god kommunikasjon med etterforskningsledelsen om avhørets formål, aktuelle tema og formål med disse temaene. Avhører skal ikke selv definere formål med avhøret.

Totalt 17 tilrettelagte avhør ble gjennomgått i prosjektet. Antallet gir i seg selv ikke statistisk relevans, men de funn som ble kommunisert i saksgjennomgangene ble drøftet og i all hovedsak vurdert som generelle.

4.3.1 FUNN

4.3.1.1 Roller og ansvar

TA skal balansere flere hensyn samtidig. (Etterforskningshensyn, juridiske hensyn, kommunikasjons hensyn, barnefaglige hensyn). Avhør tas i all hovedsak på barnehuset i Stavanger, der barnehusets ansatte støtter hva angår barnefaglige vurderinger. Påtalejurist er avhørsleder. I de fleste saksgjennomgangene der TA ble vurdert, ble det uttalt fra teamene at man opplevde bidragsyttere på det barnefaglige som dyktige og aktive på sitt felt, men at det var krevende at disse manglet forståelse for den straffeprosessuelle rammen for avhøret. Forståelse for formålsstyring var liten, og rolleforståelsen utfordret rammene.

Avhørsleder opplevde det krevende å forholde seg til støttepersoner som "tok vel mye plass", uten at disse samtidig ville ta ansvar for beslutninger om å eksempelvis avslutte et avhør fordi man mente barnet var "trøtt" eller lignende. Flere avhørsledere synes det var vanskelig å fylle rollen som leder, og "ta plass", og ga uttrykk for at man trengte mer støtte og systematisk tilbakemelding på rollen.

Etterforskningsledelsens rolle opp mot avhørsstøtte og formålsstyring har forbedringspotensial. Vi fant at fordi tilrettelagte avhørere innehar spesialkompetanse, og har en "ad hoc" inntreden i etterforskningsteamet, eksisterer en forventning om at teamet kan lene seg på avhører, og at avhørsstøtte ikke er nødvendig verken fra etterforskningsledelsen eller etterforskere med ansvar for saken. Et viktig funn er at dette medfører at TA-avhører ofte ikke får tilstrekkelig avhørsstøtte fra verken etterforskningsledelse eller andre etterforskere.

"Vi har nok en berøringsangst hva angår TA" (uttalt av erfaren etterforsker i saksgjennomgang)

Kommunikasjonen mellom etterforskningsledelsen og avhører har mangler. Hva som er avhørets formål, hvilke tema som er sentrale å få belyst opp mot sakens konkrete omstendigheter, og hvilke formål disse temaene har, kommuniseres ikke tydelig nok fra etterforskningsledelsen til avhører. Heller ikke TA-avhører skal lage egne hypoteser for saken eller definere egne tema for avhøret, men dette skjer.

Det er flere nyutdannede tilrettelagte avhørere i SVPD. De mangler både erfaring i å ta tilrettelagte avhør, og har ikke nødvendigvis kompetanse på de aktuelle straffebud i saken, noe som gir behov for tettere oppfølging fra etterforskningsledelsen. Selv om avhører er mer erfaren, er det ikke gitt at vedkommende har straffebudet tilstrekkelig "i ryggen".

I en sak meldte nyutdannet avhører til etterforskningsledelsen at vedkommende aldri tidligere hadde avhørt et fornærmet barn opp mot aktuelle straffebud (gjentatte seksuelle overgrep). Tross dette ble det ikke gitt tilstrekkelig avhørsstøtte, noe som gjenspeilte seg blant annet i mangelfull sondering på essensielle tema, herunder fokus på kontrollerbare opplysninger. Saken ble etter vår gjennomgang senere henlagt, og henleggelsen opprettholdt av annen statsadvokat etter klage.

4.3.1.2 Gjennomføring av avhøret

Vi fant forbedringspotensial i de fleste avhørsfasene i TA.

4.3.1.2.1 Kontaktetableringsfasen (DCM fase 2) er lite individuelt tilpasset barnet

Manglende fleksibilitet hos avhører medfører manglende tilpasning til barnets behov innledningsvis. Ofte styres avhører i for stor grad av egen, for detaljerte, avhørdisposisjon. Avhører klarer ikke å frigjøre seg fra disposisjonen, og møte barnet med fleksibilitet. Kontaktetableringen blir for omfattende og lang, og barnet trøttes ut, slik at sakens opplysning og derved oppklaringspotensialet svekkes allerede innledningsvis i avhøret. Det tilrettelagte avhøret vil ofte være et saksmottak, tilsvarende en anmeldelse, og barnets forklaring er ofte det vesentligste beviset i saken.

4.3.1.2.2 Avhørdisposisjonen er for bindende

Vi fant at avhører ofte fremsto for bundet av sin egen disposisjon, noe som gir lite fleksibilitet og hemmer aktiv lytting og oppfølging av det barnet faktisk forteller. Avhørdisposisjonen kan være for detaljert. Vi har kjennskap til at dette er en generell utfordring.

I en sak fortalte barnet allerede innledningsvis, og uten forutgående spørsmål at det var blitt utsatt for ulike typer vold og straffbare handlinger fra siktedes side. Dette ble konkretisert av barnet i overskriftsformat, (av typen "x klyper meg, dytter meg, truer meg og kaller meg ekle ting", og ga en god mulighet for avhører å bygge videre på med barnets egne ord. Tross dette fortsatte avhører en for lang innledende kontaktetableringsfase, og da rammen for forklaringen ble satt, skjedde det slik: *"Jeg vil gjerne at du forteller om når X blir sint"*. Barnet hadde ikke på det tidspunktet nevnt at X ble sint, men hadde allerede sagt at X hadde utført konkrete straffbare voldshandlinger mot barnet egnet til konkret oppfølging, av typen (ikke relatert til aktuell sak): *"Du sa at X sparket deg. Fortell om når X sparket deg"*. Denne innledningen om "sint" sto åpenbart i avhørers disposisjon, men ble her et upresist utgangspunkt, noe resten av avhøret også ble preget av. Barnet fikk ikke fortalt sin fullstendige historie.

4.3.1.2.3 Fasene: Fri forklaring og sondering

Uklare skiller mellom fri forklaring og sondering skaper lite rom for reell etterforskningsledelse

Vi fant i vår gjennomgang at TA-avhørerne skilte for dårlig mellom de ulike avhørsfasene. Hvordan barnet ble ledet gjennom avhørsfasen "fri forklaring" varierte, og for ofte gled fasene

"fri forklaring" og "sondering" over i hverandre. Dette tilsvarer våre funn hva gjelder politiavhør generelt, og har tilsvarende effekt. Man risikerer da å ikke fange alle aktuelle straffbare hendelser barnet har vært utsatt for, og ytterammene for saken og etterforskningen blir uklare. Det sonderes heller ikke tilstrekkelig på de sentrale tema i forklaringen.

Vi fant også forbedringspotensial særlig opp mot hvordan man avhører et barn om mer enn en konkret hendelse. Dette er nødvendig der barnet har vært utsatt for mishandling eller seksuelle overgrep ved mer enn en anledning. I mishandlingssaker kan barnet også være indirekte rammet ved å ha observert vold mot flere andre familiemedlemmer gjentatte ganger. Det er en krevende ramme for et avhør, og det kan ikke forventes at et barn evner å forklare seg om alt rettsrelevant i bare et avhør der det er snakk om gjentatte handlinger over tid. Det evner heller ikke voksne. De tidsmessige rammene for et tilrettelagt avhør er også snevrere enn rammene for avhør av en voksen.

TA-utdanningen fokuserer, etter det vi forstår, primært på hvordan det skal avhøres opp mot en enkelthendelse. I mishandlingssaker eller saker som gjelder gjentatte overgrep mot barn, er utfordringen å tidlig "fange hendelser" for derigjennom å få en oversikt over sakens omfang og ytteramme, og dernest foreta en kvalitativ vurdering av hvilke hendelser det skal sonderes på og i hvilken rekkefølge. Vi fant klart forbedringspotensial her. Gjentatte ganger så vi at avhører dypdykket/sonderte ut en enkelthendelse før rammen for saken (totaliteten av hendelser) var beskrevet i fri forklarings form. Sondering er en tidkrevende og møysommelig prosess for barnet først og fremst, men også for avhører, slik at det å i etterkant gå tilbake til fri forklaring og søke å etablere en ramme for saken ved å fange flere hendelser i praksis ikke skjer og vanskelig kan forventes av et barn. Når avhører innledningsvis i fri forklaring, aktivt lyttende, følger barnet og søker å avklare sakens omfang og ramme, får etterforskningsledelsen et langt bedre grunnlag for å vurdere hvilke hendelser som skal sonderes ut, og også et grunnlag for å vurdere hvorvidt det bør gjennomføres flere tilleggsavhør grunnet sakens potensielle omfang. Det bør derfor tas pause i avhøret mellom fri forklaring og sonderingsfase. Slik pause ble i all hovedsak ikke tatt i de gjennomgåtte avhørene, med den effekt at etterforskningsledelsens mulighet til å formålsstyre avhøret underveis svekkes.

I flere gjennomgåtte TA fant vi aktuelle straffebud mangelfullt belyst, idet man i barnets frie forklaring ikke hadde fokus på å "fange aktuelle hendelser", og sonderingsfasen var ufullstendig ved at rettsrelevante tema ikke ble tilstrekkelig uttømt. I følge DCM, og ikke minst det gjennomgripende hensynet til "barnets beste", skal rettsrelevante tema sonderes ut fullstendig eller så langt det er mulig og forsvarlig for barnet i lys av dets fungering. Ny sondering skal ikke være nødvendig.

4.3.1.2.3.1 Manglende fokus på kontrollerbare opplysninger

Vi fant gjennomgående et for lite taktisk fokus på å få fram kontrollerbare opplysninger gjennom avhøret. Etterforskningsteamet som helhet forutsettes å inneha nødvendig kompetanse på sakstypen, fenomenforståelse og etterforskningskompetanse generelt til å foreta slike vurderinger, men dette er ikke realiteten i etterforskningsmiljøene i dag.

Eksempelvis kan nevnes at barnets forklaring i flere saker ikke følges langt nok. Vi så eksempler på at det ble sondert på ulike enkelthendelser der barnet forklarte at det ble utsatt for en straffbar handling i et lukket rom. Sondringen stoppet imidlertid inne i rommet. Hvordan barnet forlot rommet, hva det gjorde etterpå og hvem det eventuelt oppsøkte, ble ikke medtatt. Dette medførte at i saker som gjaldt gjentatte hendelser over tid, fikk man lite kontekst opp mot de ytre lagene, tid og sted, samt potensielle vitner.

4.3.1.2.4 Hvem følger med på det barnet faktisk sier?

Ofte vil det første tilrettelagte avhøret i en sak i realiteten være et saksmottak/anmeldelse. Ulikt andre typer avhør, bevitnes et tilrettelagt avhør av flere personer mens avhøret pågår. Som fremgår under punkt 4.1.5 må saksmottaket kontrolleres etter gjeldende etterforskningsmetodikk, noe vi fant klare mangler ved generelt.

I en sak forklarte barnet, med en setning, at det hadde blitt utsatt for straffbare forhold på to forskjellige steder. At det var tale om to potensielle åsted ble ikke fanget opp, verken av avhører eller noen av de som fulgte avhøret, ei heller i dialogutskrift senere. Etterforskningen ble innrettet utelukkende mot en adresse. I den aktuelle saksgjennomgangen kom det fram at det kunne være en del verbal aktivitet "på bakrommet" mens avhøret pågikk, og at enkelte tilstedeværende utenfor politiet gjerne ønsket å "markere seg". Slik mistet man potensielt viktig informasjon i dette tilfellet. Behov for at minst en person fulgte avhøret med hodetelefoner, ble kommunisert. I tillegg ble fremhevet behovet for at særlig avhørsleder setter klare og tydelige rammer for avhøret i forkant.

4.3.1.2.5 Organisatoriske og praktiske problemer utfordrer prinsippet om "barnets beste"

"Barnets beste" er et gjennomgripende hensyn i rettspleien. I prosjektet fant vi flere tilfeller der barnet ikke fikk ro og tid til å gi en fullstendig forklaring i tilrettelagt arbeid, grunnet organisatoriske forhold og praktiske utfordringer.

Vi fant at avstand mellom barnets hjem og barnehuset skaper problemer, særlig der flere barn skal avhøres samme dag. Når det i tillegg ikke rigges for at avhørere og annet nøkkelpersonell må jobbe overtid utover ettermiddag og kveld, har dette medført at barnet ikke får gitt en fullstendig forklaring også når det var gode muligheter for dette, og det åpenbart både er best for barnet og de etterforskningsmessige hensyn. Under slike forutsetninger skulle avhøret ikke vært tatt på det aktuelle tidspunktet. Når barn tas inn i tilrettelagt avhør, skal deres beste ivaretas og politiet skal sette tid og ressurser inn på å sikre deres fullstendige forklaring så langt det er mulig og forsvarlig i henhold til aktuell metodikk og barnefaglige hensyn.

4.3.1.2.6 Evaluering og tilbakemelding

TA-avhørere uttaler at de sjelden eller aldri får tilbakemelding på utført arbeid. I regi av fagansvarlig for TA og TA-avhørere imellom, gis det tilbakemelding på avhør der avhører selv

identifiserer avhør og hvilken del man ønsker tilbakemelding på. Det gis imidlertid kun tilbakemeldinger på det barnefaglige, lite på selve avhøret, metode og hvorvidt avhøret fremstår formålsstyrt og rettsrelevant.

4.4 Beskyttelse

4.4.1 Innledning

Beskyttelseshensynet står sentralt i både voldtekts- og mishandlingssaker. Politiet forutsettes å avverge risiko for fortsatte krenkelser gjennom gode risikovurderinger initielt og underveis i etterforskningen. Prosjektet har utelukkende vurdert etterforskningen av aktuelle straffesaker, og har ikke vurdert parallelt arbeid i PATRIARK eller SARA eksempelvis.

Vi fant gjennomgående gode holdninger i etterforskningsmiljøene, og et oppriktig ønske om å ivareta og beskytte sårbare personer, uavhengig av hvilket miljø disse tilhørte. Særlig bemerkes uttalt omtanke for utsatte kvinner i rusmiljø. Mange snakket om ansvarsfølelse for

oppfølging og sikring av utsatte personer, og det ble i flere saksgjennomganger uttalt at man kjente på ubehaget ved en uavklart risikosituasjon.

Samtidig konstateres utfordringer og mangler i politiets oppfølging av beskyttelsesbehov.

Det understrekes at vårt sakstilfang i prosjektet er for lavt til å være statistisk signifikant, men problemstillingene har vært løftet og diskutert både i saksgjennomganger, individuelle tilbakemeldinger og i intervjuer med nøkkelpersonell. Vi mener derfor at de problemstillinger og mangler vi ser, er relevante og illustrerende.

Våre funn tilsier at etterforskningsledelsen mangler tilstrekkelig kunnskap om risikomarkører. Det er lite samhandling med forebyggende risikoanalytiker (FRA). I de tilfellene hvor man er i kontakt med FRA opplever PEL/PÅL informasjonen fra FRA som lite nyttig, fordi de samtidig får beskjed om at informasjonen ikke kan brukes i straffesak⁷. Det er da lite relevant for PÅL som

⁷ Dette skyldes at informasjonen FRA sitter på, ofte ikke kan brukes i straffeprosessuell sammenheng. Dette fordi informasjonen er innhentet gjennom uformelle samtaler og ofte ikke er verifisert.

skal vurdere prosessuelle beskyttelsestiltak, eksempelvis fengsling, besøksforbud eller kontaktforbud med elektronisk kontroll (OVA).

4.4.2 Funn

4.4.2.1 Initielle vurderinger av beskyttelsesbehov

Som nevnt i sakseksempler i punkt 4.1.5, fant vi mangler ved den initielle risikovurderingen/behov for beskyttelse i flere saker, uavhengig av på hvilken måte informasjonen om saken tilfløt politiet, og hvem som tok imot informasjonen.

Eksempel 1 gjelder saken der et familiemedlem ringte og varslet om pågående partnervold mot kvinne. I den aktuelle situasjonen ble kvinnen kontaktet per telefon av operasjonssentralen. Det ble ikke foretatt noen form for objektiv kontroll av kvinnens omstendigheter på tidspunkt for samtalen, og da hun ga uttrykk for at hun ikke ville anmelde, ble saken kun loggført i PO. Det ble heller ikke sendt noen særlig oppfølging til geografisk driftsenhet. Saken ble likevel registrert og fulgt opp av GDE, etter rutinemessig gjennomgang av PO, og innledende avhør foretatt over en uke senere. På det tidspunktet hadde kvinnen synlige merker etter vold bleknet. Flyktige spor ble ikke sikret. Anmeldelsen omfattet voldtekt og gjentatt voldsutøvelse. Fornærmedes holdning til spørsmålet om anmeldelse, er på ingen måte avgjørende for politiets arbeid i slike saker.

Eksempel 2: Saken der politiet fikk kjennskap om pågående vold mot barn under 16 år, der far var mulig voldsutøver. Saken ble ikke prioritert eller fulgt opp. Beslutning om tilrettelagt avhør ble tatt først 2 måneder etter inngitt anmeldelse. Det gikk deretter ytterligere en måned før det aktuelle barnet ble lokalisert av politiet.

Eksempel 3: Saken der kvinne leverte inn en forenklet anmeldelse som omfattet pågående partnervold og ønske om besøksforbud i politivakta rett før stengetid. Den som tok imot lappen, skrev egenrapport på at fornærmede ble orientert om at man ikke ønsket forenklete anmeldelser i slike saker, men et avhør. Kvinnen hadde tidligere inngitt flere anmeldelser, som alle var henlagt, og mistet troen på at politiet kunne hjelpe. Anmeldelsen nå var kun ment som en orientering til politiet i tilfelle noe skjedde med henne i løpet av de neste dagene. Kvinnen fikk deretter gå og beskyttelsestiltak ble ikke automatisk umiddelbart vurdert og iverksatt. Anmeldelsen ble fanget opp ved en tilfeldighet av en etterforsker noen dager senere og først da fulgt opp.

I tilknytning til det siste eksempelet, ble det uttalt i saksgjennomgangen at politidistriktet ikke har et godt nok system for umiddelbare vurderinger av beskyttelsesbehov, uavhengig av hvordan informasjonen innkommer politiet og hvem som tar imot den. I flere gjennomganger er det gitt uttrykk for at den enkelte går fra jobb med en følelse av ubehag overfor uavklart risiko.

Vi mener det i dag er for tette skott mellom GDE og FSI når saken er overført. Politidistriktet har døgnbemanning, og nødvendige beskyttelsestiltak skal prioriteres uavhengig av hvem som er på jobb og hvilken enhet disse tilhører.

PEL/PÅL bør få opplæring i risikomarkører og det bør utarbeides en rutine lignende rutinen for savnet person for risikovurdering i straffesaker opp mot vurdering av straffeprosessuelle beskyttelsestiltak.

4.4.2.2 Besøksforbud og fengsling

De fleste gjennomgåtte sakene, inneholdt en vurdering av beskyttelsestiltak.

De var utstedt besøksforbud i 11 saker. I 2 av sakene var det fattet beslutning om besøksforbud med elektronisk kontroll, jfr straffeprosessloven § 222 g.

I 2 saker var begjæring om besøksforbud ikke tatt til følge.

I 5 av sakene ble varetektsfengsling benyttet.

Vi fant at i en del tilfeller hvor risikovurderingen tilsa at besøksforbud burde vært gitt uten opphold, unnlot FSI å ta vurderingen begrunnet med en henvisning til mistenktes rett til kontradiksjon og lokal instruks for besøksforbud. Som begrunnelse for vurderingen, ble utelukkende limt inn eller kopiert fra instruksen i BL-logg, uten angivelse av konkrete vurderinger. Dette er uheldig, fordi det i flere tilfeller vil være behov for umiddelbar utstedelse av besøksforbud, eller i hvert fall en reell vurdering av spørsmålet. Vi har gjennom prosjektet fått et inntrykk av at terskel for utstedelse av besøksforbud ikke sjelden settes for høyt.

I lokal instruks for besøksforbud punkt 4.3 står det:

"Behovet for kontradiksjon (dvs. avhør av den forbudet eventuelt skal ilegges) må veies opp mot beslutningens hastegrad og behovet for beskyttelse"

Vi kan i utgangspunktet ikke se nødvendigheten av endring i instruksene, men bemerker at vurderingen på dette punkt bør være velfundert.

Vi fant i tillegg grad av ulikhet i vurderingen av bruk og behov for beskyttelsestiltak.

I eksempelvis to mishandlingssaker som gjaldt partnervold, anmeldt på samme tid, fremsto anmeldelsen i sak A klart mer konkret og alvorlig enn i sak B. Begge saker gjaldt parter med belastet fortid. I sak A ble det først utstedt et besøksforbud. Da politiet mottok anmeldelse på grovt brudd på besøksforbudet som omfattet vold mot fornærmede i eget hjem, ble siktede ilagt besøksforbud med elektronisk kontroll etter straffeprosessloven § 222 g. Han begikk flere vilkårsbrudd også etter dette, uten at ytterligere beskyttelsestiltak ble satt i verk. I sak B, som fremsto langt mindre konkret og med lavere alvorlighetsgrad, ble siktede umiddelbart varetektsfengslet.

Vi noterte oss også at besøksforbud blir opphevet på fornærmedes begjæring, eller der partene tross besøksforbud blir observert sammen, uten at dette bygger på forsvarlige vurderinger. Med henblikk på fenomenforståelse for sakstypen, og de sterke bånd som ofte eksisterer mellom partene i mishandlingssaker, bør slike vurderinger skjerpes.

I kun 2 av sakene hadde politiet fattet beslutning om besøksforbud med elektronisk kontroll, jf straffeprosessloven § 222 g. Dette er for få saker til å kunne trekke gjennomgående konklusjoner. Vi bemerker imidlertid at i begge sakene hvor slik beslutning forelå, endret dette karakteren på etterforskningen. I all hovedsak ble ressursene brukt på saken benyttet til å følge opp kontaktforbudet, noe som svekket etterforskningens kvalitet. OVA krever betydelige ressurser, både i etterforskningsmiljøene og for operasjonssentralen i videre oppfølging. I den ene saken var det gitt kontaktforbud etter § 222 g i strid med grunnloven § 97 jfr. HR-2024-1737-A.

Også oppfølging av brudd på besøksforbud kan ta ressurser fra en pågående etterforskning i mishandlingssakene. Som følger av punkt 6.5.3 har antall brudd på besøksforbud økt med 25% fra 2023 til 2024.

Et eksempel er en mishandlingssak hvor det eneste avhøret av siktede var tatt i tilknytning til brudd på besøksforbud som omfattet ny voldsutøvelse. Det forelå ingen helhetlig og taktisk inngang til avhøret opp mot de opplysningene politiet hadde i saken, da særlig avhør av fornærmede. Avhøret, som varte over 2 timer, omhandlet utelukkende bruddet på besøksforbudet. Svært relevante informasjonsbehov, eksempelvis opp mot avklaring av partenes relasjon og dermed eventuell anvendelse av straffeloven § 282, ble ikke gjort.

4.5 Hvorfor blir det slik?

4.5.1 Kapasitet

Etterforskningsmiljøene har i løpet av prosjektet uttrykt en stadig bekymring over at tilgjengelige ressurser ikke er tilstrekkelige til å kunne etterforske prioriterte saker med nødvendig kvalitet. Etterforskningsmiljøene er selv klar over kvalitetsmanglene, men de ser ikke noen mulighet for reell kvalitetsforbedring innen eksisterende rammer. Vi er også kjent med at problemstillingen er tatt opp i politiets interne forbedringssystem.

Sør-Vest politidistrikt har, i likhet med andre distrikt, opplevd betydelig ressursnedtrekk på etterforskning i senere år. Dette er redegjort for i tidligere inspeksjonsrapporter, senest i Kvalitetsundersøkelsen 2024 – regional del, blant annet i punkt 6.1.

Etterforskningskapasiteten er i dag markert lavere enn i 2019, og har blant annet medført at de to største geografiske driftsenhetene så seg nødt til å oppløse

de spesialiserte seksjonene med egne dedikerte etterforskere og jurister, som tidligere behandlet voldtekts og mishandlingssakene. Ressursnedtrekket favner samtlige etterforskningsmiljø, inklusive FSI. Ressursnedtrekket på etterforskning i SVPD ble adressert av embetsleder Asbjørn Eritsland, Rogaland statsadvokatembeter, i styringsdialog med Politidirektoratet i november 2024. Den økonomiske situasjonen i distriktet ser heller ikke ut til å bedre seg fremover.

FSIs personell gir uttrykk for å ha begrenset kapasitet til å kunne ivareta særlig prioriterte saker. Avhengig av sakenes omfang og kompleksitet, har FSI, i våre gjennomganger, anslått egen kapasitet til å kunne dekke 1 til 2 særlig prioriterte saker i initialfasen, i tillegg til øvrige oppgaver. Kapasitetsproblemene medfører økt bruk av operativt personell/patrulje til å utføre rene etterforskningsoppgaver, også i voldtekts- og mishandlingssakene, eksempelvis innledende avhør av fornærmede.

Som tidligere nevnt har operativt personell i flere av de gjennomgåtte sakene vegret seg for ilagte avhørsoppdrag. I intervju med nøkkelpersonell, er uttalt at operativt personell kan bruke uttrykket "straff" om å bli sendt på etterforskning for å ta et avhør.

Samtlige geografiske enheter gir uttrykk for at kapasiteten er sprengt, og at man ikke får gjort det arbeidet man ønsker å gjøre i de prioriterte sakene. Manglende kapasitet gjør at man heller ikke makter å tilegne seg og utnytte forbedringstiltak som på sikt vil kunne forbedre arbeidssituasjonen. Dette samsvarer godt med våre funn. Selv om vårt prosjekt gjaldt

voldtekts-og mishandlingssakene, har porteføljestyring vært et gjennomgående fokus både i saksgjennomgangene og individuelle tilbakemeldingssesjoner. "Vi jobber bare med pri-sakene", har vært gjennomgangstenen i etterforskningsteamene. Det ble gitt klart uttrykk for at det ikke er kapasitet til å etterforske saker som ikke er særlig prioriterte, selv om disse også kan omfatte alvorlige straffbare forhold, også alvorlige integritetskrenkelser. Den generelle saksporteføljen gis først prioritering der varetektsfengsling er benyttet. Politijurister med generell portefølje ga samlet uttrykk for at det var svært krevende å få fokus og ressurser på egne saker, og at dette påvirket motivasjonen deres negativt.

Vi fant blant annet flere PEL'er med en saksportefølje på 2-300 saker, hvor flere titalls av disse var særlig prioriterte voldtekts – og mishandlingssaker. Dette nær umuliggjør reell prioritering og etterforskningsledelse fra PEL. PEL blir ingen politifaglig etterforskningsleder, men mer et navn på en saksportefølje. Når PEL i tillegg er nytilsatt, med begrenset etterforskningserfaring, forsterkes problemet ytterligere.

"Det er så unødvendig mye tid man bruker på å dublere tjenester. Etterforskning trekker de korteste stråene hele tiden." (nøkkelpersonell på ledernivå)

Vårt prosjekt er en kvalitetsgjennomgang, og omfatter ikke en omfattende og helhetlig analyse av politidistriktets samlede ressurser og ressursbruk. Vi har notert oss en gjennomgående fortvilelse og følelse av avmakt i de ulike etterforskningsmiljøene, en opplevelse av å drukne i viktige saker og manglende mulighet for å løse samfunnsoppdraget. Etterforskningsmiljøet har mange dedikerte og samvittighetsfulle etterforskere/etterforskningsledere. Flere har vært tydelig følelsesmessig preget av egen situasjonsbeskrivelse. Det er uttalt på flere ulike nivå, også i ulike ledersjikt, at distriktet har for mange ledernivåer, for mange ledere, og for få som faktisk er satt til å utføre etterforskningsoppgaver. De ressursene som faktisk er satt til å etterforske, spises opp av andre gjøremål, som kombinert tjeneste (som også gir stort turnusfradrag på etterforskningsseksjonen), pålagt trening (herunder ip-trening), andre obligatoriske kurs og satsingsprosjekter. Det er blant annet uttalt at GDE'ene er mer effektive under sommerferieavvikling, selv om personell er på ferie, fordi man da ikke avser personell til andre seksjoner.

Kapasitetsproblemene utfordrer etterforskningskvaliteten og svekker oppklaringsfokuset i distriktet. Det virker negativt inn også på oppklaringsprosenten i de prioriterte sakstypene.

I statsadvokatembetets inspeksjonsrapport "Overordnede mål og prioriteringer" for 2023, ble bekymringen for presset etterforskningskapasitet fremhevet, og for at dette ledet til et fokus på produksjon over fokus på kvalitet (Hovedfunn pkt 1).

Bekymringen er ytterligere forsterket nå. Det som skal gjøres, blir ikke gjort. Det som blir gjort, utføres ikke med tilstrekkelig kvalitet opp mot sakstypenes kompleksitet og prioritering.

"Vi måles på tall, og da er tall det de får" (uttalt i saksgjennomgang)

Produksjonsfokuset styrer mot henleggelse, ikke oppklaring, og henleggingsfokusset gjennomsyrrer organisasjonen. Dette har vært et gjennomgående tema i prosjektet. FSI avgjør nær 70% av innkomne saker, de aller fleste saker henlegges. Flere jurister har i individuelle tilbakemeldinger meldt at de opplever henleggingspress fra pressede PEL'er og etterforskere, og manglende forståelse når saker returneres for videre etterforskning.

Vi har i saksgjennomgangene gjennomgått viktige kvalitetsforutsetninger i den aktuelle sakstypen konkretisert til saken som evalueres. Uttalelser som "*Dette har vi ikke tid til*", er hørt flere ganger. Vi har da måttet påpeke at kvalitetskrav er absolutte og viktige rettsikkerhetsgarantier og at verken kvalitetskrav eller det strafferettslige beviskravet er proporsjonalt med politiets ressursituasjon. Det er paradoksalt at det utføres mange tidkrevende aktiviteter med så dårlig kvalitet at det blir behov for tidkrevende reparerende tiltak (typisk gjentakende avhør). Eller (i flere tilfeller) aktiviteter som verken er rettsrelevante eller nødvendige for sakens opplysning. Samtidig gis det uttrykk for at man mangler tid til å utføre kvalitative og nødvendige aktiviteter i saken.

Det er ingen tvil om at kapasiteten på etterforskning er svært presset. Mye *kan* likevel forbedres innenfor eksisterende rammer. Særlig har kvalitetsheving av saksmottak og avhør potensial for å både heve kvaliteten og effektivisere etterforskningen. Slik forbedring krever imidlertid en betydelig, bred og omfattende *kompetanseheving* jf pkt. 4.7, og dette kan ikke forventes av etterforskningsmiljøene slik de er rustet i dag. Til det er gapet for stort både kapasitets- og kompetansemessig.

4.5.2 Kompetanse

Etterforskning av voldtekts og mishandlingssaker krever god fenomenkunnskap og etterforskningskompetanse. Avhør, særlig i mishandlingssakene, er ofte komplekse og krever, utover generelt god avhørskompetanse, solid kjennskap til fagfeltet og aktuell straffebestemmelse. Våre funn viser at krevende avhør og etterforskningsskritt i ikke ubetydelig grad blir gjennomført av personell uten slik kompetanse. Også helt nyutdannede etterforskere direkte fra Politihøgskolen gjennomfører krevende etterforskningsskritt i de prioriterte sakene. Riktig ressurssetting har vært et gjennomgående tema i prosjektet. Flere politifaglige etterforskningsledere har gitt uttrykk for at det ikke er mulig, gitt dagens ressursituasjon, å besette en prioritert sak med rett kompetanse, og at de på denne måten ikke kan oppfylle sin rolle slik den er kravsatt i lokal straffesaksinstruks.

Kompetansemangel på etterforskning, særlig i våre fokusområder avhør og etterforskningsledelse, er et av våre

hovedfunn. Kompetanse er et nøkkelord i kvalitetsarbeidet. Kompetansemangelen på avhør og etterforskningsledelse anses distriktgjennomgripende, og vil kreve omfattende og langsiktig forpliktende forbedringsarbeid, jf pkt. 4.7. Også her vil vi anta at våre funn i større eller mindre grad kan være overførbare eller relevante for andre politidistrikt. Dette utfra en antagelse om at Sør-Vest ikke skiller seg i vesentlig grad fra andre distrikt, og at problemene knyttet til kapasitet, kompetanse og organisering viser seg nasjonalt. Ser man på Kvalitetsundersøkelsen for voldtekt 2024, konstateres i punkt 7.1. at politidistrikter som skiller seg markant fra nasjonale funn vil bli kommentert. Funn fra Sør-Vest er ikke kommentert konkret utover i punkt 7.7. hvor det bemerkes at det foretas skifte av påtaleansvarlig langt sjeldnere i Sør-Vest (4% av sakene) enn i Oslo politidistrikt (47%). Det er heller ikke forskjell på SVPD og de fleste andre politidistrikt når det ikke stilles formelle kompetansekrav til etterforskere og PEL'er som jobber med voldtektssaker. Gjennomgått tallmateriale i punkt 6 viser noen variasjoner mellom tall fra SVPD og nasjonale tall, men det varierer om SVPD har bedre eller svakere tall enn de nasjonale. Som fremgår i punkt 6.3.2, har SVPD lavere oppklaringsprosent enn landsgjennomsnittet for saker som gjelder voldtekt av barn under 14 år, mens distriktet har en høyere oppklaringsprosent i mishandlingssakene.

I vår inspeksjon Overordnede Mål og Prioriteringer 2023 skrev vi følgende:

Punkt 5.4: "Det synes å være et spenningsfelt mellom ressursbruk på opplæring, ressursbruk på tilbakemelding/evaluering og ressursbruk på gjennomføring. Det kommuniseres utfordringer med basekunnskapene på etterforskning, grunnleggende metodikk, som forverres av stadige utbyttinger, rollebytter, lav alder og tjenesteerfaring. Mange nye gjør en god jobb, men de trenger god ledelse og faglig støtte.

Avhør og avhørskompetanse er en gjentakende utfordring, samt helhetlig forståelse av etterforskning og etterforskningsmetodikkene. For lav kvalitet på avhør, genererer mye dobbeltarbeid og kvalitetsbrister som er vanskelig å hente inn. Det er uttalt at PHS utdanner generalister som er best på PPS, og best i den konteksten, men det å bli en god etterforsker på en geografisk driftsenhet med ansvar fra start til mål, bruke formålsstyrt metode, god hypotesestyrt etterforskning, det må læres og det må anerkjennes. "Hvem kommer til deg og sier at du traff med IB'ene?"

Den gang gikk vi ikke inn bak tallene, utover å gjennomføre noen samtaler med nøkkelpersonell.

Etter 6 måneder med arbeid "bak tallene", har vi sett dette gjennomgående eksemplifisert, jfr ovenstående punkt.

Dette gir mangler ved formålsstyringen, svekket oppklaringspotensial i sakene og en dårlig utnyttelse av tilgjengelige ressurser. Omfattende og viktige avhør har for dårlig kvalitet, og leder til at det må tas nye avhør, og deretter enda et og et til, som både er lite effektivt og svekker oppklaringspotensialet i saken. Det gjennomføres unødvendige etterforskningskritt fordi saken burde vært henlagt tidlig grunnet manglende oppklaringspotensial. Taktisk

etterforskning fremstår som mangelvare. Den nysgjerrige detektiven ser vi få spor av. De som finnes, skjules av kompetansemangel, produksjonsfokus og presset kapasitet.

"Tidligere ble man reddet av "rett mann på rett plass", det gode førstebetjentblikket – men de personene er borte nå. Det er en yngre etterforskermasse, det forsterker de utfordringene. Det er ikke den kunnskapsbaserte dreiningen som preger etterforskningsfeltet, det er å få ting gjort." (uttalt av nøkkelpersonell på ledernivå)

SVPD har svært høy turn-over blant etterforskere og PEL'er. På enkelte geografiske driftsenheter er turn-overen rett og slett urovekkende høy. Dette utvanner kompetansen, og de facto umuliggjør systematisk kompetansebygging over tid. Politiet bruker betydelige og bortkastede ressurser på å støtte etterforskere som ikke blir i jobben.

Eksempelvis finnes det ingen faste planer for hvordan personell som tar fenomenutdanning skal brukes, men man kan heller ikke binde enkeltpersoner til en stilling mot å gi dem utdanning.

Som uttalt i Kvalitetsundersøkelsen for voldtekt 2024 nasjonal rapport (blant annet side 6), er det i dag ingen formelle kompetansekrav for etterforskere som jobber med voldtektssaker ved de geografiske driftsenhetene. Her skiller ikke SVPD seg fra de fleste andre politidistrikt. Tilsvarende gjelder for mishandlingssakene. For rollen som politifaglig etterforskningsleder er det heller ikke stilt krav til erfaring eller grunnleggende kurs, eksempelvis VEF (Videreutdanning i etterforskning) og KREATIV eller tilsvarende. Det stilles heller ingen særlige formelle kompetansekrav til de påtalefaglige etterforskningslederne.

Nyutdannede fra PHS ansettes rett på etterforskningsenheter, og settes raskt til å utføre sentrale etterforskningsoppgaver i alvorlige sakstyper de ikke har nødvendig kompetanse til å håndtere. Oppgavene blir tildelt av nytilsatte PEL'er med svært omfattende portefølje og begrenset etterforskningsbakgrunn. PEL har få muligheter til å virke som en politifaglig etterforskningsleder etter lokal etterforskningsinstruks, men blir bare et navn på en portefølje. Gjeldende etterforskningsmetodikk følges ikke på en tilfredsstillende måte.

PÅL er en viktig kvalitetskontrollør, men har manglende kompetanse på etterforskningsmetodikk og etterforskningsledelse i praksis. De har en hardt presset arbeidshverdag preget av mye ad hoc avklaringer, samtidig som de sliter med porteføljestyring, TA og rettsoppmøter. Flere sliter med å fylle rollen som etterforskningsleder. De vet ikke hva de kan forvente og hvilke forventninger de forutsetningsvis kan stille til PEL. PÅL opplever henleggelsespress, og opplever liten forståelse hos PEL og etterforsker dersom saker ikke henlegges, men returneres for ytterligere etterforskning.

"De unge som ansettes på etterforskning sitter bare og venter på å komme på orden" (gjentatt i flere saksgjennomganger og samtaler med nøkkelpersonell)

En av årsakene til høy turnover, er at nyutdannede som ansettes på etterforskning rett og slett ikke ønsker å være der. De ønsker patruljetjeneste. Etterforskning mangler status, har lite

fokus under utdanningen på PHS, er verken lønnsomt eller attraktivt for unge og oppleves som svært tungt arbeid.

"Å ta avhør i mishandlingssakene er noe av det verste jeg gjør", uttalte en ung etterforsker i distriktet et år etter at han gikk ut fra Politihøgskolen, og etter et år som etterforsker. Han var allerede på vei ut i operativ tjeneste.

Etterforskningsmiljøene tappes også for kompetanse som en følge av ad hoc tiltak. Tiltak mot kriminelle nettverk (KN) er et eksempel som aktualiseres nå. Slike tiltak har øremerkede midler, og samler kompetanse og gir det aktuelle fagområdet et løft. Baksiden av medaljen er tappede rest-etterforskningsmiljø, som rett og slett mangler et solid nok kompetansemessig basisfundament til å kunne understøtte slike prosjekt. Uttrykk som "internkannibalisme" har vært brukt for å beskrive situasjonen. Etterforskere som ønsker å forbli i etterforskningsfaget søker seg over til FEE. Dette vil vi anta heller ikke er et isolert problem for SVPD.

SVPD har gjennom flere år hatt fokus på kvalitet på etterforskningsfeltet. Statsadvokatembetet har eksempelvis berømmet distriktet for tidlig å ha prioritert å ansette egen inndragningsspesialist. Mye godt kvalitetsarbeid er utført over tid, både av fag og opplæringsansvarlige, hovedinstruktører og andre. Hovedinstruktør avhør (H1-avhør) har i flere år forsøkt å bygge avhørskompetanse gjennom nøkkelpersonell på de ulike geografiske driftsenhetene og på PPS, og også gi viktig avhørsstøtte. Dette er kommentert blant annet i inspeksjon av Mål og overordnede prioriteringer 2023 punkt 5.4. Visepolitimester har hatt fokus på etterforskningskompetanse over tid, og har god forståelse for fagområdet. I tillegg har statsadvokatembetet gjennom år brukt betydelige ressurser på fagledelse, med særlig fokus på etterforskningsledelse og formålsstyring. Vi ser imidlertid få eller ingen spor av dette arbeidet i saksgjennomgangene i prosjektet nå, se også punkt 4.7.

"Vi trenger tilførsel av kompetanse, men vi får alltid nei. Vi har gitt opp å be om ting". (uttalt i saksgjennomgang på GDE)

Nye politifullmektiger med master i rettsvitenskap gjennomgår et flere uker langt lokalt opplæringsprogram ved ansettelse. I vår inspeksjon Overordnede mål og prioriteringer for 2023, ble det i punkt 4.1.1 bemerket at politidistriktet har gode rutiner for ivaretagelse og opplæring av nytilsatte. Utover det lokale opplegget kommer PHS' grunnutdanning for politijurister. Tross dette finner vi klare kompetansemangler ved den påtalefaglige etterforskningsledelsen, herunder eksempelvis forståelse og bruk av gjeldende etterforskningsmetodikk, utvikling og styring gjennom hypoteser og evnen til å konkretisere og kommunisere med etterforskningsteamet. En jurist nylig overført til pri-saker, ga uttrykk for at saksfeltet var vanskelig, man opplevde usikkerhet og at vedkommende *"ikke hadde fått noen opplæring på feltet før overtok av saksporteføljen"*.

Det finnes ikke noe tilsvarende obligatorisk opplæringsprogram som sikrer basis etterforskningskompetanse for etterforskere, verken nasjonalt, regionalt eller lokalt.

Siden mange nyutdannede ansettes rett på etterforskning, bemerkes at Politihøgskolen har større fokus på operativt politiarbeid enn etterforskning under politiutdanningen. Avhørsfaget har eksempelvis liten plass i bachelorgraden, og vi forstår det slik at avhørsundervisningen heller ikke er obligatorisk. Nyutdannet politipersonell er utdannet primært til patruljetjeneste, og det er også den operative tjenesten som er motivasjonen for de fleste søkere til utdanningen i følge Pål Winnæs' doktoravhandling, *"Utdanning til kunnskapsbasert politiarbeid. Politihøgskolen som sosialiseringsagent"*. Menneskelige og praktisk operative ferdigheter verdsettes høyere enn analytiske ferdigheter. Som uttrykt i nevnte doktoravhandlings sammendrag:

"Politistudentenes kunnskapssyn bryter med det offisielle kunnskapssynet. De setter den praktiske erfaringskunnskapen opp mot den akademiske kunnskapen. Dermed motarbeider politistudentene Politihøgskolens doble ambisjon, om både å skape praktisk dugelige og akademisk (ut)dannede politikandidater"

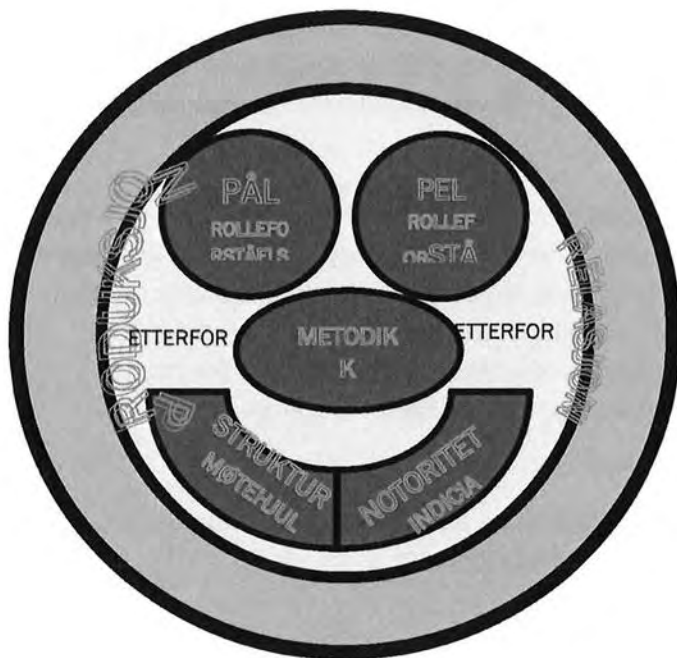
Nøkkelpersonell har kommentert at unge etterforskere bruker uforholdsmessig mye tid til å forberede selv enkle avhørsoppgaver. *"De kan bruke en halv dag til å forberede et siktet avhør i en sak om kjøring i påvirket tilstand. Det er ikke bærekraftig"*. Uerfarne etterforskere krever uansett god og forsvarlig lederoppfølging og systematisk kompetanseheving.

Illustrasjonsfoto: Asbjørn Vigane

For å ta opp igjen tråden fra synergimeldingen over: Nei, hvem som helst bør ikke ta avhør i voldtekts- og mishandlingssakene. Det krever god avhørskompetanse og kompetanse på sakstypen, med tilsvarende støtte fra etterforskningsledelsen. Oppløsningen av de spesialiserte seksjonene som behandlet vold – og sedelighetssakene ble, som nevnt, begrunnet med kapasitetsproblemer, og det ble uttalt at all etterforskning i disse sakene ikke krever spesialkompetanse. Det kan til en viss grad være riktig hva gjelder løsrevne etterforskningsskritt, men alle avhør krever god kompetanse både på

avhørsmetodikk og rettsrelevans og etterforskningen må sees som en helhet i relasjon til uttesting av konkretiserte rettsrelevante hypoteser og avledede informasjonsbehov. Uten kompetanse på sakstypen støttet av god basiskompetanse på etterforskningsmetodikk/avhør, resulterer dette i lav oppklaringsprosent og derved også lavere rettssikkerhet for involverte parter.

4.5.3 Organisering

"Det er en ny PÅL i hvert møte. Hvem skal møte i oppsummeringsmøtene? Jeg forholder meg til 11 jurister på teamet. Nå vet jeg ikke hvem jeg skal ta med i oppsummeringsmøtene. Man vet ikke hvem som er på teamet, rett og slett." Sitat: PEL.

Voldtektssaker der fornærmede er over 16 år og mishandling i nære relasjoner etterforskes av geografisk driftsenhet med tilhørende fremskutte påtaleavsnitt, mens voldtekt av barn under 16 år etterforskes ved Felles etterforskningsenhet Person. Samtlige

påtaleseksjoner har dedikerte påtaleansvarlige jurister for sakstypen. Organisering og prioritering av voldtektssaker er behandlet i Kvalitetsundersøkelsen 2024 punkt 6, regional del.

Det fagskillet man tidligere hadde ved flere GDE, hvor voldtekts og mishandlingssakene ble etterforsket ved egen seksjon med dedikerte etterforskere og jurister er som tidligere nevnt oppløst, jf også nærmere Kvalitetsundersøkelsen 2024 – lokal del pkt 6.1. Behov for å gjeninnføre fagskille har vært et gjennomgangstema i våre møter med etterforskningsteamene.

4.5.3.1 TEAM-modellen

Fra Kvalitetsundersøkelsen 2024- regional del pkt 6.1 hitsettes:

"Det er innført TEAM-modell i hele distriktet, der man har et etterforskningsteam bestående av faste påtalefaglige og politifaglige ledere, samt en fast gruppe etterforskere som sammen trekker saker etter fast rotasjon og inngår i et etablert møtehjul, "

Det er videre henvist til at SVPD som følge av høy turn-over og ressursknapphet på etterforskningsenhetene, har måttet ta grep som har hatt betydning for implementeringen av modellen i flere av etterforskningsenhetene.

Formålet med modellen, som illustrert i figuren, er å legge til rette for en struktur som ivaretar de ulike rollene som inngår i etterforskningen og at gjeldende etterforskningsmetodikk følges. Teamene skal ha faste personer som bekler rollene i hvert enkelt team, noe som legger til rette for et godt grunnlag for lik rolleforståelse, felles språk og gode samhandlingsrutiner. Modellen vektlegger struktur, der teamene har uker med saksmottak, deretter produksjonsuker før neste saksmottak. I strukturen er det prioritert faste møtepunkter avgjørende for at PÅL og PEL kan

drive reell planmessig etterforskningsledelse og sikre formålsstyring. I tillegg skal møtene ivareta teamets behov for samhandling og styring, men også gi PÅL forutsigbarhet og rom utenom møtepunktene. Ansvar for implementeringen av TEAM-modellen er overlatt de geografiske driftsenhetene selv.

Politidistriktet har selv foretatt evalueringer av prosessen med å implementere TEAM-modellen i ulike deler av distriktet, jf "Statusrapport for Prosjekt Vold & Sedelighet" 2021 og "Sluttrapport prosjekt team-modell" i 2022. Der beskrives manglende kapasitet og strukturelle utfordringer som de innmeldte motforestillingene mot team-modellen, men det bemerkes, med rette, at dette er omstendigheter som eksisterer uavhengig av modellen. Utfordringene skildret i sluttrapporten fra 2022 er etter vårt syn fortsatt valide, men vi mener det er grunnlag for å trekke konklusjonen enda lenger.

Vårt prosjekt var innrettet mot samtlige etterforskningsteam som etterforsker aktuelle sakstyper. Våre funn opp mot organisering kan sammenfattes slik:

1. SVPD har ikke reelt implementert TEAM-modellen

Utover FEE-personavsnittet, har ikke de ulike GDE'ene en reell teamstruktur som gjennomføres i tråd med team-modellens suksesskriterier og forutsetninger. Organiseringen varierer fra enhet til enhet. Eksempelvis har GDE Sandnes, Jæren, Dalene en delvis etablert teamstruktur, men denne utfordres og dels oppløses i sommerferien med tilhørende etterslep. På GDE Stavanger må en PEL ikke sjelden forholde seg til mange PÅL'er. Noen team har flere tilgjengelige PÅL'er enn etterforskere. I nordfylket - GDE Haugesund, Karmøy, Stord og SSEV er team-modellen reelt oppløst primært grunnet mangel på påtaleressurser.

Vi har notert at TEAM-modellen utfordres av flere i politidistriktet, og at manglende resultater og kvalitet på etterforskningen tilskrives modellen. Til dette bemerkes at etterforskningen i distriktet i dag de facto ikke er organisert og gjennomført i tråd med team-modellens suksesskriterier.

I saksgjennomgang i nord-fylket ble det uttalt at TEAM-modellen hadde fungert godt, gitt større forutsigbarhet og bedre vilkår for etterforskningen gjennom tettere kontakt med etterforskningsledelsen. Etter oppløsning av teamstrukturen, var det tilfeldig hvilken jurist man måtte forholde seg til. Det kunne ta lang tid å oppnå kontakt med jurist, da disses agenda er travel, og ikke sjelden vurderte flere jurister samme sak. At det kunne ta tid å oppnå kontakt med jurist var ekstra utfordrende ved behov for vurdering av varetekt.

2. TEAM-modellens møtestruktur er ikke fulgt opp i de eksisterende teamene.

FEE-personavsnittet har 3 operative team, og har en struktur og et møtehjul som best samsvarer med intensjonen bak TEAM-modellen. Ingen andre team hadde en klar bevissthet om hvordan en fast møtestruktur kunne optimalisere samhandlingen i teamet, og ingen team hadde en fast, forutsigbar møtestruktur. Team-modellens møtestruktur er bygget på gjeldende

etterforskningsmetodikk, men utnyttes og forstås ikke. Møtestrukturen er heller ikke kompetent og adekvat tilpasset de ulike teamene. Det ble istedet rapportert at man ikke hadde tid til oppfølgingsmøter. Samtidig leder dette til ustrukturerte ad hoc møter på gangen, og mange og uforutsigbare henvendelser til en uforberedt jurist som gjør arbeidshverdagen krevende for PÅL. I tillegg utfordres etterforskningskvaliteten.

I sluttrapporten pkt 2.6.2 fremgår:

"Etablering av teamstruktur og møtehjul har vært en sentral del av prosjektets arbeid fordi etablering av møtepunkt vurderes avgjørende for å arbeide videre med rolleforståelse, metode og notoritet. Det har imidlertid vært noen utfordringer med å skape forståelse for at teammodell ikke er en strukturmodell, men en kvalitetsmodell. Med andre ord at strukturen kun er en forutsetning for utvikling av effektiv etterforskning med høy kvalitet. Dette gjelder både linjeledelse, fagledelse og medarbeidere. Prosjektet vurderer det derfor som viktig at den videre implementeringen og eventuelt evalueringen følges opp av personer med forståelse av teammodellen som konsept."

Dette har, etter det vi kan se, ikke skjedd. Teamene fremstår med liten kunnskap om hvordan TEAM-modellens forutsetninger kan optimaliseres, og tilpasses arbeidshverdagen til det enkelte team.

3. Møter i teamet gjennomføres ikke i tråd med intensjonen bak team-modellen

Vi fant at de fleste team ikke hadde gjennomført en nødvendig forventningsavklaring mellom de ulike rollene, og også en avklaring hvordan de aktuelle møtepunktene skulle utnyttes. Hva møtet skulle brukes til, hvem som skulle delta, hvilke og hvordan saker skulle gjennomgås, hva PEL skulle bidra med, hva som forventes av etterforsker eller PÅL, var ikke kommunisert. Visuelle virkemidler, eksempelvis tavleledelse, for å sikre felles situasjonsforståelse, ble ikke benyttet i særlig grad bortsett fra på FEE-personavsnittet. Vi fant også gjennomgående lite fokus på og bruk av etterforskningsmetodikk. Dette medfører at møtene mister sin funksjon, og ikke bidrar verken til felles situasjonsforståelse i teamet, bedret etterforskningsledelse og kommunikasjon til etterforsker, eller struktur og planlegging av videre arbeid i de prioriterte sakene. For den generelle saksporteføljen er situasjonen verre. Møtene, dårlig planlagte og utnyttede, blir da en tilleggsbelastning fordi de ikke leder til avklaringer, som igjen genererer behov for mer ad hoc møter og avklaringer og press, særlig på PÅL, utenom møtene.

Underveis i prosjektet har vi erfart og sett eksempler på interne konflikter mellom nøkkelpersonell på sentrale GDE, som bunner i grunnleggende uenighet om struktur. Disse konfliktene forsterker negativt fokus og virker demotiverende på de ansatte.

4.5.3.2 Behov for organisatoriske endringer

Vårt prosjekt har ikke vurdert politiets samlede bruk av ressurser og prioriteringer. Statsadvokatene mener likevel at det omfattende arbeidet som er lagt ned i systematisk

erfaringslæring i hele politidistriktet i prosjektperioden, gir et helhetlig bilde av politiets håndtering av voldtekts- og mishandlingssakene, med de utfordringer og mangler som er konstatert.

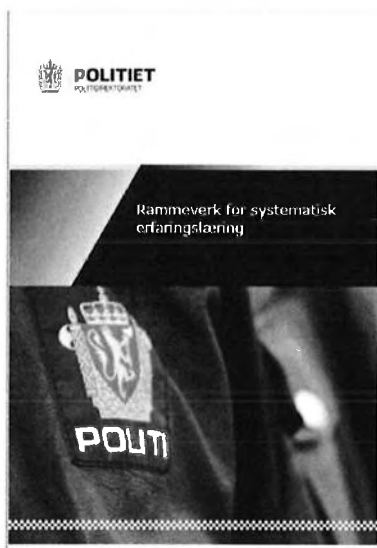
Voldtekts- og mishandlingssaker krever kompetente etterforskningsmiljø, med solid fenomenforståelse, avhørskompetanse og kompetanse på påtalefaglig og politifaglig etterforskningsledelse. Slik er ikke situasjonen i dag. Vi konstaterer derfor at oppløsningen av de spesialiserte seksjonene med egne dedikerte etterforskere og jurister, har medført reell og bekymringsfull svekkelse av kvaliteten på sakstypene. Vi mener det er en forutsetning for forbedring at gode og robuste fagmiljø investeres i, bygges og beholdes. Dette fordrer imidlertid også vilje fra bevilgende myndigheter til å investere i etterforskningsfaget.

Slik våre funn fremstår, er særlig mishandlingssakene for komplekse for de geografiske driftsenhetene slik de er rigget i dag.

TEAM-modellens suksesskriterier gir i utgangspunktet gode rammevilkår for etterforskningskvalitet gjennom systematiske og forutsigbare arenaer for samhandling og fokus på metodikk. Skal modellen fungere, må den forstås og forankres. Det krever kompetanse i alle ledd, og evne til å tilpasse modellen til arbeidshverdagen.

Oppløsningen av seksjonene kom som en følge av betydelig nedtrekk på etterforskning. Vi er kjent med at politiets rammer er minst like presset i dag, og at budsjettsituasjonen pr nå vil kunne innebære at distriktet må gå med vakanser på etterforskning. I en slik situasjon kan det ikke forventes bedring i måloppnåelsen, verken hva gjelder oppklaringsprosent, saksbehandlingstid eller reell kvalitetsforbedring.

4.6 Systematisk erfaringslæring – erfaringer

Systematisk erfaringslæring er et virkemiddel for å utvikle politiet som lærende organisasjon innenfor etterforskningsfaget. Det er utviklet egne rammeverk for dette. Hver etterforskningsleder har krav om å gjennomføre minst 2 saksgjennomganger i henhold til rammeverket i løpet av året. Det skal gjennomføres minst en kvalitetssikring av pågående sak, og minst en systematisk erfaringslæring av avsluttet sak. Våre gjennomganger i prosjektet inngikk som del av førstnevnte.

Vårt prosjekt hadde ikke som utgangspunkt å evaluere systematisk erfaringslæring som virkemiddel. Vi finner det likevel hensiktsmessig å formidle våre erfaringer i et eget punkt, da også dette er ressurskrevende tiltak for politiet.

Vi finner i all hovedsak våre erfaringer å samsvare med mange av de funn som er presentert i Gøran Moen Grendals masteravhandling fra 2024⁸. Grendal uthever at en betydelig del ansatte ikke gjennomfører systematisk erfaringslæring, og at dette skyldes den pressede ressurssituasjonen i politiet der systematisk erfaringslæring blir oppfattet som enda en belastning i en presset hverdag. Fag nedprioriteres fremfor daglig drift, og får lite prioritering av lokal ledelse. IKT-løsningen er utilstrekkelig, og er ikke brukervennlig. I masteravhandlingen tar Grendal forbehold om hans funn er representative for samtlige politidistrikt. Vi mener de i stor utstrekning også er representative for SVPD sett hen til våre erfaringer.

"Vi bruker altfor mye ressurser på kvalitetsforbedrende tiltak og forbedringsarbeid i et system som allerede er fullstendig underdimensjonert for sine eksisterende oppgaver". (Uttalt av nøkkelpersonell på ledernivå)

Vi erfarte at de fleste av deltakerne i vårt prosjekt hadde ingen eller svært begrenset erfaring og kunnskap om systematisk erfaringslæring. De færreste hadde fylt ut det aktuelle skjema tidligere, eller lagt dette inn i Synergi. Rammeverket blir oppfattet som tungrodd, lite intuitivt og ressurskrevende å fylle ut. At ledelsen prioriterer produksjon over systematisk erfaringslæring, erfarte vi da det dukket opp en problemstilling knyttet til at enkelte PÅL'er var ansvarlige for to saker omfattet av prosjektet, og derfor burde delta på to saksgjennomganger. Ledelsen så da initielt ikke verdien av at PÅL fikk mulighet til å kvalitetssikre to av sine egne PRI-saker, selv ikke som ledd i "on the job training". Dette grunnet store kapasitetsproblemer. Dette løste seg imidlertid etter hvert. Vi erfarte også at IT-løsningen ikke er tilfredsstillende. Mange Synergiskjema og tiltak endte feilplassert hos FOA. Som uttalt av FOA-Etterforskning: "Jeg kan da ikke stå ansvarlig for å sørge for at FSI får flere ressurser?"

Det bemerkes at to team i skrivende stund ennå ikke har utfyllt skjema selv om dette er obligatorisk, fristen for å fylle ut utløp for flere måneder siden, og tross gjentatte purringer. Noen purringer er kort besvart med at "man ikke har tid", andre har stått ubesvart. Nære kolleger i andre team med tilsvarende arbeidsmengde har fylt ut skjema innen fristen, og har da åpenbart hatt tid til det. Vi velger å konkludere med holdningsutfordringer på dette punktet.

Det vi imidlertid særlig vil fremheve er betydningen den gjennomgående kompetansemangelen på etterforskningsfaget har også for kvaliteten på systematisk erfaringslæring. Vi mener etterforskningsmiljøene generelt ikke er fullt ut i stand til å identifisere og vurdere kvalitetsmangler i den enkelte sak, og også vil ha vanskeligheter med å kommunisere dette på en slik måte at det leder til læring og reell kvalitetsheving. Hvordan skal et team uten kompetanse på KREATIV kunne vurdere et avhør, gi tilbakemelding til avhører og identifisere eventuelle mangler og disses betydning? Hvordan skal et etterforskningsteam uten forståelse og tilstrekkelig kompetanse på etterforskningsmetodikk, kunne forstå betydningen av at informasjonen i saken ikke er koblet?

⁸Gøran Moen Grendal, "Organisasjonsnervebaner. En kvalitativ undersøkelse av systematisk erfaringslæring sine muligheter for organisasjonslæring innen etterforskningsfaget i politiet". Masteroppgave i Master of Public Administration, NTNU. Mai 2024.

Politidistriktet måles på antall gjennomførte systematiske erfaringslæringer. Måltall angir imidlertid bare tall, og sier ingenting om kvalitet eller om de gjennomførte erfaringslæringer har bidratt til individuell læring, eller forbedret etterforskningskvalitet og samhandling. Kort sagt om de ressursene som brukes har verdi. Man leverer på tall, ikke på innhold.

I samtlige saksgjennomganger fremsto mange av våre tilbakemeldinger som ny informasjon for etterforskningsteamet. Mangler som ble påpekt, var ikke tidligere identifisert eller søkt utbedret. Dette gjaldt både mangler ved etterforskningsledelsen og avhør, men også andre konkrete forhold. I gjennomgangene illustrerte vi hvordan synlige mangler kunne ha vært forebygget eller utbedret, også disse metodene eller teknikkene ga etter det uttalte ny og verdifull innsikt.

Vi tar klart forbehold idet vårt prosjekt ikke har hatt til hensikt å evaluere konseptet "systematisk erfaringslæring", men snarere benytte dette for å tilstrebe kvalitetsheving. Vi gir likevel uttrykk for at vi mener prosjektet viser at skal systematisk erfaringslæring ha tilsiktet læringseffekt så kreves riktig kompetansestøtte. Å overlate saksgjennomganger til den enkelte etterforskningsleder vil kanskje gi riktige måltall, men liten effekt.

Vi har etter prosjektets avslutning, gjennomgått alle innsendte skjema som er lagt inn i Synergi. Disse er vurdert opp mot innholdet i de tilbakemeldinger som ble gitt i saksgjennomgangen. Dette for å se om disse var samsvarende, og om teamet dermed viste at tilbakemeldingene var forstått og riktig vurdert. De fleste skjema var forenlige med den tilbakemeldingen som ble gjort, og i tråd med vår oppfatning av åpne, lærevillige og engasjerte etterforskere og etterforskningsledere med stort ønske om kompetanseutvikling. Et mindre antall skjema samsvarte ikke med saksgjennomgangens funn. I all hovedsak ble mangler underkommunisert og vurdert mindre alvorlige. Til tross for at klare mangler ved et avhør var blitt kommunisert, ble likevel avhøret likevel eksempelvis vurdert som "tilfredsstillende".

Vi opplevde i begrenset utstrekning at enkelte avviste tilbakemeldingen i saksgjennomgangene, og ga uttrykk for at man ikke delte prosjektgruppens oppfatninger av mangler ved etterforskningen. I etterkant ble det likevel gitt tilbakemelding om at teamet hadde diskutert tilbakemeldingene mer inngående, og innså etter å ha benyttet metodiske virkemidlene prosjektgruppen satte fokus på, at dette hadde en hensikt.

Vår prosjektgruppe var ledet av statsadvokater med lang og bred erfaring, og besto av hovedinstruktører med særlig etterforskningskompetanse, fag- og opplæringsansvarlige for påtale og etterforskning, og meget erfaren politiadvokat, fagleder ved seksjon for opplæring og analyse. Samtlige deler oppfatningen om at forbedringsarbeid og faglig utvikling krever tid og overskuddskapasitet til å tilegne seg læring. Vårt prosjekt har gjort en grundig systematisk erfaringslæring, kvalitetssikring av en pågående sak, per team. Dette har, forhåpentligvis, gitt noe tilførsel av kompetanse og "a-ha opplevelser" hos deltakerne, men vil ikke være tilnærmelsesvis nok til å bidra til en reell endring og forbedring. Til det er motkreftene for store og kompetanseproblemene for gjennomgripende, jf pkt. 4.7.

I sin masteroppgave "Erfaringslæring i politiet. – Politiet må lære å lære" avgitt 24.05.2023 punkt 6.3 under "Ressurser", skriver Karen Søiland og Marianne Njå Viste:

"Selv om erfaringslæring blir omformet til kunnskap og nedfelt i form av planer/instrukser/tiltakskort, er det ikke noe som tilsier at individet faktisk lærer. Det idealiserte bildet med at tilgjengelig kunnskap automatisk fører til læring, stemmer ikke....."

4.7 "Vi må slutte med alle disse tiltakene..."

4.7.1 Er tiltakenes tid forbi?

*"Vi har mange branner å slukke – det brenner overalt".
(nøkkelpersonell i fagutviklingsapparatet)*

Vi mener det kreves en langsiktig, helhetlig og forpliktende innsats i alle ledd for å løfte etterforskningskvaliteten og etterforskningsfaget i nasjonal og lokalt i politiet. Det trengs et solid statusløft på etterforskningsfeltet, med tilhørende anerkjennelse og vektlegging av etterforskning som fag. Det vil, etter vårt syn, ikke være tilstrekkelig å kun iverksette tiltak innenfor etterforskningssøylen. Dette har vært forsøkt gjentatte ganger, og virker ikke etter hensikten. Politiets mulighet til utføre samfunnsoppdraget vil forbli utfordret uten en forpliktende og planmessig satsing på og statusheving av etterforskningsfeltet. Dette omfatter også forbedring/utvikling av egnede digitale verktøy. Verken oppklaringsprosent, kvalitet, ressursutnyttelse og effektivitet kan forventes tilfredsstillende bedret uten dette. Det finnes ingen quick-fix.

Vårt prosjekt omfatter SVPD, men våre funn påpeker forhold vi mener er tilstedeværende i de fleste politidistrikt. Etterforskning har på landsbasis vært et ressursmessig nedprioritert område over tid, og har lav status. De fleste politidistrikt har pressede rammer, utfordres på etterforskningskapasitet, må forholde seg til gjennomtrekk av personell, måles på produksjon, må forholde seg til mange av de samme tiltakene med øremerkede midler, og ansetter nyutdannede fra samme utdanningsenhet.

I Årsrapport for Den høyere påtalemyndigheten 2024 punkt 3.2.2. påpeker riksadvokaten at flere embeter har avdekket at høy turn-over i politiet reduserer effekten av fagledelsestiltak, og gjør effektmålinger krevende fordi arbeidet som vurderes ikke er utført av de samme som har mottatt kompetansehevende tiltak.

Som det fremgår av riksadvokatens nasjonale rapport etter kvalitetsundersøkelsen på voldtektssaker for 2024 punkt 7.2 sammenholdt med pkt 8 i vår regionale rapport, så ble det ikke funnet signifikante forskjeller i kvaliteten på etterforskningen mellom SVPD og andre

distrikt på sentrale måleparametre i de undersøkte sakene. 90 prosent av de gjennomgåtte sakene i SVPD holdt *god eller tilfredsstillende kvalitet*, etterforskningen vurdert samlet. Heller ikke når det gjelder saksbehandlingstid på sakstypene er det pr 2024 store forskjeller mellom SVPD og landet ellers.

Etter publiseringen av Kvalitetsundersøkelsen for voldtekt 2024 - regional rapport, er det i lokale medier skapt et inntrykk av at SVPD er *"dårligst i landet på å oppklare voldtektssaker"*, som ytret i innfelte kommentar fra Stavanger Aftenblad av 8.mars 2025. Andre artikler i lokalt media har hatt lignende utsagn. Undersøkelsen har fått stor omtale, noe som bekrefter samfunnsinteresse for sakstypen. Antagelsen er basert på politidistriktets lave oppklaringsprosent i voldtektssaker i 2023 på 14%, noe som var klart under nasjonalgjennomsnittet.

Som regional rapport etter kvalitetsundersøkelsen på voldtekt påpeker, så kan imidlertid også forskjellen i oppklaringsprosenten skyldes ulikheter i politidistriktenes praksis ved uttrekk av saker før oppklaringsprosenten

beregnes, jf pkt 5.1.5 i nevnte rapport. Det er i den regionale rapporten bedt om at det ses nærmere på disse forskjellene på nasjonalt nivå.

Politidistriktet har, også i samarbeid med statsadvokatembetet, over flere år gjennomført tiltak for å formidle forventet "beste praksis" på feltet etterforskningsledelse. Det er drevet mye godt kvalitativt arbeid i distriktet generelt, og politidistriktet har helt klart hatt et kvalitetsfokus over tid. Dette er også bemerket i tidligere inspeksjonsrapporter fra statsadvokatembetet. Prosjektet viser at "rotårsakene", som for så vidt er beskrevet i etterforskningsløftet, gjør at tiltakene får mindre effekt enn ønsket, og at endring i praksis fort mister effekt etter gjennomføring av tiltak. Kanskje endres adferd i en kortere periode, men så endres det på roller, det skjer personellutskifting, og også endringer i prioriteter og fokus. Fokus på for eksempel etterforskningsledelse endres til fokus på beskyttelsesbehov og omvendt voldsalarm, for deretter å skifte til andre områder.

Vi mener vårt prosjekt viser at tiltak først får ønsket effekt når det er etablert robuste, kompetente og endringsvillige etterforskningsenheter som samarbeider og virker sammen over lang tid. Slik er ikke situasjonen i politidistriktet i dag. Man blir ikke "indoktrinert" i beste praksis når man starter som nyansatt på en etterforskningsenhet. Man mottar arbeidsoppgaver, og så utføres disse etter beste evne. Men utøvelse av beste praksis klarer man ikke sikre gjennom de ad hoc tiltakene som til enhver tid skjer. Enhetene må til stadighet forholde seg til nye tiltak, alle kommuniseres som viktige, fokus skifter fra uke til uke, samtidig som man forholder seg til en situasjon med "jojo-bemanning" og stadige utskiftninger. Det medfører at det ikke utvikles en tilstrekkelig robust basiskompetanse for rolleforståelse og

oppgaveutførelse, og kompetansenivået hos den enkelte blir tilfeldig og ujevnt. Dette er faktorer som er grundig beskrevet og løsninger som er identifisert i etterforskningsløftet. I etterkant av dette har det skjedd mye positivt, gjennom etablering av obligatorisk årlig opplæring og innsatsen gjennom fagutviklingsapparatet. Men: Prosjektet viser at dette ikke er nok.

Strukturene for at etterforskningsmiljøene skal kunne utføre arbeidet sitt på en kvalitativ god måte finnes riktignok, blant annet i form av mange gode skriftlige retningslinjer. I dag beskrives også i langt større grad enn før etterforskningsløftet, hva som er beste praksis. Sånn sett har skriftligheten av forventningene aldri vært sterkere. At det utvikles skriftlige forventninger i form av rundskriv eller instruksjoner fra Den høyere påtalemyndighet eller tiltakskort og rutinebeskrivelser ellers, er ikke ensbetydende med at det skjer verken individuell læring eller læring på gruppenivå. Som det fremkom i vårt prosjekt, var det ikke en selvfølge at Riksadvokatens avhørsrundskriv fra 2016 var integrert hos den som faktisk tar avhør. Dette til tross for at normeringsdokumenter er lett tilgjengelig, eksempelvis på KODE.

Skal politidistriktene nå sine mål, må det i virksomhetsplanleggingen i langt større grad fokuseres på hvordan etterforskning faktisk og i sterkest mulig grad skal kunne nå sine mål knyttet til effektivitet og høy oppklaring mv.

Dette handler om lønn, status, kontinuitet på sentrale roller og utvikling av etterforskningsmiljøer som er så robuste at de tåler gjennomtrekk. Alle sentrale roller må selvsagt på et tidspunkt skiftes ut, men i dag har man ingen planer for overlapp eller mottak. Det tar tid å bygge god spesialistutdanning, men man har ingen garanti for at nøkkelpersonell blir i stillingen og ingen mulighet til å gi arbeidsplikt. Dette fordrer bredere og mer robust satsing på kompetansebygging av fagområdet, mer enn fokus på enkeltpersoner. Politidistriktet har hatt mange ansatte som har tatt fenomenutdanning, uten at det har foreligget en plan på hvordan disse faktisk skulle brukes i distriktets interesse.

Hvor gode læringsforutsetninger har man for å gjennomføre obligatorisk årlig opplæring, når man tenker på alt det man ikke får gjort? Den enkelte vil lære, men mister motivasjonen av å ikke få lov til å gjøre en god jobb, være detektiv og løse saker. Det igjen spiller en rolle opp mot turn-over problematikken. Mennesker velger politiyrket fordi de ønsker å bidra inn i samfunnet. Men når jobben bare blir saksbehandling og saksbekjempelse, vil man heller være ute i gata og gjøre en forskjell.

Utskifting av personell og stadig endring av eller tilføring av fokusområder gjør at enhetene ikke evner å holde et vedvarende fokus på implementering av tiltakene.

Dedikasjonen og forståelsen for kvalitative tiltak og oppklaringsfokus taper i konkurranse med porteføljekontroll og fokus på måltall.

Dette er slik vi ser det i samsvar med funn i rapporten "*Kort og spisset områdegjennomgang av økonomistyringen og budsjettsituasjonen i politiet*" avgitt 14.05.24 av en arbeidsgruppe fra Justis- og beredskapsdepartementet, Finansdepartementet og Politidirektoratet. I rapporten er

blant annet vist til hvordan stadig skiftende politiske prioriteringer sammenholdt med uforutsigbart økonomisk handlingsrom, gjør at politiet ikke klarer å gjennomføre langsiktige tiltak med effekt for kriminalitetsbekjempelsen. Videre konkluderer rapporten med at styring på innsatsfaktorer, stort omfang av føringer, øremerkinger og stadig endrede styringssignaler reduserer etatens evne til å løse samfunnsoppdraget.

Stortinget vedtok i juni 2024 at regjeringen skal utarbeidet en langtidsplan for politiet. Arbeidet er pr primo mars 2025 fortsatt ikke igangsatt.

Vi mener mangel på langsiktighet i rammer, tiltak og kompetansebygging i en tid med økte sikkerhetspolitiske og andre utfordringer, fører til at rotårsaker som manglende status, høy utskifting mv. gjør seg enda sterkere for etterforskningsfeltet. Når politidistriktet utfordres på rammene, medfører dette nok et nedtrekk på etterforskning. Politidistriktet har ikke annet valg enn å bruke etterforskning som en salderingspost. Problemet hva gjelder etterforskning er at porteføljen ikke blir borte. Den bare vokser, uavhengig av ressurssituasjonen til enhver tid.

For 2025 er det innført et nasjonalt resultatmål om å øke oppklaringsprosenten på nasjonalt nivå til minimum 25 for mishandling i nære relasjoner, jr POD-rapport 1/2025

"Straffesaksbehandlingen i politiet 2024" fra Politidirektoratet og riksadvokaten. Et slik resultatmål risikerer å representere nok et tall uten innhold, dersom det ikke ledsages av et kvalitativt og ressursmessig løft. Høyere oppklaringsprosent må komme som en følge av bedret kvalitet i etterforskningen, gjennom riktig prioritering, kompetanse og bedret kapasitet generelt og spesielt. Ikke som en følge av at politidistriktene i hensikt å nå måltallet, foretar uheldige prioriteringer som får tilsvarende konsekvenser på andre saksområder. Slik vi i for stor utstrekning mener å se i dag.

Behovet for langsiktighet og robusthet kan illustreres ved å se hen til avhørsfaget, et av våre fokusområder i prosjektet. Det er konstatert betydelig kompetanseunderskudd hva gjelder avhør, samtidig er avhøret som regel både det mest ressurskrevende og samtidig viktigste elementet i etterforskningen i mishandlings – og voldtektssaker. Som tidligere nevnt opplyste etterforskningsteamene jevnt over at de brukte rundt 80% av tiden sin på avhør. Entydigheten i våre funn hva gjelder de prioriterte sakene, viser at kompetanseunderskuddet også er klart til stede i den øvrige delen av saksporteføljen.

Som uttalt av en erfaren politiadvokat: *"Det hjelper ikke å være god på etterforskningsledelse, hypoteser og ib'er når avhører svikter. Da har du en kirurg med sløv smørkniv"*

Det tar tid å utvikle en god avhører. I 2017 ble det opprettet en egen avhørsstilling på FEE personavsnittet, og politioverbetjent Truls Voll har fungert i stillingen siden. Hans hovedfokus har vært å bygge avhørskompetanse og gi avhørstøtte på distriktsnivå. Han har i all hovedsak alene drevet kunnskapsbasert opplæring på avhør i distriktet. De siste to årene har også annen politiressurs bistått. Innsatsen har skjedd tilfeldig, avhengig av ulike bestillinger, og politioverbetjent Voll har gitt uttrykk for det er brukt mye ressurser på ansatte uten interesse for avhørsfaget, og som ikke har fortsatt på etterforskningsenhet. I 2019 ble det opprettet et prosjekt der fire personer fra ulike driftsenheter ble utpekt til å få jevnlig veiledning av Voll, i

hensikt å styrke avhørsfaget på de respektive enhetene. Dette fordi avhørsstøtte i stadig større grad ble etterspurt i distriktet, og Voll kunne ikke dekke behovet alene. Tre av disse ressursene har fortsatt i utviklingsløpet. Voll gir uttrykk for tidlig og synlig utvikling, men at det tar år å utvikle en god avhører. Det tar simpelthen tid å bli god. Voll gir også uttrykk for at avhørskompetanse i stadig større grad etterspørres, både i form av ren avhørsstøtte, men også foredrag eller tilbakemeldinger på avhør. Dette ble også bekreftet i prosjektets gjennomganger.

Politidistriktet har i dag hundretalls personer som gjennomfører avhør, og kun et lite fåtall som driver kunnskapsbasert opplæring og støtte på et særs viktig fagfelt. Dette er sårbart og markert for lite robust. I prosjektet har vi sett at ressurser som har mottatt veiledning siden 2019, anses som svært viktige og nødvendige ressurser på sin enhet. Statsadvokatene har også erfart at politioverbetjent Volls kompetanse etterspørres i stor utstrekning. De er for få og oppgavene for store og for mange.

Etter statsadvokatenes oppfatning, med henblikk på avhørets og avhørsfagets sentrale betydning for etterforskningskvaliteten og ressursbruken i distriktet, burde et politidistrikt på Sør-Vests størrelse ha mangedoblet antall personer med tilstrekkelig kompetanse på avhør til å drive kunnskapsbasert innen avhørsfaget, både hva angår opplæring og veiledning i form av å støtte avhører i gjennomføring av avhøret, eller aktuelle enhet ved selv å gjennomføre kompliserte avhør.

Vi er kjent med at politidistriktets ledelse tar problemene knyttet til manglende avhørskompetanse og kapasitet på alvor, og at det søkes løsninger for å utbedre situasjonen. Politidistriktet har i skrivende stund opprettet et eget avhørsprosjekt, med 9 tilknyttede personer. Prosjektet startet opp i uke 12 2025. Dette er en ressursgruppe for avhør, ledet av hovedinstruktør, og sammensatt av avhørere som over tid har vist særskilt interesse, ferdigheter og motivasjon for avhør, og som har gjennomført tidligere kompetanseutvikling på feltet. Hensikten er å over tid utvikle flere "spydspisser" på avhør, som både kan ta krevende avhør og også fungere som avhørsstøtte i hele distriktet og på ethvert stadium i saken.

"Seksjon for operativ trening og utvikling" – SOTU, er plassert under felles operativ tjeneste, og har ansvar for at alle i distriktet har riktig kompetansenivå på operativ tjeneste. IP-trening ligger under SOTU. Tilsvarende ansvar for kompetansenivået på etterforskning, finnes ikke. Her er ansvaret organisert i form av mange fagstillinger spredt ut i organisasjonen, noe som gjør det utfordrende å koordinere at disse drar i samme retning.

Vi er klare på at varig forbedring på etterforskning fordrer et langsiktig, helhetlig og planmessig løft som gjelder forhold langt utover tiltak i etterforskningssøylen, og at dette må skje på sentralt nivå i virksomhetsledelsen. Et løft betinges også av at ledelse på alle nivå anerkjenner og forstår etterforskningsfaget. Endring og forbedringsarbeid forutsetter kontinuerlig lederoppfølging og fokus på kvalitet. Våre erfaringer er at den forståelsen varierer med personen som bekler stillingen, og at det også internt i politidistriktet hersker en ulik situasjonsforståelse for gjeldende utfordringer i ulike lederlag og nivå.

Etter vårt syn bør det vurderes hvorvidt prioritering av etterforskningsfaget skal vise seg tydeligere allerede under grunnutdanningen. Hvordan dette kan skje, går utover rammene for vårt prosjekt og krever omfattende analyse i andre og egnede fora. I prosjektet og av nøkkelpersonell er det gitt uttrykk for ønske om et to-spors system på bachelor-nivå, et operativt og et etterforskningsrettet, eller at det utvikles et masterprogram rettet mot etterforskning. Hva gjelder fremtidige løsninger må vi uansett ta klare forbehold. Det vi imidlertid *kan* konstatere er at nyutdannede politibetjenter i dag ikke er kompetansemessig forberedt på den virkeligheten som møter dem på etterforskningsenhetene.

Det vi også kan konstatere er at beviskravet i straffesaker er en helt avgjørende rettssikkerhetsgaranti. Dette er absolutt, og kan ikke justeres. Dette setter en klar forventning til og ramme for hvilke krav til kvalitet i etterforskningen som til enhver tid stilles, jf også Riksadvokatens Kvalitetsrundskriv RA-2018-3. Domstolenes – og også borgernes - forventninger til politiets etterforskning øker i takt med samfunnsutviklingen, herunder også den digitale utviklingen. Skal disse forventningene møtes, og politiets samfunnsoppdrag kunne ivaretas, må ting skje på nasjonalt nivå.

5 anbefalinger

Statsadvokatrollen har vært under utvikling i senere år, og kravene til statsadvokatene som fagledere har økt. Statsadvokatembetet har, som nevnt, lagt ned mye arbeid og brukt mye ressurser på fagledelsen av politiet senere år. Dette gjelder særlig innen etterforskningsledelse og spesielt innen sakstypen voldtekt. Samarbeidet med fagutviklingsansvarlige i politiet har vært og er tett og godt.

Det er derfor særlig nedslående å konstatere at vi ikke ser spor av vår egen fagledelse i prosjektet nå. Det må vi ta inn over oss, sammen med årsakene for at det er slik, og det bør medføre endringer i måten vi tilnærmer oss fagledelsen på.

Samtidig konstateres et klart og uttalt behov for statsadvokatenes fagledelse. Statsadvokatenes brede fagkompetanse representerer en trygghet og en viktig rettssikkerhetsgaranti i straffesaksbehandlingen - også gjennom fagledelsen. Dette har vært tydelig gjennom hele prosjektet, både i saksgjennomgangene og i individuelle tilbakemeldinger.

DHPs fagledelse må forholde seg til den virkeligheten politidistriktet lever i, og søke å tilpasse seg realitetene på best mulig måte. *"Det hjelper ikke å helle mer vann i et glass der bunnen er knust. Da må vi tenke annerledes. Ikke mer vann før glasset er tettet i bunn".*

5.1 Anbefalinger til politidistriktet

I lys av ovenstående, er det vanskelig å gi konkrete anbefalinger til politiet. Vi mener det er klart forbedringspotensial innenfor eksisterende rammer. Bedret etterforskningsledelse gjennom forsterket bruk av gjeldende metodikk og kvalitativt bedre avhør hadde medført forbedret ressursutnyttelse og effektivitet. Dersom eksempelvis kvaliteten på avhør bedres, vil det kunne effektivisere etterforskningen i disse sakene. Særlig i mishandlingssakene mener vi antall avhør potensielt kunne vært redusert, samtidig som oppklaringspotensialet i saken ble styrket.

Det finnes, som nevnt, ingen quick-fix.

Varig forbedring krever omfattende helhetlige og langsiktige endringer, også fra sentralt hold. Endring og utvikling vil ta tid. Det må skje et samlet gjennomgående løft på etterforskningsfeltet, og dette må opprettholdes.

I Kvalitetsundersøkelsen for voldtekt 2024 – regional del – gir statsadvokatene i punkt 12 punktvisse anbefalinger til politimesteren:

- **"Avhørskompetanse:** Arbeidet med å øke avhørskompetansen anbefales trappet opp, idet dette antas å ha en direkte innflytelse på muligheten for å oppklare saker på saksfeltet. •
- **Tilbakemeldingskultur:** Det må legges til rette organisatorisk og ressursmessig for tilbakemeldinger, blant annet til avhørere
- **Organisering av etterforskningen:** Det bør vurderes å lage etterforskningsmiljøene på fagfeltet større, mer spesialiserte og robuste. Etterforskningsmiljøene er i dag små og sårbare. Politidistriktet anbefales å se nærmere på om organiseringen bør endres for å sikre tilførsel av personell med god fenomenkunnskap/spesialistkompetanse, erfaringsdeling, bedre arbeidsmiljø, og bevaring av den opparbeidede kompetanse over tid. Faste fagdager og nettverk på tvers av etterforskningsmiljøene anbefales etablert for å sikre deling av beste praksis og felles løsninger på utfordringer i arbeidet
- **Satsing på etterforskningskompetanse:** Kravene til spesialistkompetanse bør etterleves i praksis. Det anbefales at etterforskermiljøene får kompetanseløft for å sikre at personell får spesialistkompetanse. Fagstillinger for hovedetterforsker anbefales prioritert.
- **Etterforskningsplaner:** Etterforskningsplaner må brukes i større grad enn i dag, og vi understreker igjen at fokuset bør rettes mot kvaliteten. Planen som opprettes må være egnet til å formålsstyre etterforskningen. Kompetansen på bruk av Indicia må opp hvis politiet fortsatt skal bruke dette verktøyet, ellers må det utvikles og tas i bruk andre verktøy. Det er uheldig om manglende Indiciakompetanse hindrer effektiv utforming og bruk av etterforskningsplaner.
- **Utvidet tilgang til digital kompetanse for sikring av elektroniske spor – særlig mobiltelefon.**
- **Innføring av KI-verktøy skjer nasjonalt, men politidistriktet anbefales å aktivt melde interesse for pilotprosjekt o.l"**

Punktene over er svært relevante, og bør tilstrebes. Fokus på avhørskompetanse må styrkes, og fagutvikling og oppfølging vil være helt essensielt fremover. Med tanke på den gjennomgripende kompetansemangelen vi ser i distriktet på dette feltet, bør arbeidet prioriteres sterkt. Igangsettelsen av avhørsprosjektet er en positiv start. Utvikling og gjennomføring av systematisk tilbakemelding på avhør bør prioriteres.

Det etableres ingen tilbakemeldingskultur, uten at det faktisk gis tilbakemelding.

- **Politidistriktet anbefales å tilstrebe organisering, rigging og bygging av robuste kompetente fagmiljø med særlig kompetanse på de prioriterte sakene.** Vi mener oppløsning av de spesialiserte seksjonene med dedikerte jurister og etterforskere i realiteten har medført et kvalitetsfall for de prioriterte sakstypene. Sakstypene krever solid generell etterforsknings- og avhørskompetanse, men også god fenomenforståelse og kjennskap til sakstypene. Dette er ikke tilfredsstillende i dag. Reell og kompetent

implementering og tilpasning av TEAM-modellen i henhold til modellens suksesskriterier kan styrke disse miljøene. Samtidig må politidistriktet tilstrebe at ulike ledernivå har tilstrekkelig faglig kompetanse på den etterforskningen de er satt til å lede, slik at de forstår betydningen av gjeldende metodikk på fagfeltet.

- **I en overgangsfase anbefales politidistriktet å vurdere å opprette utpekte "consult-team",** bestående av særlig kompetent PÅL, PEL, etterforsker/avhører, med tilknyttet digital etterforsker, kriminaltekniker, DPA, og analyse. Consult-teamet skal veilede bestående team i alle faser av etterforskningen og dermed bedre kvalitet og fremdrift, i tillegg til å drive kontinuerlig erfaringsoverføring, opplæring og sikre fokus på notoritet, metodikk, møtestruktur og rolleforståelse.
- **Politidistriktet anbefales å aktivt motarbeide eksisterende turn-over på etterforskning,** herunder vurdere å endre praksisen der nyutdannede uten operativ erfaring ansettes direkte på etterforskningsenhetene.

Vi har sett et uttall forbedringspunkt langs straffesakskjeden i løpet av prosjektet. Det vil fare for langt å gi en uttømmende anbefalingsliste knyttet til disse. Vi nevner eksempelvis følgende:

- **Jourhavende jurist bør gis umiddelbar tilgang til meldingsmottaket.** I dag er dette kun umiddelbart tilgjengelig for operasjonssentralen. Det er ikke tilfredsstillende da meldingsmottaket inneholder viktig informasjon for påtaleansvarlig som leder etterforskningen fra dens start.
- **Forbedre system for risikovurdering av saksmottak, både skriftlige og muntlige.**
- **Forbedret oppfølging av PPS når operativt personell benyttes i innledende etterforskning, særlig opp mot avhør.**
- **Gjennomføre pålagte tilbakemeldingsmøter med PPS.**
- **Forbedret saksflyt og saksoverføring mellom FSI og GDE.** GDE må sikres tilgang til Indiciaprojekt opprettet av FSI, og all eventuell loggføring knyttet til aktuelle sak. FSI må før overføring til GDE ferdigstille sine dokumenter i BL, slik at GDE slipper å forholde seg til tidkrevende heng og manglende oversikt i saken.
- **Forbedrede rutiner for å be om bistand på kompetanse innen avhør, analyse og DPA.**
- **Økt bruk av SEIL (styrket etterforskning i linja) bør vurderes i de aktuelle sakstypene.**
- **Innføring av særskilt beredskap på avhør bør vurderes**
- **Avhørskompetanse bør være blant de faste - og første- som innkalles til EKO.** Innkalles avhør tidlig, kan rett kompetanse støtte PPS i straks-fasen på åsted, eller også selv reise ut og bidra direkte.
- **Politiet anbefales å vurdere endring i Samhandlingsrutine for SVPD som skissert i punkt 4.1.9.**

5.2 Den høyere påtalemyndighet

5.2.1 Anbefalinger til Den høyere påtalemyndighet – Riksadvokaten - statsadvokatembetet

Med virkning fra 1.februar 2025 reviderte statsadvokatembetet sine lokale føringer for foreleggelsesplikt og underretningsplikt med referanse til Riksadvokatens rundskriv om påtalekompetanse (RA-2022-1). Som følge av funn i prosjektet og derigjennom en bekymring for kvaliteten i etterforskningen i voldtekts- og mishandlingssakene, ble følgende føring gitt i nytt punkt:

"2.3.2 Foreleggelsesplikt for saker som gjelder mishandling, vold – og voldtekt mellom nærstående

Under henvisning til riksadvokatens rundskriv nr. 2 for 2022 (RA-2022-2) pkt. 7, besluttet at følgende sakstyper med virkning fra 01.02.2025 skal forelegges statsadvokatene for påtaleavgjørelse, herunder også spørsmålet om henleggelse og nedsubsumering:

- Straffeloven §§ 282 og 283, herunder også saker som gjelder straffeloven (1902) § 219 – mishandling i nære relasjoner.
- Straffeloven §§ 271 – 273 i tilfeller hvor det foreligger en relasjon som nevnt i § 282 første ledd mellom lovbrøyer og fornærmede.
- Straffeloven §§ 291 - 292 og straffeloven (1902) § 192 – voldtekt – i tilfeller hvor det foreligger en relasjon som nevnt i § 282 første ledd mellom lovbrøyer og fornærmede.

Foreleggelsesplikt vil gjelde inntil videre, og vil bli løpende vurdert i statsadvokatenes fagledelse."

Våre funn nødvendiggjør etter statsadvokatenes syn klare og umiddelbare fagledelsestiltak. Endringen innebærer at regionalt statsadvokatembete fremover i all hovedsak vil påtaleavgjøre de aktuelle sakstypene, selv om påtalekompetansen i henhold til Riksadvokatens rundskriv fra 2022 nå er delegert til politiet.

Dette er det klareste og mest umiddelbart virkningsfulle fagledelsestiltaket som kunne vært gjennomført, og som forsterker kontroll og oppfølging med etterforskningskvaliteten. Vi har vurdert dette som helt nødvendig slik situasjonen i politidistriktet er nå.

Reaksjonene fra politidistriktet har i all hovedsak vært positive til endringen. Det er karakteristisk at politijuristene gir uttrykk for lettelse over at statsadvokatene overtar påtaleavgjørelsen i de aktuelle sakstypene.

Statsadvokatene vil fremover fortsette sitt nære samarbeid med fag- og opplæringsansvarlige i politidistriktet og med politidistriktets ledelse i fagledelsessammenheng.

Samtidig vil vi fortløpende måtte undergi hensiktsmessigheten av aktualiserte fagledelsestiltak- eller fagledelsesarbeid en grundig vurdering opp mot hvorvidt disse er faktisk er egnet til å oppnå tilsiktet og varig effekt. Statsadvokatenes fagledelse vanskeliggjøres av de samme motkreftene og "rotårsakene" som utfordrer etterforskningskvaliteten og kompetansebyggingen i politiet. Dette har betydning for hva som kan forventes av effekt av fagledelsen, og skaper et behov for kreativ, konstruktiv og pragmatisk tenkning rundt hvordan statsadvokatembetet under de aktuelle rammebetingelsene kan optimalisere egen fagledelse.

Dette bør gjøres i samarbeid og forståelse med Riksadvokaten. Riksadvokatens fagledelse utfordres på samme vis.

Riksadvokatembetet er i senere år blitt styrket og det er lagt ned mye tid og ressurser i å etablere de forsterkede rammene for Den høyere påtalemyndighets fagledelse både sentralt fra Riksadvokaten og regionalt gjennom statsadvokatembetene. Det vises til Årsrapport for Den høyere påtalemyndighet for 2024, hvor dette redegjøres nærmere for. Dette er viktig, og våre funn viser et markert behov for fagledelse fra Den høyere påtalemyndighet, og en uttalt respekt og anerkjennelse for riksadvokatens kompetanse og myndighet. Våre funn viser at verken skriftlig normering, kurs- og seminarer eller andre *tiltak* vil være tilstrekkelig for å bidra til et *reelt* løft på etterforskningsfeltet.

I Årsrapporten for 2024 redegjøres også godt for Den høyere påtalemyndighets fagledelse framover, og hvordan utvikling av denne virksomheten skal skje.

Vår anbefaling til Riksadvokaten er at det sees hen til realitetene hos mottakerne av fagledelsen, før det iverksettes ressurskrevende tiltak eller utviklingsarbeid. Ressurskrevende arbeid må ha som mål å sikre varig utvikling og forbedring hos politiet. Ellers er det en berettiget frykt at man kaster bort dyrebare ressurser på tiltak som mottaker ikke er i stand til å nyttiggjøre seg og som derfor ikke får tilsiktet effekt. Nødvendig normeringsarbeid er essensielt, men normering i seg selv er ikke ensbetydende med individuell læring, og må følges opp av gode systemer for tilgjengelighet og kontinuerlig oppfølging og tilbakemelding.

Fagledelsen må uansett vurderes i sammenheng med virksomhets- og økonomistyringen av politiet, og de til enhver tid gjeldende rammevilkår på etterforskningsfeltet. Ikke minst må tiltak med tilknyttede øremerkede midler tas med i betraktningen, og deres virkning for etterforskningsmiljøene for øvrig.

6 Overordnede mål og prioriteringer – tallenes tale

6.1 Sakstilfang

I 2024 ble det totalt anmeldt 29 080 saker i Sør-Vest politidistrikt. Dette er en økning på **2,9 %** sett opp mot 2023. Nasjonale tall viser en økning på 4,1 % i samme tidsrom.

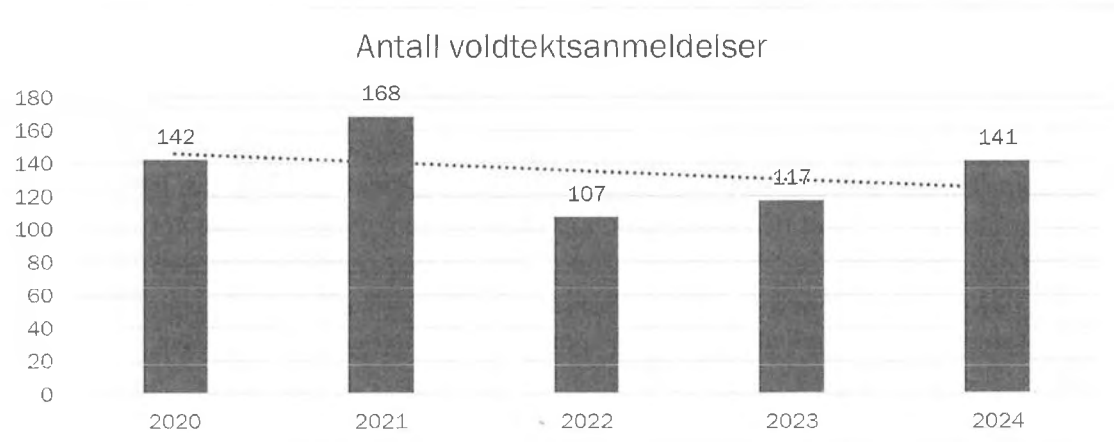
6.1.1 Seksuallovbrudd

Kriminalitetstype	2020	2021	2022	2023	2024	Endr. 2023-2024	Endr. 2024 mot gj.sn. 2020-2023
Seksuallovbrudd	619	716	665	611	642	5,1 %	- 1,6 %

Kilde: tall fra Riksadvokaten

Seksuallovbrudd generelt har de siste årene hatt en fallende tendens i antall anmeldelser, men man ser nå en økning i Sør-Vest politidistrikt målt mot foregående år på **5,1 %**. De nasjonale tallene viser en nedgang på 3,4 % i samme periode.

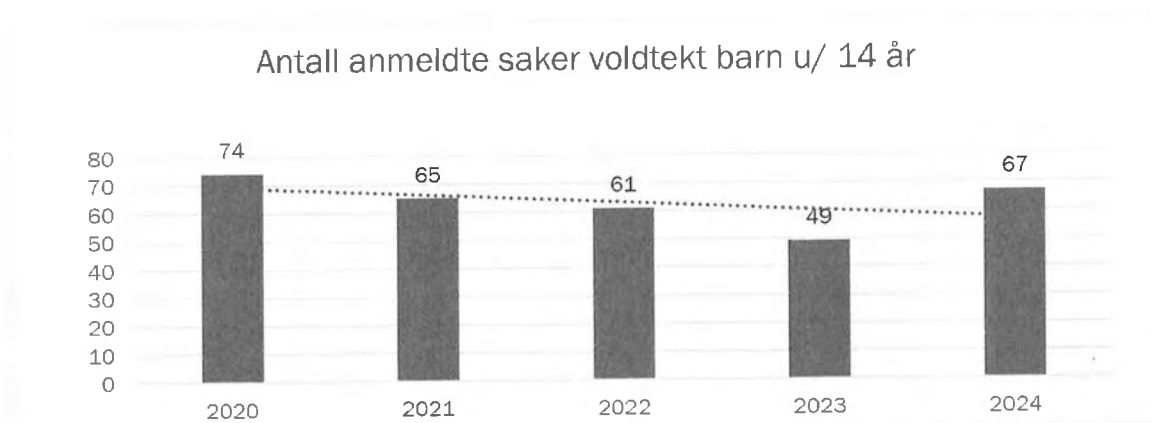
Dette gjenspeiles også i antall anmeldte voldtektssaker der man finner en betydelig oppgang:

Kilde: tall fra Riksadvokaten

Antall anmeldte voldtekter har økt nokså markant de siste to årene i Sør-Vest politidistrikt. Oppgangen i antall anmeldelser er på over **20 %** i forhold til foregående år, mens nasjonale tall viser nokså stabilt antall anmeldelser. Som det fremgår av pkt 4.1.5 over så sikrer ikke politidistriktet i tilstrekkelig grad at sakene kodes korrekt, der det anmeldte forhold både gjelder mishandling og voldtekt. Funn i prosjektet tyder derfor på at det her kan være voldtektssaker i systemet som ikke er registrert og derfor ikke gir utslag på statistikken. Disse sakene vil i så fall komme i tillegg til nevnte økning.

Det bemerkes at antall saker anmeldt i denne oversikten ikke inkluderer voldtekt begått mot barn under 14 år, idet disse sakene utgjør en egen statistikk-gruppe som behandles for seg. Men også denne type saker viser en markant økning i antall anmeldelser:

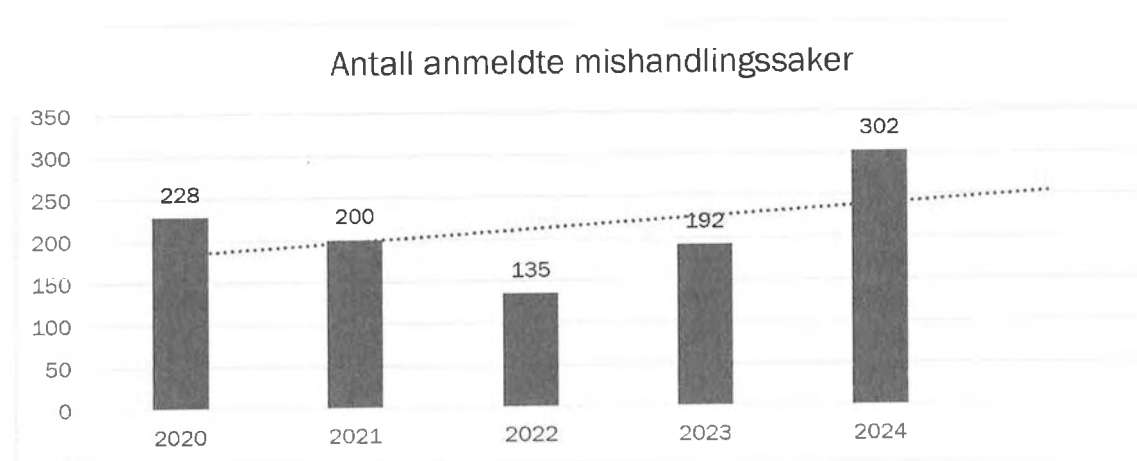

Kilde: tall fra Riksadvokaten

Antall anmeldelser her har økt med over **37 %**, mens man i de nasjonale tallene finner en nedgang på nær **17 %**. Det skal legges til at tallene for 2023 skiller seg ut som spesielt lavt for Sør-Vest sin del.

6.1.2 Mishandling i nære relasjoner

Mishandling i nære relasjoner har hatt en svært markant økning i antall anmeldte saker:

Kilde: tall fra Riksadvokaten

Antall anmeldte saker i denne kategorien har mer enn doblet seg siden 2022, som imidlertid var et år med et spesielt lavt antall anmeldelser. Økningen er likevel på **60 %** i forhold til gjennomsnittet i årene 2020 til 2023. Også nasjonalt har antall anmeldelser steget, med en økning på 12,3 i samme periode, men altså ikke i nærheten av de tallene man ser for Sør-Vest politidistrikt.

Økningen i mishandlingssakene har fått bred omtale i mediene. Innfelte bilder er hentet fra en artikkel på nrk.no publisert 29.mars.2025.

Årsaken til den store økningen i mishandlingssaker er ikke avklart. Det vil kreve en svært omfattende gjennomgang og analyse.

Statsadvokatene bemerker at en økning i mishandlingssakene ikke nødvendigvis er ensbetydende med at flere personer er anmeldt for mishandling, eller at flere fornærmede er omfattet av anmeldelsene. Flere årsaksfaktorer er aktuelle:

- Økningen kan være en konsekvens av at flere mishandlingssaker anmeldes.
- Andre årsaksfaktorer kan være at saksregistrering i politidistriktet er forbedret, ved at det i saker hvor en person anmeldes for mishandling av flere fornærmede, (typisk partner og barn), opprettes det i større grad en sak per fornærmet istedenfor at det opprettes kun en sak og et saksnummer per mistenkt. Statsadvokatene har gjentatte ganger, både i enkeltsaksbehandlingen og fagledelsen for øvrig, at det i mishandlingssaker skal registreres en sak per fornærmet. Imidlertid ser vi i enkeltsaksbehandlingen og i fagledelsen for øvrig at dette ikke følges i alle saker.
- I tillegg kan økningen skyldes at flere saker kodes som mishandling, overtredelse av straffeloven § 282, istedenfor at de kodes som mindre alvorlige straffbare forhold, typisk overtredelse av straffeloven § 271, kroppskrenkelse og § 266, skremmende/plagsom opptreden eller annen hensynsløs adferd. Statsadvokatene har i fagledelsen gjentatt betydningen av at saken registreres korrekt, slik at den får riktig prioritering så raskt som mulig.

På dette stadiet kan vi påpeke alternative årsaksfaktorer, men altså verken slå fast om den store økningen av mishandlingssaker i politidistriktet skyldes en eller flere av disse, eller andre forhold.

6.2 Produksjon

Produksjon av 040-koder viser antall saker med en "positiv" påtaleavgjørelser, i motsetning til de "negative", som vil være henleggelses, for eksempel på bevisets stilling. I statistikken under fremgår kun de sakene som er påtaleavgjort med en "positiv" avgjørelse.

Tabellen under viser hovedkategorier av de positive avgjørelsene i perioden 2019 til 2024.

Oppklart	13 051	12 703	10 445	10 348	10 554	10 332
40 FORELEGG	4 431	4 069	3 247	3 265	3 342	3 482
42 TILTALEBESLUTNING	3 003	3 296	2 662	2 598	2 516	2 580
43 PÅTALEUNNLATELSE	1 895	1 800	1 330	1 496	1 543	1 231
41 SIKTELSE (TILSTÅELES DOM)	1 361	1 378	1 204	1 099	980	984
51 HENLAGT FORDI MISTENKTE VAR UNDER 15	484	432	483	521	752	720
103 HENLAGT, INTET STRAFFBART FORHOLD BEVIST	457	504	443	408	376	289
65 Henlagt, tvil om gjerningspersonens tilregnelighet	413	371	390	263	318	430
44 KONFLIKTRÅD	330	286	194	214	171	147

Kilde: tall fra Riksadvokaten

Antall positive påtaleavgjørelser har vært relativt stabil de siste 4 årene i Sør-Vest politidistrikt. Antall tiltalebeslutninger er svakt opp, og det samme er tilståelsessaker, mens antall påtaleunnlatelser er markant ned. Straffesaker oversendt til konfliktrådet er fortsatt synkende.

6.2.1 Positive påtaleavgjørelser mest alvorlige kategorier

Antall saker med positiv påtaleavgjørelser i denne kategorien har økt med 22 % fra 2023 til 2024 (mot – 2,7 % å landsbasis). Andel av påtaleavgjørelser med positiv påtaleavgjørelse er økt. Det er altså forholdsvis flere alvorlige saker som har fått en positiv påtaleavgjørelse. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med at det er tatt ut flere tiltalebeslutninger. SJEKK TALL

Særlig på voldtekt u/ 14 er antall saker med positiv påtaleavgjørelse økt, med 79 % i 2024, fra gjennomsnittet i 2020 til 2023.

Antall positive påtaleavgjørelser i voldtektssakene har gått opp med 17 % sammenlignet med 2023, men det er markant ned fra gjennomsnittlig positive påtaleavgjørelser i perioden 2020 – 2023.

Mishandling i nære relasjoner: Opp 75 % i antall positive påtaleavgjørelser fra 2023-tallene, men ned om lag tilsvarende som for voldtektssakene om man sammenligner med gjennomsnittet for perioden 2020 – 2023.

6.3 Oppklaringsprosent

Kriminalitetstype	2020	2021	2022	2023	2024	Endr. 2023-2024	Endr. 2024 mot gj.sn. 2020-2023	Utvikling	2023 Forskjell fra landsgj.
Annen	64 %	63 %	62 %	61 %	58 %	-2,9	-4,5		-3,5
Arbeidsmiljø	73 %	83 %	62 %	63 %	50 %	-13,2	-22,3		2,0
Miljø	57 %	55 %	39 %	39 %	42 %	3,9	-5,0		-13,3
Narkotika	68 %	64 %	56 %	49 %	46 %	-3,0	-14,7		-12,1
Seksuallovbrudd	47 %	50 %	53 %	48 %	50 %	1,8	0,5		-6,5
Skadeverk	20 %	18 %	15 %	16 %	15 %	-0,8	-2,1		-1,2
Trafikk	86 %	85 %	83 %	82 %	84 %	1,5	-0,0		2,4
Vinning	19 %	19 %	18 %	15 %	14 %	-1,4	-3,9		-2,4
Vold	55 %	53 %	50 %	48 %	50 %	1,6	-1,8		0,0
Økonomi	26 %	26 %	20 %	14 %	11 %	-3,4	-10,3		-7,3
Sum (ekskl. undersøkelsessaker)	46 %	45 %	41 %	37 %	36 %	-0,6	-5,7		-3,4

Tabellen viser at på de prioriterte områdene som seksuallovbrudd og vold så er det en liten økning i oppklaringsprosenten. Sør-Vest pd ligger på landsgjennomsnittet for oppklaringsprosenten på vold, mens for seksuallovbruddene er man ca 6 prosentpoeng under.

6.3.1 Voldtekt

Oppklaringsprosenten for voldtektssaker i Sør-Vest politidistrikt er på **21 %** i 2024, opp fra rekordlave 14 % i fjor. Nasjonalt ligger oppklaringsprosenten på voldtekt på 26 %. Selv om oppklaringsprosenten har økt nokså markant fra i fjor, så må man ha med seg at oppklaringsprosenten i 2023 var historisk lav.

Årsaksfaktorene for lav oppklaringsprosent har vært utfordrende å avdekke. I Kvalitetsundersøkelsen for voldtekt 2024 – regional rapport, ble det ikke konstatert årsaksforhold av betydning for oppklaringsprosenten, utover at oppklaringspotensialet i flere av de gjennomgåtte sakene var lavt utfra anmeldelsens art og bevissituasjonen for øvrig. Prosjektet har påvist klarere årsaksfaktorer som utfordrer både etterforskningskvaliteten i voldtektssakene og dermed også sakenes oppklaringspotensial.

6.3.2 Voldtekt u/ 14

Oppklaringsprosenten for 2024 var på **61 %** i voldtekt u/ 14-sakene, en oppgang på ca 2 % fra 2023. På landsbasis er oppklaringsprosenten 75 %.

Bevisbildet i disse sakene kan være mindre komplekst enn i øvrige voldtektssaker. I u/14 sakene må det i all hovedsak kun bevises at det har forekommet seksuell omgang på et tidspunkt den fornærmede var under 14 år, utover øvrige straffbarhetsvilkår. Det er ikke nødvendig for domfellelse å bevise at fornærmede ble utsatt for vold, eller var ute av stand til å motsette seg handlingen.

6.3.3 Mishandling i nære relasjoner

Oppklaringsprosent for mishandling i nære relasjoner var i 2024 på **25 %**, opp fra 20 % i de to foregående årene. Nasjonalt er oppklaringsprosenten i 2024 23 %.

For 2025 er et innført et nasjonalt resultatmål om å øke oppklaringsprosenten på nasjonalt nivå til minimum 25% for mishandling i nære relasjoner, ref. POD og riksadvokatens fellesrapport s 10.

SVPD nådde altså i 2024 måltallet hva gjelder oppklaringsprosenten for sakstypen. Samtidig er det konstatert klare kvalitetsmangler ved etterforskningen av disse sakene, som er redegjort for i punkt 4.

6.4 Saksbehandlingstid

Det som måles her er tiden det går fra anmeldelse til saken er påtaleavgjort. Det skilles mellom oppklarte saker og ikke oppklarte saker. Normalt er saksbehandlingstiden lengre for oppklarte saker. Saker uten oppklaringspotensiale skal og blir oftest henlagt raskere. Det er også slik at når et politidistrikt jobber ned sine eldste restanser (her definert som ikke påtaleavgjorte saker over 3 måneder) så vil tallene vise økt saksbehandlingstid. At saksbehandlingstiden øker i perioder kan bety at politidistriktet jobber godt med å avgjøre gamle saker. Nedarbeidelse av gamle saker kan bidra til å få mer kontroll over restansene, som er en forutsetning for å kunne holde en kortest mulig saksbehandlingstid.

Den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden fra anmeldelse og frem til påtaleavgjørelser i Sør-Vest politidistrikt er for alle påtaleavgjorte saker redusert fra 62 dager i 2023 til **59** i 2024, og for oppklarte saker fra 109 til 105 dager.

	2020	2021	2022	2023	2024	Endr. 2023-2024	Endr. 2024 mot gj.sn. 2020-2023
SAKSBEHANDLINGSTID SØR-VEST							
Gj.snittlig saksbehandlingstid, alle saker	83	76	70	62	59	-2,5	-13,1
Gj.snittlig saksbehandlingstid, oppklarte saker	131	117	114	109	105	-3,7	-13,0

Kilde: tall fra Riksadvokaten

I begge kategoriene er imidlertid saksbehandlingstiden høyere enn landet for øvrig, som i 2024 lå på 54 dager for alle saker og 86 for oppklarte saker.

Hvis man imidlertid ser på gjennomsnittlig saksbehandlingstid for de mest alvorlige sakene, så har saksbehandlingstiden totalt og for oppklarte saker steget nokså markant, og ligger nå på 192 totalt og 254 for oppklarte saker. Det siste er opp over 30 %.

Dette betyr at det er saksbehandlingstiden for de mindre alvorlige sakene, herunder mengdesakene man har klart å få til en reduksjon i saksbehandlingstid, ikke nødvendigvis i de prioriterte sakene. Saksbehandlingstiden i de prioriterte sakene har altså økt.

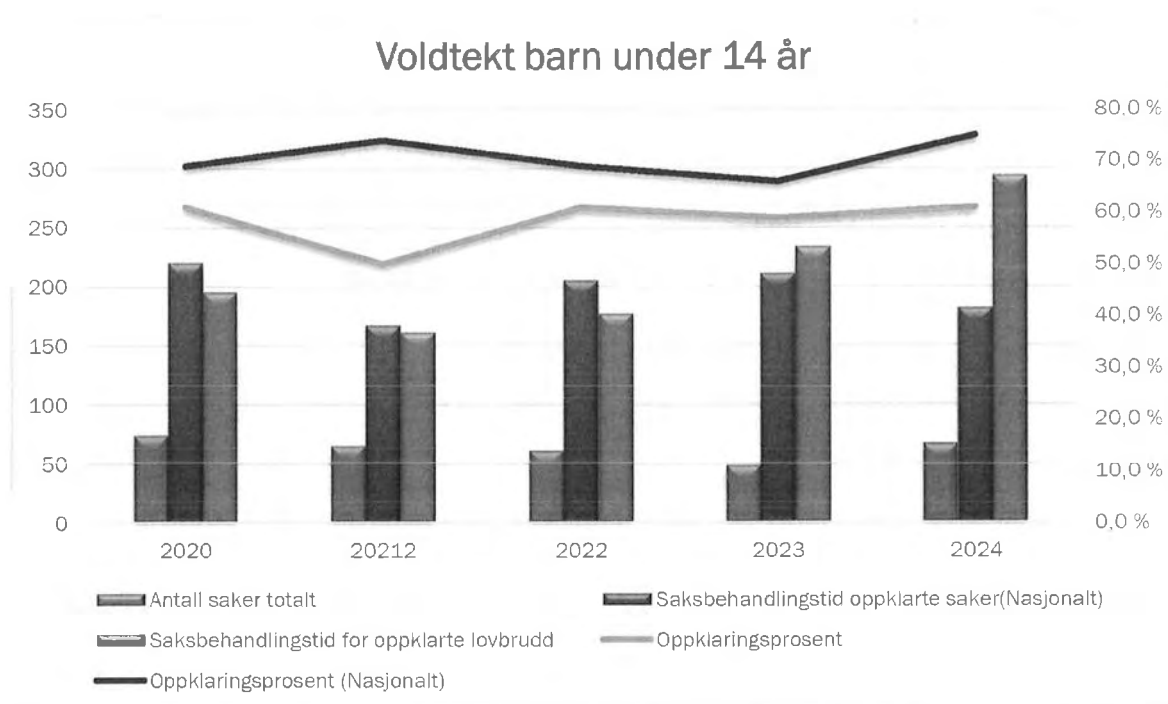
6.4.1 Voldtekt

Saksbehandlingstid Sør-Vest Voldtekt	2020	2021	2022	2023	2024	Endr. 2023-2024	Endr. 2024 mot gj.sn. 2020-2023
Gj.snittlig saksbehandlingstid, alle saker	183	121	129	141	155	13,8	8,5
Gj.snittlig saksbehandlingstid, oppklarte saker	164	123	136	182	154	-28,6	5,3

Her ser vi en markert *nedgang* i saksbehandlingstid for oppklarte saker, mens det er en oppgang i saksbehandlingstid totalt i voldtektssakene. De nasjonale tallene er høyere, med hhv 166 for ikke oppklarte saker og 179 dager for alle saker.

6.4.2 Voldtekt u/ 14

Saksbehandlingstiden er i gjennomsnitt 230 dager totalt sett, mens den er på 294 dager for oppklarte saker.

Det er en markant økning i saksbehandlingstid for oppklarte saker, ca 60 % opp fra året før. På landsbasis er samme tall 181 og 182, det vil si at politidistriktet bruker i snitt over 100 dager lenger på å etterforske en oppklart sak enn det resten av landet gjør. Sør-Vest politidistrikt ligger markert over de nasjonale tallene i denne kategorien saker.

Hvilke årsaksfaktorer som gjør seg gjeldende her, er uvisst, og vil kreve nærmere analyse.

6.4.3 Mishandling i nære relasjoner

Saksbehandlingstid Sør-Vest Vold i nære relasjoner	2020	2021	2022	2023	2024	Endr. 2023- 2024	Endr. 2024 mot gj.sn. 2020-2023
Gjennomsnittlig saksbehandlingstid, alle saker	204	152	138	151	166	15,2	-4,1
Gjennomsnittlig saksbehandlingstid, oppklarte saker	193	128	146	181	212	30,7	47,2

Kilde: tall fra Riksadvokaten

Det registreres at Sør-Vest politidistrikt ligger under landsgjennomsnittet på 176 dager totalt for saker i kategorien, men over landsgjennomsnittet på 208 dager på oppklarte saker.

6.5 Utvalgte tema

6.5.1 Påtalekapasitet, bemanning og kompetanse i politidistriktet

Det er innhentet opplysninger om antall juristhjemler i snitt pr år, samt oversikt over antall nytilsatte jurister. For 2024 (siste tertial) lå dette tallet på 87 årsverk og knytter seg til budsjetttet. Tallet omfatter alle distriktets juristhjemler inklusive politimester og visepolitimester, forvaltning, seksjonsledere mv, og representerer således ikke antall jurister som er aktive i straffesaksbehandling direkte. Tall fra tidligere inspeksjoner er ikke direkte sammenlignbar, fordi det er ulik beregningsmåte bak tallene. Det er imidlertid meldt fra påtaleleder at påtalekraften er nokså stabil. For 2025 er det meldt om at totaltallet vil utgjøre 92 stillinger inkludert juriststillinger knyttet til inndragning, kriminelle nettverk (KN) og Omvendt voldsalarm (OVA).

Bemanning påtalejurister pr. underliggende politidistrikt ved utløp av siste tertial 2024

	Antall årsverk	Antall stillinger
Påtalejurister	87 *	89**
Påtalejurister med utvidet påtalekompetanse	86***	86***

* Antall årsverk inkluderer 4 påtalejurister på forvaltning/utlendingsseksjonen samt Poli- og Visepolitimester (totalt 6 årsverk)

** Stillingsrammen på 89 stillinger inkluderer 3 ekstra stillingshjemler som følge av inndragningsjurist, KN-jurist og OVA-jurist (totalt 89 stillinger i 2024 pga halvårsstillinger. I 2025 vil totaltallet utgjøre 92 stillinger)

*** Antallet påtalejurister med utvidet påtalekompetanse inkluderer også de som er ute i permisjon. Pr. 31.12.2024 var det 9 politijurister som deler av året hadde vært ute i svangerskapspermisjon.

Antallet politijurister med full portefølje utgjør 74 Årsverk/stillinger (av de 87 påtalejuristene SVPD har betalt for i 2024. Sykemeldte og politijurister i svangerskaps/pappapermisjoner er da ikke hensyntatt).

Andelen politijurister med halv portefølje utgjør 4 Årsverk/stillinger.

Andelen politijurister som er rene lederstillinger – uten portefølje – er 10 årsverk/stillinger.

Ca 60% av årsverkene har mer enn 7 års erfaring. En del av disse sitter i lederposisjoner uten egen saksportefølje. Ca 31% har mellom 2,5 og 7 års erfaring.

Det har tidligere vært krevende å beholde erfarne jurister, og man har sett en turn-over spesielt for jurister med 2,5-7 års erfaring. Denne trenden er nå ikke så tydelig.

6.5.2 Tilrettelagte avhør

Antall tilrettelagte avhør gikk markert opp i 2024. Dette kan ha sammenheng med den store økningen i antall anmeldelser som gjelder mishandling i nære relasjoner, uten at vi kan konkludere dette nærmere.

Tilrettelagte avhør	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Antall avhør	600	482	436	325	307	406

Kilde: tall oversendt fra Sør-Vest politidistrikt. Antall førstegangsavhør gjennomført i egne saker. Fortsettende avhør samt bistandsaker teller ikke med i beregningene.

Det ble i 2024 gjennomført 406 tilrettelagte avhør i SVPD. Dette er førstegangsavhør gjennomført i egne saker, det vil si at eventuelle supplerende avhør ikke er tatt med, og heller ikke bistandsoppdrag. Dette er en markant oppgang fra 2023 og 2022, men tallene er fortsatt lavere enn i 2019-2021.

Statsadvokatene påpekte i inspeksjon "Overordnede mål og prioriteringer" for 2023 at politidistriktet manglet tilrettelagte avhørere, særlig gjaldt dette sekvensielle avhør. Politidistriktet har meldt at dette er under utbedring. Distriktets avhørskapasitet økte med 2 avhørere fra sommeren 2024, og ytterligere 2 avhørere er under utdanning. Planen er en ytterligere økning i avhørskapasiteten i løpet av første tertial i 2025. 3 av distriktets avhørere er under utdanning for å bli sekvensielle avhørere. Dette påvirker avhørskapasiteten periodevis negativt, men er nødvendig for å minimere distriktets sårbarhet knyttet til sekvensielle avhør. Problemet, også her, knytter seg til hvor lenge distriktet vil beholde de nåværende avhørskapasiteter og hvorvidt de samlet sett vil øke eller vedlikeholde nåværende kapasiteter. Tilrettelagte avhørere anses fortsatt å være en begrenset ressurs.

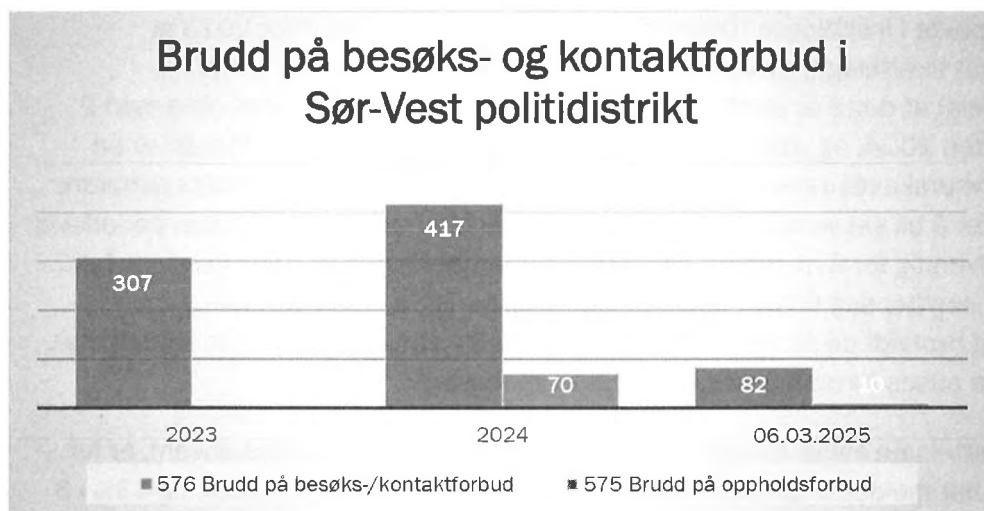
Antall fristbrudd (tilrettelagte avhør foretatt innen frister fastsatt i straffeprosessloven), er for høyt. Politidistriktet har meldt inn at antall fristbrudd var 60% i andre tertial 2024, og 43% i 3 tertial. Årsakene er flerdelte. Både sykefravær hos avhører og kompetanseutvikling hos avhørere, er fremhevet. Politidistriktet har uttalt at man ser et behov for en mer nyansert føring på fristbrudd, idet en del brudd skyldes forhold før bestilling på avhør ble sendt.

6.5.3 Besøksforbud

Det har vært en økning i antall besøks- og kontaktforbud i Sør-Vest politidistrikt:

Antall besøks- og kontaktsforbud har økt med ca 17,5% fra 2023 til 2024. Tilsvarende nasjonalt innebærer en økning på 15,7%.

Bruddene har økt med over 25 %, altså mer enn økningen i antall besøks- og kontaktforbud innebærer fra 2023 til 2024. Som nevnt under punkt 4.4 over, er oppfølging av brudd ressurskrevende.

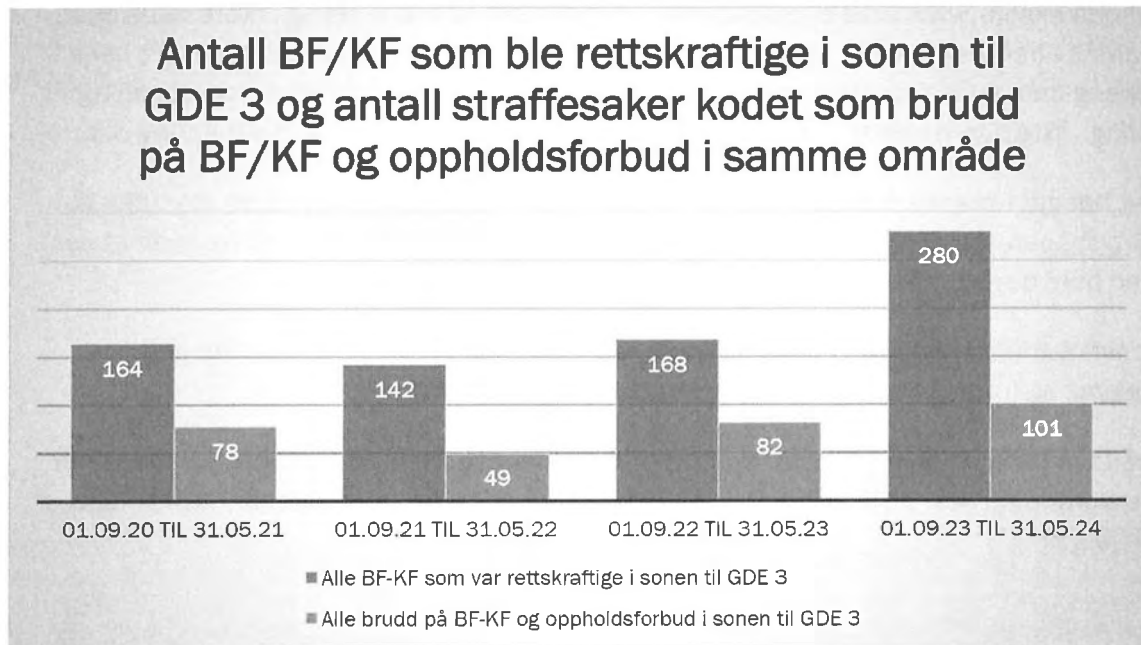

Naturlig nok har det vært en markant økning i antall besøks- og kontaktforbud med elektronisk kontroll i Sør-Vest politidistrikt i 2024, etter at loven ble endret fra 08. april 2024 og politiet selv kunne ilegge dette. Vi minner om at vi punkt 4.4.2.2 over påpekte at illeggelse av og oppfølging av slike forbud krever betydelige ressurser, og påvirker den samlede etterforskningskapasiteten.

6.6 Oppfølging av besøksforbud

SVPD avsluttet våren 2024 en 9 måneders pilotprosjekt i GDE Haugesund og Karmøy, hvor man gjennomførte en reflekterende samtale samt opptak på lyd når besøksforbudet ble forkynt. I følge politiet kunne man ikke se at dette ga noen effekt eller reduksjon av antall

brudd. Imidlertid opplevde man at pilotperioden ga større fokus på måten en forkynte besøksforbud noe som igjen økte bevisstheten om omvendt voldsalarm.

Tabellen over viser antall besøks- og kontaktforbud som ble rettskraftige i pilot-sonen og bruddene på disse, sammenlignet med tidligere år i tilsvarende periode.

7 Avslutning

Det gjennomgåtte tallmaterialet i punkt 6, tydeliggjør en utfordrende situasjon på etterforskningsfeltet i SVPD ytterligere. Lang saksbehandlingstid på oppklarte saker sammenholdt eksempelvis med økning i antall anmeldelser av mishandling i nære relasjoner, økning i antall tilrettelagte avhør, og økning i antall besøksforbud og brudd på slike, må sees i sammenheng med politidistriktets sterke utfordringer hva gjelder kapasitet, kompetanse og organisering. Ytterligere nedtrekk på etterforskning bør unngås. Det vises til pkt 4.7 og 5.1.

Prosjektet har gitt lærerike måneder i politiets etterforskningsmiljø. Vi vil ytre en stor takk til fagutviklingsapparatet i SVPD for engasjementet, dedikasjonen og den innsats for kvalitet som legges ned hver dag.

Takk til politidistriktets ledelse ved politimester, visepolitimester og påtaleleder for god tilrettelegging, og for at de tar politidistriktets utfordringer på alvor.

Vi vil også takke alle de som ærlig har delt sin arbeidshverdag, sine utfordringer, frustrasjoner og usikkerheter med oss. Dere er bra folk, og dere fortjener bedre rammevilkår i den viktige jobben dere gjør.

Stavanger, 24 juni 2025

Birgitte Budal Løvlund
statsadvokat

Nina Grande
statsadvokat

Henriette Kvinnsland
statsadvokat